

Gheorghe Sarău • Ionel Cordovan

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś

Limba și literatura rromani

Manual pentru anul X de studiu

MINISTERUL
EDUCAȚIEI
CERCETĂRII
TINERETULUI
ȘI SPORTULUI

unicef
unite for children

Gheorghe Sarău * Ionel Cordovan

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś

Limba și literatura rromani

pentru anul X de studiu

București, 2011

Editura **VANEMONDE**

Manualul a apărut, ca material școlar auxiliar, în cadrul parteneriatului dintre Ministerul Educației, Cercetării, Tineretului și Sportului și Reprezentanța UNICEF în România. Manualul respectă obiectivele, cerințele și conținuturile din programa școlară de limba și literatura rromani pentru clasa a X-a.

Referenți și consultanți:

prof. univ. dr. **Marcel Courthiade**, INALCO Paris

lect. univ. dr. **Delia Grigore**, Facultatea de Limbi și Literaturi Străine – secția de limba și literatura rromani – Universitatea din București

Autori: **Gheorghe Sarău, Ionel Cordovan**

Ilustrații și copertă: pictorul rrom **Eugen Raportoru**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

SARĂU, GHEORGHE

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o deśto siklövipnasqo berś /

Limba și literatura rromani pentru anul X de studiu / Gheorghe Sarău,

Ionel Cordovan. - București : Vanemonde, 2011

ISBN 978-973-1733-23-4

I. Cordovan, Ionel

811.214.58(075.33)

Layout: Victoria Dumitrescu

DTP: Dan Glăvan

ISBN 978-973-1733-23-4

Editura **VANEMONDE**

Gheorghe Sarău * Ionel Cordovan

I rromani čhib thaj i literatūra vaś o dešto siklŏvipnasqo berś

*

Limba și literatura rromani pentru anul X de studiu

București, 2011
Editura **VANEMONDE**

O RROMANO HÌMNO

GELEM, GELEM

1. Gelem, gelem lungone dromença,
Maladilem baxtale rromença,
A, rromalen, kaθar tume aven,
E caxrença, bokhale çhavença?

R.: *Haj, haj, rromalen*

Haj, haj, çhavalen... (duj var)

2. Sasas vi man bari familia,
Mudardās la i kali legia.
Sarren çhindās, vi rromen vi rromnën,
Maşkar lenθe vi tikne çhavorren.

R.: *Haj, haj, rromalen...*

3. Putar, Devla, te kale udara,
Te şaj dikhav mirre familia,
Palem ka zav lungone dromença,
Thaj ka phirav baxtale rromença!

R.: *Haj, haj, rromalen...*

4. Opre, roma, si o vaxt akana,
Àjde mança sa e lumăqe roma!
O kalo muj thaj e kale jakha,
Kamava len sar e kale drakha.

R.: *Haj, haj, rromalen...*

O I-to modùlo

E RIČHINI, E TEŠ TA E KIR

(kidias la o Ali Krasnić)

O ALI KRASNIĆI biandilo an-o berś 1952, an-o gav Crkvena Vodica, nadur kaθar-o Obilić. Lekhavel poèzia thaj pròza čhavorenqe thaj barinenqe, dràme, thaj vi kidel rromane selikane mothovimàta. Gatisarel jekh lavustik (lavenqi pustik) p-i rromani thaj dasikani čhib kaj si anθre trujal 25.000 làfora.

Avtòri si e anglutne dramenqo p-i rromani čhib: “Rromano ratvalo abav”, “Cèrra me, cèrra tu...”, save khelda len e rromane dramaqi sèkcia KAA “Aca Mitrović” an-o Obilić. Lekhada vi aver dràme, sar “Žangalo amal”, “An-o anav e kamlipnasqo”, “Baxtalo sem an kaj phuv”, “Sa nado čhavo”, nakhavel vi aver dràme kaθar e dasikani čhib: “Ćexraino milaj” e Doko Stojičićesqi, “Themesqo ćor” e Fadil Hadžćesqi, khelde e liparde dramaqe sekciaθar. Ži akana ikalda: “Ćergarenqe jaga”, prozikane kotora p-i rromani thaj dasikani čhib, an’ piro rinčhibaripen, an-o ikalipe’ e “Jedinstvosqo” an-o 1981-to berś, a 1985-tone berśesθe an-o ikalipe’ e “Rilindjaqo” ikalen pe albanikani čhib “Rromane paramića anθar i Kosovìa” an-o rinčhibaripe’ e avtoresqo, save, an-o 1990-to berś, rinčhibàjle an-e Siria (Damàsko) p-i arabikani čhib. An-o ikalipe’ e “Jedinstvosqo”, 1986-tone berśesθe, iklòl lesqo kidipe’ prozikane butenqo p-i rromani ta serbikani čhib, an-o rinčhibaripe’ e avtoresqo, tel-o anav “Iripe’ an-o živdipe’”, a 1988-tone berśesθe, an-o ikalipe’ e “Rilindjaqo” iklòn lesqe kidime gilă “Khinde rată” p-i albanikani čhib, palem an-o rinčhibaripe’ e avtoresqo. anglutno kidipe’ lesqe gilènqo an-e Kosovia, “Ćexraine sune”, p-i rromani čhib thaj dasikani, an-e avtoresqo rinčhibaripe, dia avri e Prištinaqo “Jedinstvo” an-o berś 1989. Maj palal,

an-o 1995-to berś, an-o ikalipe' e "Pergamentesqo" ikisle lesqe pustika: "Prdal eŧta plaja", napal "Rromani kali paramiċi", gilă barinenqe p-i rromani thaj dasikani ċhib, an-e autoresqo rinċhibaripe, sar vi "Rromane kanrrale droma", gilă barinenqe p-i rromani ċhib.

Napal, lekhavel thaj khonzarel ŧtampipnasqe vi aver kotora: "Jasenovac", antolŧgia gilenqi pal-o Jasenovac, p-i dasikani thaj rromani ċhib an-e avtoresqo rinċhibaripe' thaj but mothovimăta vaś-e ċhavorre p-i rromani ċhib sar: "Rromani mahlăva", "Elvira...", "So vakăren e zivutre?", "An-e mamiaqi angali", "Păpo, mami, kăko, bibi...", "Maj laċhi mami an-e lŧmia", "Ma rov, dej!one, munri!", "Gilă parvarde sunenċa", "Rromani armaj", "Kaj garadol o suno?", "Kasqo si o kham?", "O kaśt thaj o tover" thaj kola.

Recenzirisarda, lektorisarda thaj nakhada varsave literatŧro kidimăta p-i rromani ċhib. Avtŧri si e anglutne emisiaqo p-i rromani ċhib "Savatone k-o 11.32", savi emitosăjli k-e Radio Priŧtinaqe 8-to februăra 1986-tone berśesŧe, sas vi duj berś laqo reporteri thaj redaktŧri. Pire butăqe, varsave droma aśarisăjlo thaj lavretisăjlo. Lipardŧver si o ruputno sêmno e Srbiaqo, 1979-tone berśesŧe, jekhtone berśesŧe Decembraqe lavretaċa e KVK kulturaqe e KC Priŧtina, Novembraqe lavretaċo e KK Priŧtina e 1985-tone berśesŧe, ruputne plaketaqo "Stevan Đorđević-Novak", savi ulada la lesqe o Kidipe' e Rromenqe KAA-nqo an-e Serbia, po đujto drom thaj aver. An-o trito maśkarthemutno festivăli e Rromenqo, savo ikărdilo an-o ċhon ŧulaj e 1996-tone berśesqo an-o fŧoro Lanċiăno, an-e Italia, astarda o anglutno than an-i poezia vaś-o barine thaj anglutno than e prozaqo vaś-o barine, maśkar deśoxto thema.

E Ali Krasniċesqi prŧza si pinzardi vi anŧar e pustika "Ċergarenqe jaga" thaj "Iripe' an-o zivipe". ŧaj te phenas so si o barester prozatŧri p-i ċhib amari anŧ-o XX-to ŧeliberś – o jekhto ŧeliberś e rromane literaturaqo.

Prezentirime si an-but antolŧgie, thaj lesqe bută si nakhavde p-e serbikani, albanikani, makedonikani, turkikani, arabikani, francikani, hungarikani, italikani thaj aver ċhiba. Somċeno si an-e Kosovaqe Lekhutrenqo Dostipen. Vov xramosardăs opral trănda pustika.

(palal o Marcel Courthiade)

DEVL!A, KER MAN KIR!

Sas jekh phuro thaj jekh phuri. Sas len jekh raklo. O phuro, Pala' jekh pharo nasvalipe, mulo. O raklo aċhilo kŧrkorro kana sas biśe-berśenqo. Sas but ċorro. Na-i sas les so te xal. Lia o drom e gurbetlukosqo, gelo anŧ-e thema te kerel pesqe zăla love. anŧar o gav an-o gav. Astarde les e raŧi an' jekh veś. O raklo vakărda:

– He, more, Devl!a! Te sutem p-e phuv, ka' xan man e riċhina thaj e ruva. Aj ka' iklăv pe kav kaśt. Gothe ka' sovav ŧi detharinaŧe. Napal ka' lungărav mo drom.

Ikislo o raklo an-o uċipe' jekhe kaśtesqo, jekhe rukhesqo. Phandla pe ŧeleċa thaj astarde les e lŧndra. K-e detharin aśunda jekh ċingar tela' pesŧe.

Tele dikhla jekhe riċhina, jekhe teśa thaj jekh kir. Sêsa paśe te xuten jekh avresqe p-e korr, godlesqe kaj n-aśti sas te ulaven jekhe bakriċes. E riċhini zamarisarda e rakles an-o upripe' e kaśtesqo thaj vakărda:

– Eke, o raklo opre an-o rukh ka' ulavel amenqe e bakriċes. Rugisarav tut, hulŧ tele thaj ulav amenqe o mas, ma mekh te xas amen maśkar amenŧe.

An, goda o raklo irisarda lenqe:

– Me ka' hulivav, aj si man dar kaj ka' xan man.

E riċhini vakărda lesqe:

– Mo lăfi dav tu kaj khănci zungalo naj te keras tuqe.

O raklo hulilo thaj ulavda lenqe o mas. O baro kotor, dia les e riċhina, o maśkarutno e teśa thaj o maj cikno e kira. Savorre aċhile lośale thaj ċalile.

E riçhini vakârda e raklesqe:
 – So manges amenðar kaj kerdan amenqe kav' laçhipe'?

O raklo dia len angle:
 – So šaj den man tumen, kana sen tumen živut্রে, a me sem manuś?

– Ako – phenda lesqe e richini - me ka' dav tut jekh zanàto. Ker e veśesqe vasteça thaj vakâr lesqe: “Peravdô, veś!a!”

O raklo kandla la thaj vakârda:
 – Peravdô, veś!a! – thaj o veś peràvdilo phuvaðe.

Palem e riçhini vakârda lesqe:
 – Vakâr, rakle!a: “Uśti, veś!a!”

Thaj kana kerda godo, o veś uśtilo sar sas maj anglal.
 – Manðar si tut kav zanàto, – vakârda e riçhini.

Avilo o rend p-e teś.
 – Vakâr, rakle!a: “Devl!a, ker man teś! – vakârda lesqe vov.

Kana o raklo vakârda kal làfora, o Del kerda les teś.
 – Vakâr, rakle!a: “Devl!a, ker man manuś” – vakârda e teś.

Kana o raklo vakârda kal' làfora, o Del kerda les palem manuś.
 – Eh, manðar si tut kav' zanàto.

Avilo o rend p-e cikni kir.
 – Vakâr: “Devl!a, ker man, kir !”

Kana o raklo vakârda kal làfora, o Del kerda les kir.
 – Vakâr: “Devl!a, ker man manuś!” – vakârda thaj o Del kerda les manuś.

– Eh, vi manðar si tut kav zanàto, – vakârda lesqe e kir.

E riçhini, e teś thaj e kir uladile. Açhilo o raklo te lungărel po drom.

Kaðar žal dromeça, reslo an jekh fôro. An-o agor e forosqo astarda les e raťi. Dikhla jekh kherorro. “Ka dav an kav kherorro te puçhav val šaj te ratărav ajrat, a texara ka' kerav sar ka' phenel o del” – gôdisarda.

Marda p-o vudar. Sikàvdilo jekh phuro. Malàdilo e rakleça thaj vov puçhla e phures:
 – A, si šaipe' ajrat te ratărav tuðe?

– Av, mo raklo. Sem jekh kaðar e maj çorre, aj, varesar ka' nakhas e raťi.

O çhavorro dia anðre. O phuro çaçes sas but çorro. An-o beśipe' thaj làfi o phuro vakârda lesqe:
 – Sem çorro manuś, mo raklo. na-i man khonik khatinðe. Açhav živdo kal' gurumnăça. Došav la thaj de detharin o thud ingărav e paśasqe çhejaqe. Thaj voj del man, mo raklo, manrro te ikărav mo ogi.

– Te si găja, phure!a, a ka' keres man tô çhavo?

O phuro găja *burrall* ašugărda, godlesqe so na-i sas les khonik.
 – Te kerdilan tu mo çhavo, sarsavi detharin ka' ingăres o thud e raklăqe, a man ka' lestraves.

Sem phuro manuś aj pharo manqe o drom.

Godi raťi inzile te soven. an-e detharin uśtilo o phuro, dośla e gurumnă, kirada o thud thaj dia les e raklesqe te ingărel les e paśasqe raklăqe. O raklo lia o kirado thud.

So ikislo avral, pelo lesqe an-e godi: “Devl!a, te zumavav godo zanàto, savo dia man e teś”.

– Devl!a, ker man teś! – vakârda thaj o Del kerda les teś. O raklo uraja – Pelo anglal e paśasqe vudara. Kana pelo anglal e paśasqe vudara, phenda: “Devl!a, ker man manuś!” – thaj o Del kerda les palem manuś. Marda p-e paśasqe vudara. Anglal e vudara ikisli e paśasqi rakli. Dikhla e rakles thudeça an-o vast. O thud sas văže tato. E rakli naisarda les:

– O, rakle!a, te oves baxtalo! Žikaj o phuro anel sas o thud, trubul sas te tatarav les. A tu akana o thud andan les tato.

E rakli kamlisajli an lesðe thaj vakârda:
 – Pali san gaçi butărno, ake kal duj taxtaja, ka' pheras len thud, ka' mekhas len p-i polica, ka' pias les kupaðe.

E rakli dia e rakles sa e maj laçhe xamàta, save trubul sas te ligàrel e phuresqe. Aj anglal goda, e phuresqe del sas nùmaj so açhol sas – ùke bùke manrresqe.

Kana o raklo irisàjlo khere, o phuro dikhla so anda o raklo thaj lošàjlo barbut.

– Te oves baxtalo, mo çhavo! Lestravdan amen. Akana si amen so te xas thaj te pias.

An-o ratìpe’ o raklo rugisàjlo e phuresqe:

– Mo dad, ke amare pašune khelen testebòsi, a te zav te khelav lença?

O phuro phenda lesqe:

– Ma, mo raklo, tu san vaze bipinzàrdo.

– Mo dad, te zav, si man çèfi.

Thaj o phuro mekla e rakles te zal te khelel.

Kana o raklo ikislo avral, vakàrda: “Devl!a, ker man teš!” – thaj o Del kerda les teš. Uraja thaj pelo anglal e pašasqe çejaqe vudara. “Devl!a, ker man manuš!” – vakàrda o raklo thaj o Del kerda les manuš. E vudara sèsa phandle. O çhavorro vakàrda: “Akana te zumavav o zanàto, savo dia man e cikni kir” – “Devl!a, ker man kir!” – vakàrda thaj o Del kerda les kir. O raklo nakhlo anθar e xèv e bravaqi ta “Devl!a, ker man manuš!” – vakàrda thaj o Del kerda les manuš. Pašilo thaj dikhel sas e raklã sar sovel. Upre p-e polica çhuta sàma gode duj taxtaja, save mekla e rakli. Lia nùmaj piri taxtaj thaj pila la, a e raklãqi ni azbaja, ni zadisarda. Ikislo avral thaj irisàjlo k-o phuro.

– Phure!a, putar o vudar.

O phuro putarda lesqe o vudar thaj puçhla les:

– Mo çhavo, sosqe ni bešlan maj but?

– dad!e, ni khelde ajrat. Vakàrde kaj ka’ khelen tehàra zirati.

O raklo pašlilo te sovel.

An-e detharin, o phuro uštilo te došel e gurumnã. Kirada o thud, vazdla e çhavorres anθar e lindra thaj dia les o thud te ingàrel e pašasqe raklãqe. O raklo lia o tud thaj ikislo avral.

Vov vakàrda: – “Devl!a, ker man teš!” – thaj o Del kerda les teš. Uraja, reslo angl-e vudara e pašasqe thaj vakàrda: “Devl!a, ker man manuš” – thaj o Del kerda les manuš. Marda p-e pašasqe vudara. E rakli ikisli thaj lia lesθar o tato thud.

E rakli vakārda:

– Av, akana an mi livni thaj kupaθe te pias o thud.

Kana geli e rakli k-i polica, laqi taxtaj sas pherdi thud, a lesqi – čuči.

– O, Devl!a, so kerdilo, so ondilo – tíri taxtaj si čuči! – čudisàjli e rakli.

– Khànci na-i, – vakārda o raklo. – Ak, pale’ ka’ pheras la thud thaj texara detharinaqe ka’ pias kupaθe o thud.

Dia voj e rakles manrro. Napal vov irisàjlo khere.

E rakli mothoda pe dad!esqe.

– Dad!e, varekon ajrat sas an mi livni. Aj, kon sas, ni zanav.

Godlesqe, ajrat ni ka’ sovav, ka’ brakhav, te dikhav kon si.

An-e rať, o paša thanarda duje brakhnen paša’ laqe livnàqo vudar.

O raklo e phuresqo an-e rať palem pučhla e phures:

– Dad!e, a te zav te khelav testebòši?

– Ačhav pe goda, mo čhavo. Nùmaj brakh tut, ma xa tut khanikaça.

O raklo ikislo avral. “Devl!a, ker man teš!” – vakārda thaj o Del kerda les teš. Uraja thaj pelo anglal e pašasqe vudara. “Devl!a, ker man manuś” – vakārda thaj o Del kerda les manuś palem.

Zamarisarda duje brakhnen angl-o vudar e raklăqe livnàqo, kaj voj sovel sas.

An godo ciro, an godo momènti, o raklo vakārda: “Devl!a, ker man kir” – thaj o Del kerda les kir.

Anθar e xiv e vudaresqi, dia an-e raklăqi livni thaj vakārda: “Devl!a, ker man manuś” E rakli vâze ni suta sa. Nùmaj thol sas sâma e rakles, aj n-aštislas te pinžarel kon si.

O raklo pašilo e policaqe, kaj mekhle sas o thud thaj mangla te lel piri taxtaj. E rakli uštili anθar o krevèto thaj dia pe murti leça korr-korraθe. Pala’ jekh xarno ispidipe, e rakli dandarda e rakles p-e čham. Napal vov kerdilo an-e kir. Pharimaça ikislo anθar e livni. Gelo-‘θar khere k-o phuro thaj bešel sas phage-ogesqo.

De detharin o phuro uštilo, došla e gurumnă thaj kirada o thud, zikaj o raklo vâze sovel sa. O phuro vakārda lesqe:

– Ušti, mo čhavo, ingăr o thud. So kerdel tuça adives, sosqe ni uštes?

– Mekh ma, dad!e, nasvalo sem.

O phuro musaj sas te zal kòrkorro te ingărel o thud k-e pašasqi rakli.

E pašasqi rakli, nùmaj so dikhla e phures, pučhla:

– So kerdilo, so ondilo e rakleça? Kaj si vov, sosqe ni avilo?

– Nasvalo si. N-ašti avilo, – o phuro dia la o thud thaj irisàjlo khere.

E pašasqi rakli vakārda pe dad!esqe:

– Dad!e, pale’ ajrat varekon avilo an-e livni munri, aj n-ašti pinžardem les, kon sas.

– Sar, mi rakli? Thodem duje brakhnen ke tō vudar e livnàqo. Kaθar šaj del anθre?

– Ni zanav, dad!e, – phenda lesqe e rakli. – Nùmaj zanav so, kana mardem man leça, mekhlem lesqe jekh sèmno – dandardem les p-e čham.

E pašas but azbavde e raklăqe làfora thaj trubuja te akharel sa e populàcia, kaj lesqi rakli te pinžarel e zenes, savo dikhlārda la aratàça.

Savorre nakhena p-o rend paša’ laθe, aj nijekh lenθar Na-i sas les sèmno p-e čham. Vakārda pe dad!esqe kaj godu manuś ni arakhadel maškar-e akhardini populàcia.

O paša’ vakārda:

– Sa munre pašalukosqe manušen akhardem, a tu phenes kaj godu manuś ni arakhadel maškar lenθe! Aj, éacés, vâze ni avilo jekh phuro pe rakleça. Žan thaj anen manqe gode don.

Kana ande len, o paša’ akharda pe čheja.

E rakli pinžarda e rakles thaj vakārda pe dad!esqe:

– Va, dad!e, kava sas aratì.

O paša’ čhinvada te čhinel e raklesqo šero thaj akharda trine čhinipnasqe lurden. E rakles thanarde maškar-e čhinipnasqe lurde, so sas bare čhurença ta toverença an-o vast. Von nùmaj ašugăren sas e pašasqo lav, kaj te čhinen e raklesqi korr. Pala’ jekh xarno vaxt, o paša’ dia lav:

“Çhinen lesqo šero!”

An-goda o raklo šušurisarda:

– “Devl!a, ker nam kir!” – thaj o Del kerda les kir.

E çhinipnasqe lurde vazdle e bare çhura ta e tovera, ham o raklo na-i sas maj maškar lenŕe.

– He, – vakårde, – so kerdel, o Devl!a! Nisar gāja khançi ni kerdilo amenqe, nivar ni ondili amenqe gasavi butĩ...

E rakles zamarisarde an jekh duripe’ kaŕar jekh deš-desupanz vime, savo dikhel sas karing lenŕe asajmaça. O paša’ açhilo bi godåqo.

– So keren! Astaren les vi jekh var te çhinen les!

Vi o dũjto drom kerde gāja.

– N-ašti lav kan so kerdel tumença, jekhe manušesqo šero N-ašti çhinen! – vakårda o paša’ xolåriko.

Gāja kerda vi o trito drom. E pašasqi rakli pašili pe dad!esqe thaj vakårda:

– Dad!e, pal’ i trin var n-aštisarden te çhinen lesqo šero, den les manqe – ka’ lav les rromesqe.

O paša’ açhilo pe raklåqe rugipnasqe. Kerda abav trin dĩve’ thaj trin ratå.

O raklo zivda jekh berš e raklåça. Sas les so te xal thaj te piel – sar k-o paša’! Vi e phures lia peça.

Pala’ jekh berš e pašasqe avilo jekh lil anŕar jekh aver them. An-o lil sas lekhavdo so an-o çhinado dĩves te iklol pe lurdença maripnasqe. Kana o paša’ drabarda o lil, våze majbut xala xolin, godlesqe kaj na-i sas gāti, na-i sas khonz maripnasqe. Avilo o raklo, lesqo zamutro thaj puçhla les:

– Sosqe san pharrardo, sosqe xas xolin?

Ka mothav tuqe, zamutre!a – phenda o paša. Avilo manqe jekh lil anŕar aver them, kaŕar jekh paša, savo mangel te marel pes mança, a me na-i man bas lurde, ta godleça sem but pharrardo.

– Sastre!a, ma xa gaçi but xolin kalesqe. De man šele lurden thaj me ka’ iklåv lença an-o maripe’.

– O zamutre!a, ma ker mança pheras – o paša’ n-ašti sas te patål pe kana, so ašunel.

De texarin o raklo lia peça šele lurden thaj ikislo an-e umal. Kana pašile thaj dikhle sode lurde sas les e dušmanos, e pašasqe lurden astarda e dar.

– Ma daran, – dia len ilo thaj zuralipe’ o raklo. – Me kan ka’ vakårav lenqe te peren, von, savorre, si te peren. Napal, tumen si te çhinen lenqe šere.

O raklo jekhvar kerda vasteça:

– Peren! – thaj sa e dušmanosqe lurde pele p-e phuv. Kana phenda pire lurdenqe: “Çhinen lenqe šere sode šaisaren”, e pašasqe lurde prasle thaj an-o maripe’ trujarde e pašasqo them.

Pal-o maripe’ trubul sas te irin pen, aj e raklesqe dõsta sèsa but khinde, napal vakårda:

– Ajrat ka’ sovas an-o pašipe’ kal’ lejaqo. A detexarinaŕe ka’ zas ‘ŕar amenqe khere.

Savorre açhile pe goda.

Phabarde jekh bari jag. E rakles thanarde maškar pesŕe. Astarda len e lindra.

Kaŕar o dešuduj e ratåqo, ikisle trin phakalå anŕar o paj thaj lie e rakles.

Detexarune, kana uštile e raklesqe amala, zamarisarda kaj o raklo na-i sas maškar lenŕe.

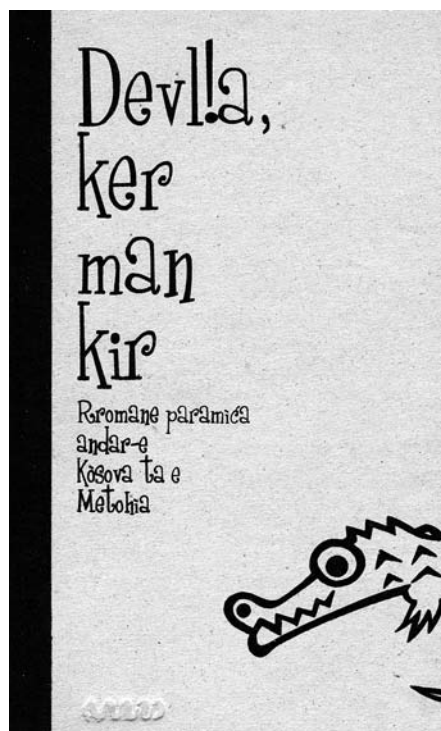
– Pharipe’ amenqe, sar ka’ iklås e pašasqe angl-e jakha!

Jekh kaŕar e amala, kaŕar e dosta vakårda:

– Ka’ xoxavas e paša. ka’ vakåra lesqe kaj mudårdilo an-o maripe.

Kana irisåjle, o paša’ ikislo lenqe anglal. Sar zamarisarda o paša’ kaj lesqo zamutro naj maškar lenŕe, jekh dost lia te vakårel:

– Paša, avel amenqe phared te mothas tuqe, so tŕ zamutro mudårdilo an-o maripe.

Kana o paša' ašunda kal làfora, burrall so ni lia les o ilo, avilo lesqe but zungales.

– Pharipe' manqe, xasardem e maj laçhe zamutres!

An-goda, lesqi rakli vakårda lesqe:

– Na, dad!e. Gode manušen, kaj sèsa me rromeça, biçhal len manøe. Me ka' lav len an-o vast.

Kidla len pe jekh than thaj lia te puçhel len:

– Mothon manqe, so kerdilo me rromeça?

Von jekhe krleça die la angle:

– Sar vakårdam të dad!esqe gāja si ... mudårdilo an-o maripen.

E pašasqi rakli sas sane-godāqi, godāver ta butzangli. Lia jekhes kaθar lenøe thaj umlavda les punrenøar. Napal lia çhuri te çholavel les sar bakro. Kana dikhle gāja, e averenqe dia e dar an-o kòkalo.

– O, rugisarav tut – rovel sas o gazo, ma çholav man. ka' mothav tuqe so kerdilo të rromeça – rugisarda la o umlavdo thaj mothoda laqe sa sar sas.

Voj maj ni muncisarda khanikas. Geli ke po dad thaj vakårda lesqe:

– Dad!e, ker manqe jekh kher, baro ta zoralo sar brunz, duje-etaženqo, an-o pašipe' e lejaqo, pe godo than kaj ratårda mo rrom pe dostença. Godo brunz te avel sastruno, sa. Thaj arakh manqe trin rupertne phabaja.

Nibut vaxt palal, laqo dad kerda laqe e duje-etaženqo kher an-o pašipe' e lejaqo thaj dia la trin rupertne phabaja.

Dia e rakli an-o kher. Putarda e penzeràve thaj lia te khelel e trine phabajença. An goda sikavdili jekh phakali anøar o paj.

– O rakli!e, baxtali tu! Si tut trin rupertne phabaja thaj kheles tuqe lença, a me na-i man nijekh. Sam trin pheja, ov gaçi laçi thaj de amen jekh phabaj.

E pašasqi rakli dia la angle:

– Ka' dav tumen jekh phabaj, nùmaj te mekhlen man te dikhav e raklesqo šero.

Ažukår çerra te puçhav me phejen, – vakårda e phakali.

E trin pheja lie pen kan thaj açhile pe goda, sar phenda e rakli. Mekhle e rakles te thol po šero avral o paj. Kana e rakli dikhla les vakårda:

– O, dile!a, kaj si tō zanàto?

E rakli ikårda po làfi thaj çhudla lenqe jekh phabaj rupertni.

Açhile laqe vāze duj. pale' lia te khelel gode duje phabajença.

Ikisli e dūjto phakali anøar o paj. Sar vi e anglutni phen, lia te rugisarel e pašasqe raklā:

– Baxtali tu, tu si tut duj phabaja a amen si amen nùmaj jekh. Ov gaçi laçi te des amen vi jekh phabaj!

– Ka' dav tumen vi jekh phabaj, te mekhlen e rakles te dikhav les de kaθar o šero zi k-o upaş o boj, zi k-o maşkar e zejenqo.

– Ažukår, ka' puçhav me phejen, – vakårda e pehria.

Pala' jekh xarno ciro, çhute e rakles te dikhel les e rakli.

Kana dikhla les vakårda:

– O, dile!a, kaj si tō zanàto?

E phakali palem garavde e rakles, a voj çhudla lenqe e dūjto phabaj. E raklāqe açhili vi jekh phabaj.

Anøar-o paj iklisli e phakali – e trito phen.

– O, baxtali tu, si tut phabaj thaj kheles tuqe laça a me na-i man nijekh. Me duj pheja si len sarkon jekh, so dian len, a man naj khanć, de man tiri phabaj.

E pašasqi rakli vakårda:

– Mekhen e rakles te dikhav les kaθar e punre zi k-o šero, ta ka' dav tumen vi kaj phabaj.

– Ažukår nùmaj so te puçhav me phejen, – vakårda thaj xasājli an-o paj.

Kana mothovda pe phejenqe, von açhile pe goda. Ikalde e rakles avral o paj. E pašasqi rakli so dikhla les vakårda lesqe:

– O, dile!a, kaj si tō zanàto?

O raklo, so ašunda e raklāqo krlo, dikhla foran trujal pesθe ta vakārda:

– Dev!a, ker man teś!

Thaj o Del kerda les teś. Uraja thaj reslo p-e penzeràva e pašasqe raklāqe. E rakli vakārda e raklesqe:

– Rrom!a, ajrat ka' rătăras kathe, a texara ka' zas 'θar amenθe khere.

– Na, te ratārdam ajrat kate, ka' aven e phakalā, ka' peraven o kher thaj man ka' len man palem. Aj, me ka' kerdiav teś thaj tu ukli pe me zeja. O raklo kerdilo teś, lia e raklā thaj resle khere. O paša, kana ašunda kaj irisājlo lesqo zamutro sasto mesto, lošajlo but thaj palem kerda abav, nevo abav, dešvar maj baro desar o jèkhto. (Kaja paramiči dias la o *Mehmet Gāsi*, anθar e Crkvena Vodica [Cërravoda] e Prištinaqi, biando 1938 beršesθe)

Inkeren godī!

I lùngo paramiči si jekh spècia e epikane čhandesqi anθ-i pròza, bare buxlārimatenqi, anθ-i savi inklōn fantastikane àkcie, save sine kerde kaθar e personàzurā, kaj si len opralnaturalikane zorā.

I selikani lùngo paramiči si bi autorosqi, tradicionālo, tradini anθar živdo muj.

NEVE SIKLŌVIMATA

1. I ANALIZA JEKHE TEKSTOSQI ANθAR I RIG E LINGVISTIKAQI

(adaptàcia palal o **Marcel Courthiade**)

O Ali Krasnić lekhavel jekh but gugli rromani čhib, anθar e lèkta e Kosovaqe Gurbetenqi, savi perel an-e “stràta 2” e rromane dialektenqi (e “stràta 2” si kaja kaj phenel “sem”, “paj”, “lùmia” thaj kola, žikaj e “stràta 1” phenel “sinom, hium, som”, “pani”, “sundal, svèto” thaj kola. an-e “stràta 1” peren e lèkte e Arlienqe ta an-e “stràta 3” e lèkte e Kelderarenqe ta e Lovarenqe; e “stràta 3” xasarda e duj fonème ž thaj čh).

O Komisariàto vaš-e Čhib ta e Čhibutne Xakaja (Drezipen e Maškarthemutne Rromane Uniaqo – Pràha) dias vast te lačhardōl e palutni vèrsia e tekstosqi. E ediciaqi grùpa nakhada e paramiča p-e sa-themenqi alfabèta e rromane čhibaqi, so sas oficialosardi an-o b. 1990-to an-e Varšavaqo Kongrèso thaj fonkcionisarel pal-o princìpo so savorre lekhavas sa e rromane lèkte palal jekh grafiko sistèma (i alfabèta khethani sa e Rromenqe), aj das patìv sa e dialektalone variantenqe, godlesqe so si vi von jekh barvalipen anθ-e čhibaqo mangin.

An-e khethani alfabèta, e lèkta e Kosovaqe Gurbetenqi si la specifiko sar maj tele:

T, D, TH, L thaj N nakhen zurali palatalizàcia angl-o Ī [= ji] thaj Ĳ [= ja] thaj drabaren pen angla lenθe sar [ĆI, ĆA, ŽI, ŽA, ČHI, ČHA], misalaje **butī, butā, dīve, godā, patāl, morthī, morthā, rakli, raklā, grasnin, gurumnā**.

K, G thaj KH nakhen vi von zurali palatalizàcia angla godola vokàle thaj vi angla E thaj drabaren pen angla' lenθe sar [ĆI, ĆA, ĆE, ŽI, ŽA, ŽE, ČHI, ČHA, ČHE], misalaje **kirmo, vakārav, gelo, kher, khil** thaj kola. Sar lenθe kerel vi Q, misalaje an-e grùpa NQE ja NQI: **manqe, bakrenqi** ja palal jekh vokàla: **tuqe, laqe** thaj kola. an-e grùpe SQE thaj SQI, o Q perel: **raklesqe** [raklese], **raklesqi** [raklesi], no vakārel pes an-sa e aver lèkte. An kaja lèkta o E nakhel butvar an-o [o], šeral p-o agor e kernavnènqo angl-o L (labializàcia), sar misalaje **phirel** [phirol], **kamel** [kamol], **vakārel** [vakārol] thaj an-e làfora **šel** [šol], o Del [o Dol], **veś** [voś] ta **šero** [šoro], thaj o I nakhel an-o [u], sar an-e làfora **sivav** [suvav], **živdo** [žuvdo] thaj kola. Lekhavas palem E thaj I sar an-e khethani čhib.

Varkana, o sekretàri so kopionda o tèksto bisterda kotora anθar o origināli, thaj lačhardam vi e làfora so sas bistarde, godlesqe so si amen e purani edicia p-e albanikani čhib “Përralla rome

të Kosovës” (Rilindja, 1985), so sas kerdini bi došenqo. Laçhardam vi kana sas konfùzia maškar-o muršikano ta o zuvlikano ling (raklo/rakli, phuro/phuri thaj kola). an-e lèksika, meklam sa e fòrme so sas karakteristiko vaš-e avtoresqi lèkta: **abav** (str. 1 **biav**, str. 3 **abäv**), **xolin** (aver str. **xoli**), **grasnin** (aver str. **grasni**), **çhorri** (aver str. **çhaj**, **çhej**) thaj kola thaj e gazikane làfora (lokalizmo) save den jekh kulturàlo rang (kolorito) e paramiçenqe sar **çardàko**, **zagàri**, **haràpo**, **mazdràko**, **šotàno** thaj aver sar misalaje **làfi**, **làfora** savo si but pinzardo an kaja lèkta. Mamujal, kana ekzistuil jekh çacutno rromano lav, no sas bipinzardo e avtoresqe, paruvdam e albanikani ja turkikani vòrba kaj te çhivas e rromani: kothe kaj sas plùmò (alb. *pëllumb* “голуб”), irisardam rr. **pelistro**, othe kaj sas *mozo* (alb. *mëz* “ждребе”), irisardam **khuro**, kothe kaj sas *hebàva* (alb. *hebe* “бугаре”), irisardam rr. **galav**, othe kaj sas *špàta* (alb. *shpatë* “мея”), irisardam rr. **xanro** thaj but, but aver. Varkana, meklam sol duj lava pašpaše, sar **bilbili** thaj **susuj** “славуј”, godlesqe so si jekh speciàlo poèzia an-o làfi **bilbili**. Interesànto so o Ali Krasniç zanel dòsta purane lava (sar misalaje **koro** “наруквица”, **phirno** “мајстор”, **rup** “сребро”, **limòri** “гроб”, **çikneder** “манья, манья”, **zuto** “пар”), so but aver avtòrà bistarde len”.

2. O LIL / O XRAMOSARIPEN

O lil/o xramosaripen si jekh vakàripnasqi xramosardi fòrma, maškar duj zene, kaj si ka-o duràripen, si jekh maškar anθar savesθe tradel pes ka-o duràripen nište nevimata/informàcie.

O zeno kaj tradel/biçhalel jekh lil anavàrel pes o TRADITÒRI/BIÇHALDITÒRI.

O zeno kasqe tradel / biçhalel pes jekh lil anavàrel pes o DESTINATÀRO, o TRADNO, o LIUTNO.

E lilenqo paruvipen maškar duj vaj maj but zene anavàrel pes KORESPONDÈNCA.

E lilesqi struktùra si:

- i dàta / o vaxt thaj o than kaj arakhel pes o traditòri: xramosaren pen opre anθ-i çáci rig;
- e akharipnasqi formùla: xramosarel pes bare grafemaça, ka-e patrinàqo maškar, ka-e 3-4 centimètrurà opral-tele. Palal e akharipnasqi formùla thol pes kòma;
- e lilesqo ander: xramosarel pes e lilesqo mesàžo. Svàko idèa xramosarel pes bare grafemaça. Te si maj but riga, kadala ginaven pen tele;
- e agoripnasqi formùla: xramosarel pes tele anθ-i çáci rig.

1. Akharipnasqe formùle:

- Kuç daj!e,
- Kamle!a phral!a,
- Pakivale!a raj!a direktore!a,
- Pakivali!e rajni!e

2. Širdipnasqe formùle:

- Lošalilòl kana xudindòm tiro lil ...
- Xudindòm lošalipnaça o nevipen ke ...
- Dikh so, palal jekh lùngo achipen, xramosar tuqe ...
- Mangindoј manqe jertisaripen vaš o zumavipen te xramosarv tuqe ...

3. Agoripnasqe / phandipnasqe formùle:

- Kuçipnaça,
- Kamipnaça,
- Bare pativàça,
- Tiro amal.

4. E lilenqe tipurà:

A. Palal e relàcia kaj si maškar o traditòri / biçhalditòri thaj o destinatàro, o lil šaj te avel:

- familiàlo lil: kana si xramosardo e zenenqe anθar amari familià;
- amalikano lil: kana si xramosardo e amalenqe;
- kamipnasqo / jubisaripnasqo lil: kana si xramosardo e kamlàqe / kamlesqe;
- oficiàlo lil: kana si xramosardo jekhe instituciaqe.

B. Palal e redaktisaripnasqo res, o lil šaj te avel:

- naisaripnasqo lil: vaš jekh xudime vastdinipen;
- mangipnasqo lil: anθar savo phenel pes jekh mangipen;
- rekomandaciaqo lil: anθar savo kerel jekh vakàripen palal varekasqi aktività;
- lošalipnasqo lil: vaš jekh baxtagor, vaš e biandipnasqo dës;
- trampikano lil: kana vakàrel pes palal e line decìzie anθ-jekh trampikani relàcia;
 - intenciaoqo lil: kana varekon kamel te liel jekh butàqo than.

Bukurèsti, 20 ian. 2011

Kuè siklòvnea!len,

Naxhlàs deža jekh berś kanaθar na maj zanav maj khané tumenθar thaj, áaèes te phenav, si manqe but mangipen tumenθar. Palal sar zanen, inklilòom anθar e didaktikani aktività (gelem pensiaθe) kana tume sanas anθ-i enàto klàsa, tha' akana jekh éhon akhardàs man o baro inspèktoro te siklärav avere školaθe. Na šaj nanaisardem man e éhavenθar sosθar éajlòl man te siklärav, te xakärav e školaço tatipen thaj laço éingardipen.

Tume so maj kerden? Varesodença maškar tumenθe araxhadilem anθ-o fòros thaj atùnè arakhlem e laèhe butà kerde tumenθar. E nasul butà kerde tumenθar éi kamle te phenen len manqe.

Arakhlem ke si tumen neve siklärne k-i anglikani éhib thaj k-i matemàtika. Zumaven sode šaj te anglekeren tumen mišto savorre disciplinenθe sosθar palal duj berś avel o bakalaurèato thaj palal kadaja si te zan k-i fakultèta. Tha' na si te bistaren so maj dur školaθar, savi agorisarel pes anθ-jekh dës, si te anglekeren tumen vaś o zivipen. Lošaren tumen sarkone vaxtesθe kana san školaθe, thaj keren tumenqe jekh zorali thaj šukar personalità / zenutnipen!

Šajarelas pes so anθ-o avutno éhon te kerav tumenqe jekh xarno dikhpen, sosθar si manqe zoralo mangipen tumenθar thaj kamavas te palemdikhav tumen savorren. Kana zanava e avilipnasqo dës, dava školaθe jekh telefòno te phenel vi tumeqe. Ži atùnè, ažukärav nevimata tumenθar thaj kamav tumenqe laèhe resimata!

Bare kamipnaça, tumari naxhli diriginta,

I Danièla Gàbor

LAVA MAŠKAR LAVA...

ažukärel - užarel, ažukerel
baèevàni [*xorax.*] – (o) baräri; kodova kaj barärrel luludä, zelenimata th.a
bilbìli (m.) – privigetòra
bodaj (m.) – tírnokòpo
buštan (m.) – (i) bar
brakhel – arakhel varekas, kerel protèkia varekasqe
brakhno (m.) – arakhno (kodova kaj arakhel varekas, vareso)
but vara – butvar
éhavri (ž.) – éiriklòrri
éhorri (ž.) – éhajorri
devèva (ž.) [*< xorax.*] – kamila
dorav (m.) – talo, jakh panèsqi jakh
dosmi (ž.) – amalin
dost (m.) – amal
dostipen (m.) – amalipen; societèto

dromiklipen (m.) – arakhpen, solùcia
dromipen (m.) – dirèkia
drun (ž.) – aròvo, strilka, sizàta.
dumo (m.) - phiko
druvlorri (ž.) – flùjero, šolno
duruvli (ž.) – (o) turtum, butòjo
duřilav (m.) – xatäripen; astaripen.
duz - vòrta
fajol – éajlòl, plaçal.
foran – sig-sig, akana - akanak
fùndo (m.) [*< alb., < rumun.*] – (o) dibi, o fundamènto
galav (m.) – jekh žuto gonenqo (zàjda)
gevaj (m.) – éačärno
gulärno (m.) – gudlärno, (o) šekeri
gurbetlùko (m.) [*< xorax.*] – phirutnipen; teläripen avere thanenθe vaj themenθe
xainž, xalinž (ž.) – alinž, livàda

<i>xambipen</i> (m.) – (i) vinätòra; cirdipen puškaça	<i>pelistro</i> (m.) – (o) golùmbo
<i>xambo</i> (m.) – (o) vinätòri; o cirditòri	<i>puj</i> (m.) – pùjo, çhavrro
<i>xolova</i> (-e, ka-o butipen) – pantalùna	<i>phirno</i> (m.) – majstòro, artìsto
<i>jase</i> – vaj	<i>resuni</i> (z.) – resutni, lìsica, hùlpja
<i>kafehàna</i> (z.) [<i>< xorax.</i>] – kafeterìa	<i>sèmno</i> (m.) [rumun.] – sìgno
<i>karingipen</i> (m.) – dirèkcia	<i>serben</i> (m.) – àrkos, bango cirditòri
<i>koro</i> – braslèta; (i) vastali	<i>serel</i> – inkerel godĩ, anel pesqe palpale godãøe
<i>kràngo</i> (m.) [<i>< rumun.</i>] – (i) ranik	<i>sevel</i> – služisarel
<i>kristar</i> (z.) – kutìa, (o) moxtón	<i>sevli</i> (z.) – košàrka, kòrfa
<i>kulšèdra</i> (z.) [<i>< alb.</i>] – kheresqo sap	<i>sevno</i> (m.) – slùga, servànto
<i>kupaøe</i> – khetanes(øe)	<i>rug</i> (z.) – (i) sikàli, (o) çavdar
<i>kurbàno</i> (m.) [<i>< xorax.</i>] – rituàlo	<i>šotàno</i> (m.) [<i>alb.</i>] – ginsàko, papinàqo
vìktima / o çhinipen le bakrenqo	<i>murš</i>
<i>labãrel</i> – utilizisarel	<i>sumnal</i> (m.) – butšukar, uzalšukar, prabaro; tumaro sumnal rajipen – tumare bare rajimata
<i>labno</i> (m.) – instrumènto	<i>sundal</i> (m.) – lùmia, lùmja
<i>lestravel</i> – xastral	<i>susuj</i> (z.) – (i) bilbila, (i) slavùjka
<i>livni, livni</i> (z.) – sòba, (o) kherkotor	<i>šamdàno</i> (m.) [<i>xorax.</i>] – kandelàbro
<i>lùmia</i> (z.) [rumun.] - sundal	<i>šand</i> (m.) – pàca, tìhna
<i>lutno</i> (m.) – bangi çhinãrni vaš phusa/suluma	<i>ta</i> - thaj
<i>mazdràko</i> (m.) [<i>alb., tc.</i>] – buzdugàno	<i>tasvir</i> (z.) [<i>xorax.</i>] – patrètò, pòza
<i>mejdàno</i> (m.) [<i>xorax.</i>] – çuço than, çuçi phuv	<i>teš</i> (z.) – (i) akvìla
<i>morzosarel</i> [<i>serb.</i>] – grìzisarel pes, kerel pesqe grìza / brìga	<i>unçarel</i> – del svàturã / rekomendàcie
<i>najelin</i> (z.) – nanãrlin, i bãnja	<i>unçaripe'</i> (m.) – svàto
<i>nakhno</i> (m.) – nakhalo, kodova kaj nakhel (o drom)	<i>vaxt</i> (m.) – vrjãma, ciro
<i>natele</i> – tele, karing i telutni rig	<i>val</i> – vaj; šaj
<i>naupre</i> – opre, karing i oprutni rig	<i>virikli, viriklin</i> (z.) – lànco, (o) zanzir
<i>ondinøl</i> (nakhlo vaxt: ondilo) – inkløl, resel	<i>zalisavel, zaisavel</i> – baldisavel, liel baldoma varekas
	<i>zubùnò</i> (m.) – kapòto; (o) jãbas; raxami

I EVALUÀCIA LE ŽANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklãrno rromane çhibãqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere çhibãøe) le fragmènturã alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesøe, e òpere dine kadale modulusøe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvurã, personãzurã th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!

5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar o autòro?
6. Save tème vi motìvurà arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal sar si te den vast e manuša maškar lenθe!
8. Save xatàrimata aj emòcie si tumen kana cítisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava título kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andìpen kadala operaqo ka-o baràripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e butà xramosarde aj kerde le autoruresθar maladilo kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spècie, motìvurà th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe butà anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakàripen

1. Savi si i struktùra jekhe lilesqi?
2. Save lilenqe tìpurà prinzaren tume?
3. Ambolden anθ-i rumunikani čhib o dino lil sar misal! (*Kuč siklòvnea!len,*)
4. Alosaren tumenqe jekh anθar e trin dine situàcie. Keren sarkon zenò jekh lil palal e dine informàcie thaj palal kodoja paroven tumaro lil avere kolegoça. Lačharen jekh kolaveresqe e doša.
 - A. Akharel tut Nikolae/Nikoleta Varga, bešes anθ-i Timișoara, thaj trades tire amalesqe, Dorin anθar o fòros Bukurești, jekh lil anθ-e savo vakàres lesqe palal jekh klasaqo kolègo, saves akharel les Marcel. Redaktisar jekh lil anθ-e 10-ć rëndurà savo te anderàrel tire kolegosqo portrèto. Anθ-e lilesqo redaktisaripen trobal:
 - te respektisares e lilesqi struktùra;
 - te respektisares e dine informàcie (o than, e anava t.a.);
 - te respektisares e vortaxramosaripnasqe thaj puntuaciaqe règule.
 - B. Akharel tut Alin / Alina Dima, bešes anθ-i Kraiova, thaj trades tire kakosqe, anθar o fòros Oradea, jekh lil anθ-e savo vakàres lesqe palal so kames te keres tu palal so agorisares o licèvo. Anθ-e lilesqo redaktisaripen trobal:
 - te respektisares e lilesqi struktùra;
 - te respektisares e dine informàcie (o than, e anava t.a.);
 - te respektisares e vortaxramosaripnasqe thaj puntuaciaqe règule.
 - C. Akharel tut Gabriel / Gabriela Iancu, arakhes tut anθ-jekh rromane čhibăqi tábàra ka-o Kostinești thaj trades tire dadenqe, anθ-o fòros Arad, jekh lil anθ-e savo vakàres lenqe palal sar si anθ-e rromane čhibăqi tábàra. Anθ-e lilesqo redaktisaripen trobal:
 - te respektisares e lilesqi struktùra;
 - te respektisares e dine informàcie (o than, e anava t.a.);
 - te respektisares e vortaxramosaripnasqe thaj puntuaciaqe règule.
5. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmènturà prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplurà / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakàripen le savorre siklòvnença!
6. Alosaren, anθar e fragmènturà, ekzèmplurà vaš e “zorale” vi le “bizorale” pùnturà le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
7. Roden, anθ-e fragmènturà, ekzèmplurà vaš e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakàren palal lenθe!
8. Arakhen, anθ-e fragmènturà, ekzèmplurà anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaš e vakàripenasqe riga prezentisarede kathe! Vakàren palal lenθe!

9. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
10. Keren savorre siklòvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakàripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
11. Roden anθ-e dine fragmenturà le rimome fonetikane fòrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmingo”, anθ-e verver kategòrie!
12. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimurà!
13. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturà, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalàripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
14. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe butà, palal tumaro alosaripen vaj le siklàrnesqo!

O BUXLÀRIPEN E ZANGLIMATENQO

Ka-o maškar si o rromano pòeto anθar i Sèrbia, o dr. *Rajko Djurić*, pašal o *Sait Balić* (ćáće rigaθe) vi o *Romani Rose* (bange rigaθe), thaj opre sine o dr. *Jan Cibula* (anθ-i zervi rig) thaj o *Jan Kochanowski* (anθ-i daxni rig). I fotogràfia si tradini p-o internèto kaθar o ćhavo e Šaitosqo le Balićosqo – jekh but prinzardo aktivìsto anθar i Sèrbia – thaj sas kerdi anθ-o berś 1982, kaj o Parizo, “an stano e Kochanovskesqo” – sar phendàs amenqe o dr. Rajko Djurić.

- Jekh aver but prinzardo poèto, savo avel vi vov anθar o Kòsovo, si o *Kujtim Paćaku*, kaθar o Prizreno, sa kadja jekh laćho žurnalisto.

O palutno pesqo poezienqo lil si kadava prezentisardo kathe, *Amare mule na merna*, inklislo anθ-o berś 2009.

O II-to modùlo

I PAPÙŠA

(Bronisława Wajs – Polonia)

I Papùša si jekh anθar le maj śunde rromane poètură. Voj sas pòlska poetèsa vi bašavni thaj sas biandi ka-o 17 àugusto 1908, kaj o Lublin, thaj muli ka-o 8 februàro 1987, kaj o Inowrocław. I Bronisława Wajs barili pesqe familiaça, sar phirutne rroma anθar i Polònia. Voj astardăs pes te siklòvel lil, butĩ so na sasas but maladili maşkar e rroma kodola vrjamaθe. Na sas dikhli laçe jakança le rromenθar, ke voj siklòl lil thaj, butvar, kana sasas astardi ke siklòvel, sas mardi aj o lil sas čhudino. Voj sas dini, palal lenqi rromani kris, kaj 15 berša, pal o Dionizy Wajs, jekh rromano bašavno, but maj baro laθar, savo bašavelas kaj i hārpa. Voj na sas dòsta bibaxtali leça thaj, butvar, sas lini leça te bašavel vi voj kaj i hārpa. Sig, palal so voj siklilăs te bašavel, astardăs pes te kerel balàde vi tradicionàlo gilă, rromane čhibăθe.

Anθ-o berś 1949, kana la sasas la 40 berša, voj sas śundi e polonikane poetosθar, le Jerzy Ficowski-θar, kaj sasas vi literaturikano krìtiko, etnogràfo vi politikano manuś, savo dikhlăs thaj prinzardăs laqo talànto. Phenel pes ke o Ficowski kheldăs jekh nasul ròlo, dikhindoj i kreàcia la Papuśaqi, falas ke o kamipen le rromenqo sasas te na maj phiren maj dur, ke anθar e poèzie la Papuśaqe avelas ke von mangenas te ačhòven pen, te na maj phiren, te aven beşlārde p-o jekh than. Vov publikisardăs maj but anθar laqe poèzie anθ-i rivista *Problemy*, khethanes je khe intervioça kòntra o phiripen, kerdo le polonikane poetoça, o Julian Tuwim. O Ficowski reslo sar konsilièro anθ-o “pučhipen le rromenqo”, sikavindoj butvar ke i Papuśa anθ-e laqe poème mangelas o beşlārhipen le rromenqo. Kadaja butĩ azutisardăs kaj o ačhavipen e rromane phirutnenqo zorăça anθ-i sasti Polònia, anθ-o berś 1950. Jekh kasavi legislàcia inklisti vi avere perutne themenθe, na but palal kadalenθe, sar sasas i Čehoslovàkia (1958), i Bulgària (1958), i Rumùnia (1962).

Laqo literàro aktivitàto buxlàrdàs pes kaθar o agor le beršenqo 1940 ži kaj o maškar le beršenqo ‘50, kana voj sas ankalavdi anθar o živipen le rromenqo.

E jekhutne poèmurà save sikaven jekh varesavi xatam ideològia sine kodola, save traden o polonikano zoralo kamipen karing o them vi o spidipen karing o bešlãripen le rromenqo. Avere rigaθe, kadala tèksturà sasas xramosarde anθ-o berš 1952, bi te avel sikavdo o čhon kana (nùmaj kaj i poèzia “P-o čačo drom”, phenel pes kana sas xramosardi, isindoj kerdi palal i konfirènca kaθar o Minisèro e administraciaqo anθ-o b. 1950, kaj sas akhardi kaθar o Jerzy Ficowski).

Voj publikisardàs anθ-e literàro rivìste anθar i Polònia vi palal pesqe lilenθe. Kadja, anθ-o berš 1956, si publikisardo o kidipen duje čhibènθe <E gilã e Papušaqe> - poèmurà rromane čhibãθe, amboldine, lačharde kaθar o Jerzy Ficowski, savo kerdàs vi o anglutno lav vi pesqe komentàrie.

E rromane komunitèturà but sig dikhle la Papuša sar jekhe bikinitorka, isindoj našavdi sar “maxrime” anθar e rroma, thaj o Ficowski ačhavdàs o kontãkto laça, na arakhlã la kana sas vazdine kasave čingara kòntra laθe. O Julian Tuwim, vi vov, mulãsas. Palal kadalenθe, voj nakhlãs oxto čhona anθ-jekh nasvalenqo kher, kaj avenas manuša le godènqe nasvalimatença thaj vi maj dur, 34 berša, voj ačhili kòrkorri pesqe muršeqa, mukhli savorrenθar ži kaj laqo meripen, anθ-o berš 1987. Pesqe poezienθe po but arakhas i tèma e xasaripnasqi e phirutnipnasqo. Voj zumavdàs te žal kaj i Varšava, te palemliel pesqo literàro aktivipen, tha’ na sas lini. E čiriklã ačhile pesqe kòrkorre amalinã, le savença voj vakãrelas. Anθ-o berš 1970, voj xramosarel varesave neve poèzie, savenθe xatãrel pes o ivandipen varekanaθar.

I Papuša ačhili anθ-o fòros Gorzów Wielkopolski, anθ-jekh kher arakhlo vi avdìves p-i strãda Kosynierów Gdynskich.

I Papuša, šaj, na ivãθe, phendàs, ke:

“Kana na siklilemas te xramosarav vi te ginavav lil,

Šaj avilemas baxtali!

Tha’, avere rigaθe, “O talãnto bi siklòvipnasqo si sar o ruv bi vešesqo”

(dokumentàro kerdo kaθar o *Gheorghe Sarãu*, palal o materiãlo publikisardo kaθar o Marcel Courthiade, e Franciaθe)

VEŠESQRI GILI

Ax, mire veša !
Na parudòm bi tumen
and-o sundal baro ta parno
ni pal so, ni pal-e sovnakaja
ja lače barra ;
e lače barra
keren šukar jaga
ta but pheren manušenqe jakha.
A mire plaja barritka
ta paš-o pani e barra
kućedër si desär kućbarra,
kaj mukhen šel duda.
Ande miro veš ratãnça
paš-o čhon xačõna jaga,
dèna dud sar lače barra,
kaj barvale ližan p-e vasta.
Ax, mire butkamle veša,
kašt kaj sungal sastipen,
Keci
keci rromane čhavorren barakërden,
sarkaj tumare tiknen !

A ‘gõça sar patrinaça i balval čalavel,
vešesθe ‘gi khandesθär dar na lel.
Čhavorre gilã bagen,
tov trošale, tov bokhale
uxten aj khelen, kaj o veš ada
len siklakërda.

AVEL ‘VEND PARNORRO

Avel ‘vend parnorro
pelãs iv sär šerand mexitko baro.
Sare thona zèlena uradàs,
lenqe rranã bangãrdã.
Kalo graj štare petalença iv čhùrdel,
o ‘gi pes telãrel,
sär zelenone thonaqre rranã bangle.
Andr-o brung bešti sòva, tel-e thon čirikle,
parno iv sär šãtra rromani len ‘čhakërel.
Veš terdo sär murš godorno,
balvalãnça gili na bagel.
Tikne jaga, sär paxitka čerhenã
strafinen anθ-e jakha.
‘Dadives čiriklo anθ-o brung tel-o iv suto,

sär najekhvar rromano ćhavorro ćorrorro.
 ‘Dadives anθ-o kher tato ziido baxtalo.
 Avel urāndo tel-e dudali ćorrorro ćiriklo.
 Marrundo, mangel te xal manrorro.
 Ax, ‘dava miro veśesqro phralorro !
 Khetane barilām anθ-o veś kalo.
 Dàva lesqe so fedër i butër manrorro.

Av ki me, me ki tu,
 miro ćorrorro ćiriklorro !
 Mangàsa Devlorres, kaj avèla kham baro,
 akana iv pelās sār mex parnorro.
 Miro ćiriklorro, laćho manuś te kerel
 tuqe tato kherorro,
 te na marrunes tel-o brunga,
 and-o iv baro,
 kaj naj tut soipen laćho.

GILÖRRI

Pala’ but berśa,
 ta śaj pal-jekh tikno ciro,
 tre vasta hadèna mre gilā.
 Karig aj so? ‘Dr-e dives val anθ-o suno?
 Lipèrèsa aj godi dèsa
 paramìsa val ćaço?
 Aj palem sare mre gilā aj saro,
 Saro palem bistèrèsa.

PRE STÈPO MUDARDO

Balval del kùna zèleno ćarā,
 terno belut k-o belut bangilās.
 Patrin rakèrel, terno ‘gi sig merel,
 kalo korang pal lesθār rovel,
 kali phuv citrol,
 baro veś źalutno bagel.
 Terno ćhavo te merel na kamel,
 sivone gres ki pesqri daj bićhavel,
 kale jakha polokhes phandel.
 Tu graj!a, tu miro butkamlo grastorro,
 tu pre stèpo paśe manθār, na aćh terdo,
 na ker tuqe pre ‘gi pharo.
 Dikh, angāl tuθe baro dromorro.
 Tu, butkamlo miro sivènko grastorro,
 naś tu ki mri daj phuri,
 ki mro dadorro phuro,
 phen, kaj me aćhilōm pre stèpo,
 pre stèpo mudardo,
 liza mre daqe kodo parno diklorro,
 te dikhel man ‘dre pesqro suno.

PRE LAĆHO DROM

Pre laćho drom terdilām,
 bare ranqe parikèrdām,
 a butër parikèras amaresqe
 sovnakune śeresqe, Jeźosqe
 Ficowskunesqe,
 rromane dad!esqe !
 Jov amen k-o baro fòro akhardā
 aj manuśenća amen pinzardā.
 Pre laćho drom terdilām,
 so phendle amen kerdām.
 Kamas amen [p-o than] te beśas,
 sare amare ćhavorren
 andre skòli te das.
 Perèla amenθār ‘do tamlipen
 aj melale ‘gā.
 A zivàsa amen śukar ada,
 sār sare manuśa.
 A phure rroma aj rromnā rovèna
 aj xargatutno ciro lipèrèna,
 pale veśa, pale’ ziide panā,
 pale plaja aj jaga.
 Phure rroma lenqe ‘gā sār barra,
 andre veś sās barine
 aj barra jon kerdile.
 Xargatune raja
 ki ‘dava rromen siklakèrde

kaj dur, dur pesθär len tradine,
órorre rromorren
and-e veša našarde:
kaj rromane ‘gã barra kerdile
aj kaj gazikane manuša
óora len aj zukela akharènas.

DIKHAV ‘DAJ, DIKHAV ‘DOJ

Dikhav ‘daj, dikhav ‘doj
saro ‘zdral, sundal ‘sal.
Opr-o bodliben éerhenã rakëren,
cítron, ‘zdran ratãnça khetane.
Éerhenórra.
Kon len xalól,
te sovel na kamel,
Pre Thuditko Drom dikhel
‘dava drom baxtalo,
lizal manušen
ka laçho ziipen.
Dikhav ‘daj thaj ‘doj dikhav,
sär pes morel ruputno çhon anθre panã,
sär terne çhaja
dre tate paš-o veš panã.
So pes kerel? Saro ‘zdral.
Sundal ‘sal !

AMEN NA KAMAS BARVALIPENA

Amen na kamas barvalipena,
amen kamas te živas.
Brišind, balval, jasva
‘dava si rromane baxta.
‘Dre ‘dava loçhilã,
‘gi rateça khetane,
çacutno rromanipen,
jasva aj ‘saben.
çirikle tumen mire,
te xav xoinga tumare !
Save šukar! Sär bagen,
saro ‘gi manqe vazden.
Mire šukar çiriklorre !
Kon tumen šunèla,
kana nimaj ovèna rroma
‘dre tumare veša?
Kon tumenqe puršuka mukhèla?
Mire çirikle tikne aj bare !
Sare, sare paša’ manθe aven,
gili manqe jon bagen.
Tumen manqe, me tumenqe,
te bagen vavërenqe.
Veš vešesθär phirdöm,

odoj špèra na ‘rakhtëm.
Nimaj ‘rakhtëm jagorri,
‘daj säš terdi rromnórra,
bibaxtaqri, órorrorri.
‘Dava çací špèra rromani.

GILI RROMANI PAPUŠAQRE ŠERESθÄR SOMTHODINI

*“Tuwim, manuše!a bare!a. Tro lav si barvalo,
Me tut, raj!a, na prinžarav.
Angäl, me tut zorales mangav
man te jertisares, kaj me tuqe gili rromani,
poème na gode na šukar biçhalav
ta na zännav šukar te lekhav.” Januara 1951*

And-o veš barilöm sär sovnakutno brung,
and-e šãtra rromani sär çacutno xundrul.
Jag kamam sär mro ‘gi.
Balvalã zorale aj tikne
dinde kùna e rromane çhaja
aj ‘dr-o sundal tradine la dur...
Brišinda thovde laqe jasva,
kham sovnakutno rromano dadorro
laqe masa taçkërda
aj laço ‘gi pr-e šukar kalãkërda.
Andr-e bodli xaing zor na lilöm,
nimaj mre jakha mordöm...
Riçh pre veša phirel
ratãça sär ruputno çhon,
ruv jagaθär daral,
rromen na dandärel.
Rromani çhaj dur ‘dr-e veša phirel,
rromano graj ximrol,
gazen zãngavel,
romesqe ‘gi lošakërel,
ververica pr-e rromani šãtra
pexenda dandärel.
Oj, sär šukar te žives,
‘dava sarò te šunes !
Oj, sär šukar
‘dava sarò te dikhes !
Oj, sär šukar
kale mamuxa sär jasva rromane te kedës.
Oj, sär šukar te žives,
çiriklenqe gilã anθr-e rat bari te šunes !
Oj, sär šukar...
Andr-o veš, paš-e šãtra rromani
bagel gili aj çhaj, xaçol jag bari.
Oj sär šukar, manuša!le, dural
andr-e rat bari te šunes çiriklenqe gilã,

sär roven čhavorre, ta khelen aj bagen
 čhave aj čhaja.
 Oj, sär šukar te žives,
 ratãnça paš-o pani te phires
 mače šilale sär šudro pani
 andr-e vasta te les.
 Oj, sär šukar xundrula te kedes,
 kamlipen te lizas,
 phuvãle anθ-e jag te pekes...
 Rromano graj pr-e čar 'zakërel,
 kana javëla vurden thodo.
 Oj, sär ratãnça te na soves,
 xutamnãn te šunes, sär šukar bašaven.
 Pr-e bodlipen Kaxni Kaxnõrrença,
 Rromano Vurden,
 sa o avindipen rromano sikaven,
 o čhonorro ruputno,
 dad dad!enqe dad!enqoro Indiaθär,
 ov amenqe dud kerel,
 andr-e šãtra rromani pe čhavorren pesqe dikhel,
 pe rromnãqe dud dikãrel,
 kajte rromni čhavorres mišto šaj pačkërel,
 Oj, sär šukar te dikhes pr-e bodlipen,
 lesqre verver ranga anθ-e 'gã te kedes,
 oj, sär šukar,
 kale jakha, muj kalorro te čamudes...
 Oj, sär šukar baro veš šuminel,
 ov amenqe gilã bagel.
 Oj, sär šukar panã našen,
 on mro 'gi lošakëren.
 Sär šukar te dikhes 'dr-o panitko xor,
 saro lesqe te mothoves...
 Ke khonik man na xalõla,
 jekh e veša aj e panã.
 So me rakërav,
 saro, saro uć čirla nakhlã tar,
 saro, saro peça lilã
 vi me terne berša.

ČENã PATRINÏTKA

Čhaja vešitka, čorrorre,
 Šukar sär mamuxa kale,
 kamen te lizan
 Čenã sovnakune.
 Karig len te len? Nani kaj
 te kinen sovnakaj.
 Akana nisär n-ašti, nane sosθär čenã
 Šukar, barvale te keren?
 Rromane čhaja čorrorre,
 Šukar sär mamuxa kale,

danda parne sär čãce mirikle,
 jakhenθär maren jaga sär sovnakune.
 Kaj čenã, čenã lenqe xasardile?
 And-e bare veša našle.
 Rromnã gazen mangel,
 kaj čhajenqe čenã te keren,
 no gaze na kamen
 ivã rromane čenã te keren.
 Phure rromnã aj terne čhaja
 gele anθ-o veš te keden kašta.
 Na dur paš-o pani kerde jag bari
 aj lile te bagen pal čenã rromane
 gili šukar: Tu miri čenãrri barvali,
 tu des manqe šukariben,
 aj les sarenqro 'gi !
 Čenã, čenã barvale !
 kaj tumen pen garuven?
 Kale jakha dikhen
 pal tumaro šukariben.
 Kaj 'dr-e kana tumen san,
 mire barvale čenã?
 Jag rromnãnqe xaćol,
 čhaja kamen te roven.
 Na žãnen karig aj so
 bari balval risõl aj phũrdel.

Tu balval, na phurde zorales !
 De amen te žas khere baxtales !
 Phure rromnã aj čhaja
 aćhile gilã te bagen,
 polokhes duj čhajenθär 'xten,

veša lenqe anglal den.
 Jag balvalaθär mosardiläs
 pani gili rromani sari šundäs
 aj dur ‘dr-o sundal ligärel.
 Na zänen karig aj so
 rukhìtko patrin gogošença
 ‘pr-e čanga čhajenqe pelä.
 čhaja lenθär kerèna cénä.
 Pelä, pelä patrin
 opr-e čhajenqre čanga.
 Kerasa amen lenθär šukar
 barvale rromane cénä.
 Patrin-čenörri,
 savi tu šukarörri !
 Gogoša ‘pre tuθe barine
 sär barra lače čácune.
 Sovnakaj anθr-e phuv pes garudäs,
 rukh patrin dia,
 kaj te na roven, te lošalön aj te bagen
 rromane čhaja,
 sare jakha riskèren
 patrinìtkä cénä thaj lenqro drab.
 čorrorri čhaj rromani
 sär mamux šukar kali,
 danda parne sär mirikle čáce,
 jakhenθär jaga maren sär sovnakune.
 Akana lizàla patrinìtkä cénä
 sär čácune sovnakune.

ME SOM RROMNI ČORRORRI

Me som rromni čorrorri,
 nani man baxt, nani čhi.
 Bi baxtaqro me zivav,
 kaj na zänav te drabavav
 i šukar te lekhav.
 Oj, sär me somäs ternörri,
 baro dàro, baro ‘gi.
 Oj, sär me kamdöm te siklůvav,
 te dav upre, te lekhav !
 Sär me kamdöm
 rromani gili te bagav:
 “Rromano graj paš-o vurdën,
 baro drom ‘zakèrel amen. ”
 Sär me kamdöm te zänav
 rromane wierszy te phenav,
 rromano ziipen...
 Na den amen te zivas
 aj zukela ‘men akharen.
 Bare Rroma čorrorre !
 Sär pr-o sundal te ziven,

kaj na zänen te drabaven, te lekhen?
 Sare Rroma na avèna, merèna,
 čhi pal pesθär na mekhèna.
 A me sär zänav ada lekhav,
 xoć jasvença me rovav,
 kaj jekh čhi manušenqe te mekhav,
 kaj sundal manθär te zänel aj te rakèrel,
 kaj säs pesqe rromnörri,
 bi baxtaqri, čorrorri,
 joj kamdä te del upre, te lekhel,
 rromane wierszy te phenel,
 gilä rromane te bagel:
 “ Rromano graj terdo,
 ‘zakèrel les drom baro.
 Ax, tu miro grajorro,
 liza man ki mro phralorro,
 kaj te zänav te dav upre
 aj šukar te lekhav,
 angäl miro meriben
 šukar poème tuqe, phral!a, te phenav.
 šun-ta, phral!a, so phenàva:
 gilä tuqe vi me mukhàva
 pre lipèripen tiro,
 kaj säs pesqe rromnörri,
 bi baxtaqri, čorrorri.
 Laqro ziipen, so ‘dre lesθe isäs aj avèla,
 So ‘dre pesqro šero thovèla,
 saro tuqe bičhavèla,
 te zänës aj lipères,
 kaj joj isäs čhaj rromani,
 kaj rromane kunaθär bariläs,
 tuqe saro na čhindä.

ME NA ZÀVA PRE ‘DO DROMA, KARIG TRADÈNÄS XARGA RROMA

Ax, manuša!le, kamen tumen te zänen
 saro rromano čácipen?
 Me zänav, kaj odolesqe na pakän tumen,
 no mangav tumen, ‘daja gili te xalön
 aj te zänen, kaj bagav čácuni gili rromani,
 sär xarga zivèlas daj
 čhavorrença čorrorri.
 And-e kale veša me na zàva,
 pakän man te merav!
 odoj, kaj tradènas xarga Rroma.
 Odo drom armandino,
 ‘doj baròlas čorrorro čhavorro.
 Na phenàva, kaj me sòmas.
 Odoj ločhilöm, barilöm
 pe phure berša

siklākērdōm man godi.
 Me na risōvāva pre ‘do droma,
 kaj anθ-e tamli rat tradēnas Rroma !
 šunēnas ‘θar čhavorre,
 sār bagēnas mulikane čirikle...
 Droma, droma, dromorre !
 Kale, kale vešorre !
 Pharo tumenqe, manuša!le,
 te mothoven,
 sār ande veša šukar te ziven
 tele nango bodliben.
 Nek bisterdōn xargatune
 droma,
 kaj ligārēnas amen ‘dr-e
 sare riga,
 kaj phurdēnas balvalā.
 Ande sare riga manušeθār
 nani čhi, nūmaj patrin, kaj
 xarga kernilās.
 Darānas, kaj čhavorre te na
 meren šilesθār.
 Sār te risōvav pale’ pe
 ‘dasave droma,
 kaj zivēnas xarga Rroma?
 čudavno isās amaro ziipen
 pakān !
 Na kamdā by pes Rrom
 gazeqa te paruvel.
 Dakici berša anθ-e veš kalo
 zivēnas Rroma,
 tradēnas pe bare pe tikne droma.
 Marēnas kale, siva graja
 herenqa gilā apre barra
 čhavorre pinrange najekh špēra mukhle.
 čorrorre sāmas amen apre jekh,
 apre vavēr baxtale,
 sār čirikle anθre patrinā
 tele kham zēleno majutno.
 Amaro xargatutno ziipen !
 Traden Rroma, but vurdēna,
 lenqre truja šoladēna,
 graja ximron, zukela phandle
 tele vurdēna bašen.
 Veš saro ligārel balvalāqa.
 Gaze khera phānden,
 Rromen dural jone traden.
 čhavorre mangan manrorro...
 Odoj isi vavēr dromorro,
 tikno gav, na baro,
 odoj mangas amen manro.

Te del Devel rat kali,
 te keravav masesqi piri.
 Te del Devel, kaj brišind te na perel,
 šātra miri si riskērdi.
 Ni pani, ni manro,
 jekh veš aj bodliben tamlo.

Apre zervo aj daxno
 nani drom tikno.
 Kaj tradēla Rrom čorro,
 so les rodel gazorro?...
 Ada zivēnas xarga Rroma.
 Armandine odole droma !
 Me na risōvāva pre ‘do
 droma.
 Me kamam veš thaj lesqre
 gilā aj saro,
 so pre sundal barōl aj si
 zido.

PHUV MIRI, ME SOM ČHAJ TIRI

Phuv miri aj vešenqri,
 me som čhaj tiri.
 Veša bagen, phuv bagel,
 pani aj me thovas avri
 bagipen
 andre jekh rromani gili.
 zāva me pre plaja,
 plaja huće,

urāvāva me podā šukar, barvali,
 lolodānθār sidi,
 thaj dāva me godli, so zor man isi
 katalaryca them, miri loli aj parni !
 Phuv, nikon tut na lēla,
 phuv kale vešenqri, lače gienqri
 aj miri.
 Me som čhaj tiri.
 Phuv, me anθre tute zorales pakāv,
 so pre tuθe barōl aj si zido,
 me saro kamam.
 Phuv, kaj jagaqa mares anθre bodliben,
 sār sovnakuni
 phuv kale vešenqri aj miri,
 tu san daj sarenqri aj miri,
 daj šukar, barvali.
 Merel miro kalo ‘gi
 pale gili tiri.
 Phuv, tire fēldi čhindle
 andre kham dikhtōn
 sār sovnakune.

Phuv, kaj balvalăça
 pes marel gròmo,
 sàr gili anθre mro ‘gi.
 ćokàno marel anθre barr
 aj kerel pes jag bari.
 Phuv miri, tu śukarōrri,
 andre tuθe ratānça
 dikhen pen ćerhenōrra bare,
 ratānça rakēren sàr ćhaja rromane.
 Phuv miri, tu sàs jasvença
 ta dukhaça butmardi,
 phuv, tu anθre sutno rovèsas
 sàr tikno ćhavorro rromano,
 kaj ‘dre mexa si garudo.
 Phuv, me tut zorales przemangav
 pal mre xira gilă,
 pale śpère rromane,
 thov tire aj mire masa khetane,
 pale saro, kaj meràva, tu man le.
 zàva me pre plaja,
 pre plaja huće,
 thaj dàva me gòdli, so zor man isi,
 bagàva gili rromani,
 urăvava podă loli aj parni.
 Te merel miro ćorrorro, kalo ‘gi
 pal mri phuv aj pal mro them !
 Phuv miri aj kale veśenqri,
 tu saro des avri, so ‘dre tuθe isi,
 tu śukar, barvali,
 tu apre khamitko tatipen
 ‘zakērđi, sàr pirani kali.
 Kham sovnakuno, sàr śukar pirano
 zorales lias tut te kamel
 andre kale phuvăqre masa.
 Oj leça lel pes angalăθe,
 śukar ćamudel
 thaj ‘do ciro ‘zakērel, kaj daj te ovel.
 Phuv, tu jagença naśes
 dur ‘dr-o sundal,
 bari buti keres anθ-o ciro laćho.
 Gili miri naśel ki tu,
 sàr ‘gi ki pirani.
 Phuv kale veśenqri,
 me pre tuθe barilōm,
 ande tro mex loćhilōm,
 odoj sa so si kirmorre
 jone xàns aj dandērnas
 mire terne masorre.
 Phuv, kaj man tire jasvença aj gilānça
 te sovav thodān,

Phuv, kaj man anθ-e xira aj kuć ćhurdian,
 sàr ćhūrdel jag dur tri buti,
 dur ‘dre sundal,
 Phuv kale veśenqri, barvale feldenqri,
 tu śukare zelenibnaça sungas,
 andre tuθe jaga dur naśen
 and-e buti.
 Lenqre bova bagen aj tu bages
 sàr ćhaj rromani.
 Phuv, anθre tuθe zorales pakăv,
 pal tuθe te merav jekh dives śaj.
 Nikon manqe tut na lèla
 thaj nikonesqe me tut na dav.

RATVALE JASVA

*(so pal Sasenθār gilām apre Wołyń 43 aj 44
 berśa)*

Ach, mire laće manuśa!le !
 Na kamel pes manqe xira cira te lipērav,
 o ‘gi miro nasvalo,
 kamel siġo te rovel.
 Ne, so te kerel? Musaj te bagel
 xira manuśenqe, kaj mariben kamen.
 Nek zānen sàr miśto.
 Na de, Dev!a, nikonesqe,
 and-o mariben te zivel,
 And-e bida bari i jasvin ratvali
 so nakhlās ćorrorro ‘gi,
 zutitko ćhavorro,
 rromane ćhavorrença rromni !
 Ax, gili, gili tu tugani,
 sàr phuv bi khamesqri.
 Ada xira apr-o sundal, so mariben isi,
 pre manuśenθār masa ‘zdran, citron
 aj ‘gi rovel ratvale jasvença,
 nikon na zānel, kaj si lesqre manuśa...

* * *

And-e veśa bi panēsqro, bi jagaqro, bokh bari.
 Kaj te soven e ćhavorre? śàtra nani.
 Jag te xaćkērel rati n-aśti,
 Sasenqe del joj hadini.
 Divese delās o thuv.
 Sàr te zives ćhavorrença anθ-o jevend baro?
 Sare pinrange,
 sare, sare anθ-o fōro Włodzimierz mekhle.
 Sàr amen kamdle Sàsi te mudaren,
 angäl phendle bari buti te keras.
 Jekh Sàso rati k-e Rroma pelās:

Soś me tumenqe nalačo phenàva.
 ‘Daja rati kamen tumen te mudaren,
 nikonesqe na phenen,
 me som Rrom kalo,
 rat ratesθär ćacutno !
 Nek del tumenqe mro Devel baxt bari
 and-o veś kalo.
 ‘Dala lava phendās,
 saren ćamudeja.
 Me sìgo zàva anθ-e veśa,
 gelām dur jasvença.
 Kedia pes rromani irri,
 sare khetane śel manuśa.
 Angäl dives gelām anθ-o baro veś.
 Saro mekhtām,
 na sās vurdan ani graj.
 Jekh ćhavorro pr-e phike, vavër apr-e vasta.
 Ada zànās Rroma.
 So adaj te keras?
 Sàsi nani dur, thaj śaj amen te ‘xtilen.
 Adaj karig aj so?
 Partizàntka paśe avel aj karie del.
 Saro xalia, so ćhavorren dikhtās thaj rromnān,
 pućhkërda baro mariben.
 Partizàntka ćapajev nićhi na daral
 thaj Rromença rakërel, so pes ‘dava ovel.
 Sàsi amen kamdle te mudaren,
 muśindām anθ-e veśa te garaduvās !
 Ax, tumen ćorrorre, but tumen isi jekh śel !
 Sār ‘daj, Devl!a, te ziven?
 So te xan, so te pien, kaj love te len?
 Isi amença duj zuta ćorrorre,
 lenqren saren mudarde.
 E Rroma gilā śukar ‘da saresθär bagle,
 ligärde len dur ‘dr-e veśa ćirikle,
 jekh vavëresqe mothovde.
 ‘Daja rat śukar isās,
 apr-o bodliben ćerhenā
 Rromença khetane sute.
 ćirikle len zāngade aj ćhavorre tikne.
 Panörro angäl dives rakërel,
 śukar gili bagel.
 Maćhorre rromane ćhavorren isi,
 lośales apr-o pani polokhes rakëren
 aj bidaθär bistëren.
 Na zānen, so len, Devl!a, ‘zakërel.
 Jekh ‘doj baro Devlorro zānel !
 Ox gili, gili tu miri tugani,
 nikon, Devl!a, na zānel,
 so pes anθre ‘gi kerel !

Deśuduje manuśen
 Sàsi mire irraθär mudarde.

* * *

Pal amenθär traden,
 a ‘dre veśa bare te zan daran.
 Sare veśa trujal astaren,
 partizantença pen maren.
 Rromnā roven, Devlesθär mangel,
 rati sare ćoren, khajekhvar ćhi na anen.
 Duj, trin dives te xan nani
 aj ‘daleça te soven zan bokhale.
 Jakha pen N-aśti phanden,
 apre ćerhenā dikhen...
 Devl!a, śukar ziipen !
 Sàsi te zivas na den !
 Maren amen, maren,
 jaga sār mire gilā dur naśen.
 Ax, tu miri ćerhenörri !
 angäl dives tu san bari,
 apr-o sundal ćacuni...
 Korrakër Sasenqe jakha !
 Riskër lenqe bange droma !
 Na sikav lenqe drom lačo !
 Sikav lenqe xoxano,
 te zivel zutitko aj rromano ćhavorro !
 Veś!a, veś!a, veśorre!a,
 tu san baro aj prajtença !
 Sār tumenqe, manuśa!le, dikhöl?
 Kaj zivde aćhòna manuśa śel?
 Isās xira aj miśto,
 sār isās avri tato,
 kuti kham, kuti jasva...
 Kale mùri te kedas,
 vërvër draba te pias,
 xundrula ćacune aj kuti maće,
 graja mudarde rromnā keravde,
 ‘doj trin kurke kirkakërde
 isās kuć masorre...
 Phuväle sār marcepàni rromane pekle:
 jekhvar anθ-o kurko biś, deś andle
 Rroma ćorrorre.
 Sār avèla jevend baro,
 so kerèla tikne ćhavorrença rromni?
 Kaj lèla còxa savi?
 Sare gada xalile, masa nange,
 te merel pes kamel.
 Nikon na zānel, jekh o bodliben,
 aj śunel pani lenqro roviben.
 Save jakha amen p-e xira dikhle?

Save vušta amen košle?
 Devl!a, na šun tu len !
 šun tu amen !
 ‘Daja rat šilali kerdilās.
 Dine te bagen phure rromnā
 paramiši rromani.
 Avèla jevend sovnakuno,
 iva perèna pr-e phuv, pr-e vasta,
 sār tikne čerhenā.
 Kale jakha marrunèna,
 tikne ‘gā merèna...
 ‘Dadives rakèrèlas partizànto Čapajèvo,
 te nakhas amen sastrutno drom.
 No vi čačes ‘daja rati na sutōm.
 Ta baro ivorro pelās,
 drom učhakërda.
 Jekh dikhlōlās Drom Thuditko apr-o bodliben.
 zan, tel-o nakh gili bagen.
 Pelās jag bari,
 sare pašlōn, čhavorrenqe muja phānden,
 sare mule daraθār ačhen.
 ‘Daja rat šilali,
 merel vi čhajorri,
 pale štar divesa
 garude štare čhavorren rromnā
 andre bare iva.
 štaren khetane
 andre jekh dives garude !
 Dikh-ta, khamorro, sār bi tiro
 merel šilibnasθār čhavorro rromano
 and-o veš baro !
 šunel čiriklo roviben daqro aj dad!esqro,
 šunel pani
 aj veš gili bari tugani kerel,
 dur anθ-e thema la ligārel.
 Sosqe veš bagel?
 So rromni rovel.
 Najekh vilin paše šero rromano nakhle,
 sār čirikle,
 najekh jasva ratvale čhordile...
 Takaj rromni pr-e gava na phirel,
 jekhvar pre kurko soš pes anθre veš arakhel
 sār na guruvni, to graj mudardo
 thaj kuti lond ja giv čhudino...
 No vi vešitko draborro,
 no i ježacko, vešitko baličhorro.

* * *

Kham ratāθār disilās,
 veš sareča parnilās.

Budër kamdōmas te avav anθ-e veša,
 te xan man ruva,
 sār te bešav anθ-e ‘dala khera.
 And-e tamle ratā kaj na kaj manuša,
 sār anθ-e xaniga.
 Jekhvar ‘dr-o kher sās čhon anθ-e dudali,
 me te sovav n-ašti. Khonik ‘dr-e dudali dikhel.
 Phučav: Kon isi?
 Phirav vudara, miri kali rromnōrri !
 Dikhav: zal šukar zutōrri.
 Čitrol, ‘zdral
 aj mangel te xal.
 – Čorrorri san, miri zutōrri !
 Diom la manro, so isās, gadorro.
 Sareduj bisterdām,
 kaj na dur amenθār isās xalade.
 Ne ‘daja rati ki amen na avne.
 Rromni!e tu miri !
 De te čamudav tut pal tro lačo ‘gi !
 Tu daras aj me darav.
 Me so kurko avàva, so rat.
 Val na zānes, kaj isi Čapajevotrad?
 Amen lenča tradiam.
 Tradine angāl jon, kana pelām te sovas.

* * *

Me sōmas nasvali aj manθār sare, sār jekh.
 No nikon na mulās;
 sare sās šov kurke pherde pašle,
 pomogindle malinītka kerade rukhorre,
 ‘do panēča sare sastilām.
 Dèna Devel bišand tato.
 Kaj na kaj ivorro pašlo.
 Gaze tel-e dudalā phiren,
 dural dikhen aj pučhen:
 Save Rroma? Trušula keren.
 Rroma polokhes bistèren,
 apre lava penqre akharen:
 Janek, Bronia, Krzysia, Zosia...
 Jekh miro lav
 N-ašti xaline rromano
 ‘dova isās baxtalo.
 Bari loš pesqe gaze kerènas,
 sa e Rromen te mudaren.
 Phendle limora te xanden,
 kamdle amen te mudaren.
 So ‘doj isās roviben !
 No gaze ‘do na dikhen.
 Rroma, rromnā nasvale
 pašle divese tele.

‘Doj mudarèna saren ratànça.
Koçienqo peren, Devles mangel,
roven ratvale jasvença.
Fedër isàs dr-e veša, sàr ‘dale gazença !
Xàna amare masa !
Amen sam murša, len tovera anθ-e vasta !
Nek mudaren amen,
a paledër e éhavorren.

* * *

Rat kali nakhlàs.
Me aj jekh rromni
nek avel laqro ‘gi baxtalo
ka mro Devel,
oj éorri nìmaj zivel,
‘xtilàm rati, gelàm
sàs rat bari thaj kali,
kalilàs daraθàr amaro ‘gi.
Zas sìgo odole dromeça,
kaj Čapajev isi.
Ox, tu kali ratòrri !
Gili miri, gili !
Sare tikne éiriklorre
mangel Devles pal amare éhavorre,
te na mudaren len xira sapa thaj gaze.
Ex, phendli tu amari !
Bibaxtali baxt miri !
Šun-ta éhaje! Risòvas,
te na dujzenà bi rromenqro xasardònas.
Fedër sare khetane,
šukaredër so butzene.
Ex, tu mirro dromorro,
sikav amenqe kaj isi laçho xalado,
te podel amenqe vast pesqro !
‘Daja gili bagandàm sare khetane,
Čapajovska xalade thaj Rroma sare,
vasta pesqre jekh vavère dìne
pre trušulitka droma
sare pesqe tradine, kaj jakha ligärde.

* * *

Amen areslãm ki katalari xalade,
bešàsas ‘doj duj kurke.
Xalade sàr Sàsi urävde,
éa sàs len theša amare apre stadika bare.
Iv perèlas baro sàr patrna
thaj drom amaro rikërda.
‘Dasavo baro iv, kaj truja sareça garudàs.
Musaj herença špèra te keres
aj vurdèna pale’ grenθàr te špules.
Kici bìdi aj bokha !
Kici tùgi aj droma !
Kici rost bara girde anθ-e hera !
Kici, kici vilina našle ‘menqe paš-e kana !

* * *

Sare Rroma te našen ki me,
sàr ki veš, kaj jag isi bari
aj khamitka duda pherdo.
Pre odo mire gilà
te kidinòn sare Rroma
aj te xalòn mire lava.

* * *

De tu, Devl!a, bari tati samaj,
kaj te šukòl mri riskèrdi šatrica.
Xurdo brišind pelàs,
tikne éhaven kinzkërda.
Ov mri gili muxlāça ligärda
ki sare Rroma barvale,
kaj len isi šàtri neve.
Jone na xalòn savo
manuš isi barvalo:
odova, kaj sovnakaj isi les but, val dova,
kaj godi aj manro isi les anθre vasta.
Sàr veš bagel, ada Rrom khelel,
lokho sàr por, pharo sàr barr,
ada anθre kamlipen xaçol,
sàr jag šukar.
Amenqe anθ-e khera te bešas,
šukar gili te bagas,
lila te drabaras aj te mothovas.
A nevo lil amen kuć manuša
and-o nevo sundal avri te das.

‘čhakërel - učarel
‘dadives – avdïves
‘daj - kathe
‘dava - kadava
‘doj - kothe
a - ši; iar; dar, însă
ada – kadaja, kadja
bagen - gilaben
barakërden - barären
bare ranqe – bare rajenqe
barrîtka - barrutni
barvalipena – barvalimata
belut – balano rukh; (o) strižàri
bešti - bešli
brung - rukhorro
butër – buteder, po / maj but
ciro – vrjâma; (o) vaxt
citron – daran, trašan
čhùrdel - čhudel
del kùna – kùnadel
desâr - desar
fedër – feder, maj lačo
graj - grast
hadèna – kidena
xalöl – xalövel
xargatutno ciro – o vaxt kaj nakhel
jasva – asvină
jon - von
iov – vov
kalo korang – korangos
karig - karing
kèci – kazom; sode; kabor
kućbarra – kućimata
kućedër - kućeder
khanćesθâr - khanćesθar
lîza – inger
lîzal – ingerel
lîzan p-e vasta – ingeren len p-e vasta
lipërèna – liparela, risparela
manθâr - manθar
marrundo – paxome, paxojsardo
marrunel – paxojisarel
mexîtko – anθar kež, anθar pharr
na ačh terdo – na beš, na ačhöv tut!

našarde - našavde
opr-o bodliben – kaj o devel, p-o cèri
parikërdäm – parikerdäm, palikerdäm,
 naisardäm
paxîtka cérhenă - paxojutne cérxană
pes morel – najol
polokhes – po / maj lokhes
pre – pa, p-o, p-i, p-e, p-ël
rakërel – vakärel
rakëren – vakären
sâr - sar
sare - savorre
säs barine – sas barile
siklakërda - siklårdäs
siklakërde - siklärde
sivènko grastorro - učaralo grastorro
sivone gres – e učarale grastes
skòli - škòle
so pes kerel – so kerel pes; so si?
sòva – bùha
stèpo - stèpa
sundal - lùmja
tamlipen - tunäriko
terdiläm - geläm
Thudîtko Drom - Calea Lactee,
 Thudesqo Drom
tov - éak
tre - tire
uradäs - xurävďäs
val - vaj
žalutno – pherdo žalăθar
ziide pană - lenă
živàsa - traisarasa

NEVE SIKLŌVIMATA

Rromane oděsqe / spirituàlo vàlore anθar i Rùmunia

Palal ʒanel pes, anθ-o rumunikano kulturàlo kontèksto, anθar e rroma sas but ʒene save sasas prinʒarde anθ-o historikano, sociàlo, kulturàlo vi artistikano umal, sar sas: o raj le themesqo o *Ştefan Răzvan*, e lilărne o *Ion Budai Deleanu* vi o *Petru Maior*, o xramosarno o *Gheorghe Lăzurică - Lăzureanu*, o aktòro o *Ştefan Bănică*, e violonistură o *Grigoraş Dinicu*, o *Ion Voicu*, o *Ştefan Ruha*, e but şunde başavne, sar o *Barbu Lăutaru*, o *Petre Creţul Solcan*, o *Cristache Ciolac*, o *Angheluş Dinicu*, o *Fănică Luca*, o *Toni Iordache*, o *Fărămiţă Lambru*, o *Ilie Udilă*, o *Marcel Budală*, o *Ion Onoriu*, o *Ionel Budişteanu*, o *Alexandru Țitruş*, o *Ion Drăgoi* thaj aver.

Maşkar lenθe sasas vi strafinale gilavne rromane lavutarone muzikaqe, sar sasas o *Zavaidoc (Marin Teodorescu)*, o *Dona Dumitru Siminică*, o *Florică Roşioru*, i *Romica Puceanu*, o *Gheorghe Lambru* thaj aver.

Anθar e rromane liderură thaj le militàntură anθar i periòda maşkar le duj lumjaqe baremarimata sas aktivo: o *Gheorghe Niculescu*, o *Marin I. Simion*, o *Naftanailă Lazăr*, thaj anθar i komunistikani periòda, tha' vi palal o peripen e komunismosqo, sas liderură o *Ion Cioabă*, o *Gheorghe Nicolae*, o *Valerică Stănescu*, o *Vasile Burtea* thaj aver.

Vi anθ-i akanutni periòda, inklisti jekh sèria personaliteturenqi anθ-e verver umala, sar sine:

- *Xramosarne*: o *Valerică Stănescu*, o *Gheorghe Păun - Ialomişteanu*, i *Irina Gabor – Zrinyi*, o *Alexandru Ruja Gribussy* ş.a.
- *Poètură*: o *Ştefan Fuli*, i *Luminiţa Mihai Cioabă* (vi xramosarni), o *Gelu Măgureanu*, o *Marius Lakatos* ş.a.

Paşal e rromane personalitètură liparde maj anglal, save sasas vi si prinʒarde anθ-o historikano, sociàlo, kulturàlo vi artistikano umal - anθ-o rumunikano kulturàlo kontèksto – maj si vi kadala:

E aktòrură vi e rezizorură: o *Moca Rudi*, o *Sorin Sandu Aurel*, o *Mihai Răducu*, i *Vera Lingurar*, i *Zita Moldovan*, o *Mădălin Mandin*, i *Lavinia Răducanu* (vi operaqi gilavni), o *Vali Rupiţă* (rezizor) th.a.

E pikturură vi graficiènură: o *Eugen Raportoru*, o *Ion Micuţă* th.a.

E skùlptorură: o *Marian Petre*, i *Mihaela Cîmpeanu* th.a.

E artìstură - fotogràfură: o *Rupa Marconi*

E muzicìstură: o *Johnny Răducanu*, o *Mădălin Voicu*, o *Marin Petrache Pechea*, o *Marius Mihalache* th.a.

E gilavne lavutarone rromane muzikaqe: i *Gabi Luncă*, i *Valentina Mocanu*, i *Cornelia Catanga - Pădureanu*, i *Panseluţa Fieraru*, i *Mioara* vi i *Paula Lincan*, i *Elena Pascu*, o *Nelu Ploieşteanu*, o *Dan Armeanca*, o *Nicu Paleru*, o *Nicolae Guţă*, o *Adrian de Vito* th.a.

E başavne: o *George Udilă*, o *Ion Miu* vi pesqo éhavo, o *George Miu*, o *Mieluţă Bibescu*, o *Leonard Iordache*, o *Marian Mexicanu* th.a.

E rodutre anθ-o umal le socialone ʒantrimatenqo, e antropologiaqo vi le folklorosqo: o *Gheorghe Nicolae*, o *Vasile Burtea*, i *Delia Grigore*, o *Costică Băţălan*, o *Gelu Duminică*, i *Danciu Elisabeta*, i *Mariana Buceanu* th.a.

Istòrikură: o *Petre Petcuţ*, o *Ion Sandu*, i *Mariana Sandu*, o *Florin Manole* th.a.

E ʒurnalistură, editòdură: o *Vasile Ionescu*, o *Gheorghe Păun - Ialomişteanu*, o *George Lăcătuş* th.a.

E pollitikane manuşa, e deputàtură, e rromane tradicionàlo liderură: o *Gheorghe Răducanu*, o *Nicolae Păun*, o *Mădălin Voicu*, o *Florin Cioabă*, o *Rudi Varga*, o *Octavian Stoica*, o *Dumitru Ion Bidia* th.a.

E ministrură (themesqe sekretàrură vi telsekretàrură): o *Ivan Gheorghe*, o *Ilie Dincă*, i *Mariea Ionescu*, o *Gruia Bumbu* th.a.

Sportivură: e boksèrură o Ilie Dragomir, o Gheorghe Ştefan, o Gheorghe Simion vi pesqe çhave, o Marian Negoescu (grèko – romikane marimata, anθar o fòros Piteşti) th.a.

E komersàntură, negocosqe manuša: o Vasile Baiculescu (negocosqo manuś vi mujalo / primàri anθ-o rromano gav Toflea), o Ninel Potîrcă (o prezidènto le Patronatosqo le Negocosqe Rromane Manuśenqo anθar i Rumùnia), o Florin Motoi th.a.

I EVALUÀCIA LE ZANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklărno rromane çhibăqo, ka-e zudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere çhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personàzură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar i Papùša?
6. Save tème vi motìvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal o rromano phirutnipen, o nomadìsmo!
8. Save xatàrimata aj emòcie si tumen kana çitìsaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadala kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe beşel o andipen kadala operaqo ka-o baràripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spècie, motìvură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklărnesqo!

B. Çhib thaj vakàripen

1. Save sine e çhibăqe partikularitètură maladile anθ-i poèzia xramosardi kaθar i Papùša?
2. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplură / misala, k-aşti te aven andine anθ-o vakàripen le savorre siklövnença!
3. Alosaren, anθar e fragmèntură, ekzèmplură vaś e “zorale” vi le “bisorale” pùntkură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
4. Roden, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură vaś e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakàren palal lenθe!
5. Arakhen, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaś e vakàripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakàren palal lenθe!
6. Keren jekh “baribalval anθ-i godî” (“brejnstòrmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!

7. Keren savorre siklövnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godí” (“brejnstòrmingo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakãripnasqe nõcie* siklile anθ-o modùlo!
8. Roden anθ-e dine fragmènturã le rimome *fonetikane fòrme* thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmingo”, anθ-e verver kategòrie!
9. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimurã!
10. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturã, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalãripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
11. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe butã, palal tumaro alosaripen vaj le siklãrnesqo!

O BUXLÀRIPEN E ZANGLIMATENQO

Bute themenθe, sar anθ-i Ćèxia, Polònia, Kroàcia, Sèrbia th. a., sas putarde rromane muzèvurã, sar si vi kadava anθar o thanipen *Bjelovara*, e Kroaciaθar, kaj arakhen pen rromane butã, prodùkturã, save vakãren anθar i història le rromenqi, palal lenqo zivipnasqo échaud.

O III-to modùlo

O Ion Krängä

O DÄNÏLÄ, O DILO

(palal o Ion Krängä*)

Sas jekhvar anθ-o gav duj phrala thaj le dujen sas len zuvlä! O maj baro sas but butärno, xarano, užo thaj barvalo, anθar kodoja ke kaj tholas vov o vast tholas vi o Del o vast, tha' na sas les čhavorre. Thaj o maj tikno sas ćorro. Butvar naśelas pesqe baxtäθar thaj i baxt lesθar, anθar kodoja kä sas khandino, dilo godăθe thaj biprinzanθo butăθe; palal, maj sas les vi but čhavorre!! I zuvli kadalesqi le ćorresqi sas butärni thaj lači dėsθe, tha' i kodolesqi e barvalesqi sas nasul thaj zungali, na delas khanć nijekhesqe. Sar vakärel i purani duma!“ Să jekh guruv thaj jekh dilipen”. O čhavo ćorro-ćorro - te avel ćorro bezexenθar! - sa sas vi les jekh zuto guruvenqo, kadja: kale le balenθe, terne, uće, bare śingença vi duj śukar krestome anθ-o ćikat, kokalutne aj thule, sar si maj lače te thos len vurdonesθe, te ankles lença anθ-i lùmă thaj te keres butí! Tha' vurdon, plùgo, sa, sa so sine trebutne anθ-o kher le manuśesqo, na sinesas les. Thaj kana trebulas les kadala bută, sa jekhvar xolărelas averen, maj but pesqe phrales, kaj sas les savorenθar.

I zuvli le kadalesqi le barvalesqi butivar kerdăs nasul dësä laqe murśesqe, k-aśti te na maj del duma pesqe phraleça. Voj phenelas butivar lesqe:

- Phral, phral, o manro si lovença, murś!a.

- Palal, mekh, čhe zuvli!e, o rat pani ći kerdöl. Kana me na aźutiv les, kon te aźutil les?

La zuvlä na sas la so te maj phenel, ačhelas thaj nakhavelas kòmbură. Savorre bută sar savorre bută, aj lenqo vurdon but sas phiravdo anθ-e savorre riga. Na nakhenas duj trin dësä, thaj avelas laqe udaresθe o Dänila, laqo salo, te mangel laθar le grastes: te anel pesqe kašta anθar o veś, aj arov kaθar o asăv, aj khas, aj but averenθar.

* dikh i biografia e autorosqi anθ-o IX-to školutno lil rromane čhibăqo, inklislo ka-i Editura Sigma, 2006.

- Mo, phral!a, phenel, anθ-jekh dēs, o maj baro phral le maj tiknesqe, e Däniläsqe: si manqe nasul tutθar!... Tut si tut guruva, sosθar na keres tuqe vi vurdon? Murro ripenardän les sa. Kana opre, kana tele! ʒi kathe, o vurdon rimol pes! Palal, ʒanes kodoja dùma! “ De, raśaj!a tire podä thaj mar e grastnä e khuränça!”.

- Palal, phral!a - phenel o kodo aver, xarrundindoj pes anθ-o šero - so te kerav?

- So te keres? Te sikavav tut me: tire guruva si bare thaj šukar, lies len thaj ingeres len k-o pazàri, bikines len thaj kines avere maj tiknen thaj maj kuć lovença, tha' le ačhile lovença kines tuqe vi jekh vurdon, thaj, dikh, kadja avesä vi tu xulaj!

- Kadja, te ʒanes kä na sikavdän man nasul! Kadä kerava. Phenel kadava, ʒal khere, liel le guruven, phandel len e šelänça thaj telärel lença forosθe, k-o pazàri.

Thaj, sar phendem tumenqe, amaro manuś sas kasavo manuś ke xanas lesqe e ʒukela anθar pesqo gonorro, thaj sa so vov kerelas sas p-e aver rig.

Palal... maj palal, kana sas vov kòrkorro, te dikhen vi tume so kerdäs!

ʒalindoj vov le guruvença, maladiläs jekhe murśeça, kaj avilosas jekhe neve vurdonença kaθar o pazàri. O vurdon ʒalas kòrkorro opral o plajorro tele, na sas les guruva.

- Amal!a, ʒanes jekh?

- ʒanav, kana phenes manqe?

- Av te keras paruvipen. De manqe o vurdon, thaj le tu le guruven. Na kamav te maj dikhav lenθar; kana trebal khas, kana te na xan len e ruva, but, but averenθar... Si man zor te cirdav jekh vurdon, maj miśto kä ʒal kòrkorro.

- Keres pherasa, manuś!a, vaj trebal tut?

- Na, na, kerav pherasa! - phenel o Dänilä.

- Palal, haj, dikhav kä san lačho bikinitòri, phenel kodova le vurdoneça! Arakhlän man le lače dīveça! Haj, baxt te del o Del! Te avel tut baxt le vurdoneça, thaj man le guruvenθar!

Palal kodja, liel pesqe guruven, zal p-o plajorro karing o veš thaj sa maj zal. Kolaver, o Dänilä, phenel anθ-e pesqi godī:

- “Ačh, kä kerdem la lesqe; xoxavdem les mišto! Te na amboldel pes: aj vov na sas rrom, k-ašti te amboldel pes aj te na maj kerel o paruvipen.”

Palal, liel vi vov pesqo vurdon thaj zal sa tele p-o drom, palpale karing o kher.

- Beš tu vurdon dilo, beš! Kana pherav tut mišto bute gonença kaθar o asäv vaj khaseça anθar i xar, atùnć te zas kadja!

Thaj sode so, sode so te na liel les o vurdon anglal. Aj palal jekh vaxt, i xar lias agor karing tele thaj avilās jekh plajin, kana te anklel o plain, ankli kana aštis!...Av opre, av tele, o vurdon zala palal.

- Ale! Vurdon trebusardās man’, vurdon arakhlem!

Palal kodja, e pharipnaça cirdel o vurdon anθ-jekh rig ačhavel les anθ-jekh than thaj bešel thaj godīsarel pes:

“Mo!... kadja si jekh! Te avavas me o Dänilä o Dilo! Ačhilem bi guruvenqo; aj te na avavas me kodova, palal arakhlem jekh vurdon...”. Si vov o Čakado, na-i o Čakado...

Kana, dikh, jekh manuś nakhel sigo karing o fòro jekhe buznāça bikinipnasqi.

- Amal!a, phenel o Dänilä, na des manqe tire buznā thaj dava tuqe kadava vurdon?

- Palal... va... mirri buzni na-i kodolaθar kaj xutel, kadaja si lači thudesqi.

- So maj opre, so maj tele! Lači, bilači, le tuqe o vurdon thaj de ma’ la buznā!

Kodova na maj phenel khanć, del la buznā thaj liel o vurdon. Palal kodoja, azukerel zi kana avel aver vurdon, te phanden les palal lenθe, thaj zal k-e pesqi butī karing o kher thaj mekhel le Dänilās muj putardo sa p-o kodova than.

- Lačhes, phenel o Dänilä, o Čakado. Dikh kodoles e buznāça.. Žanav kä xoxavdem les mišto!

- Palal kodoja liel vi vov pesqe buznā thaj zal karing o fòro. Aj i buzni, sa i buzni si: cirdelas pes, kana k-i jekh rig, kana k-aver rig, kana opre, kerdölās lesqe phares laθar.

Te aresav maj sigo anθ-o fòro, phenel o Čakado, te xastrav laθar. Thaj, zalindoj vov maj dur, arakhel pes jekhe manuśeça, kaj avelas anθar o fòro jekhe papinaça anθ-i angali.

- Lačo maladipen, manuś!a lače!a – phenel o Dänilä.

- Mišto te del o Del!

- Na kames te paruvas len? Te dav tu’ la buznā thaj te des man’ la papinā?

- Na phendān mišto, kä na-i papin, si gīnsàko; kindem les.

- Va, de les manqe, de les manqe!, kä dav vi me tu’ jekhe lače buznā.

- Te des manqe vareso vi opral, dav les tuqe! Kana na, i baxt e papinenqi kheral; kä avela te našel maškar lenθe!...

Anθ-jekh agor, kana opre, kana tele, o aver maj mekhel, thaj o Čakado del la buznā!

Palal kadaja, liel o gīnsàko thaj zal sa angle karing o fòro. Kana aresel anθ-o fòro, o gīnsàko kamelas papinā, delas muj sode aštilas:

“Ga, ga, ga, ga!”

“Dikh! Xastrajlem, skäpisardem le bengesθar thaj arakhlem pesqe dad!es! Kadava kašukil man! Mekh kä bikinav tut me vi tut akana, mo ćorripen!”

Thaj, nakhindoj pašal jekh bikinitòri gonorrenqo, del o gīnsàko p-e jekh gonorro. Liel o gonorro dikhel pes lesθe thaj phenel:

- Eheee, aj kä kerdem la tuqe! Anθar jekh zuto guruva, kaj sas tuqe o maj baro kamipen te dikhes tut lenθe, areslem jekhe ćuće gonorreça! Mo! mo! mo! mo!

Žanav kä na-i manqe akana jekhvar kana telärdān dromesθe, tha’, akana, šaj o beng lias mirre godā!

Maj ačhel vov so ačhel e putarde mujeça anθar o fòro aj palal zal karing o kher. Thaj aresel anθ-o gav, zal pesqe phralesθe, k-ašti te ingerel lesqe o lošalipen.

- Mišto arakhlem tut, phra!la.

- Mišto avilān, phral!a Dänilä! Tha’ but maj ačhilān forosθe!

- Palal va, phral!a; gelem sa sigo thaj avilem lokhes.
- Aj so nevipen anes amenqe, forosθar?
- Aj, na kadja lačo nevipen! E ćorre mirre guruva gele-θar p-o muj le ruvesqo.
- Xalās len jekh ruv, vaj ćordā len tuqe varekon?
- Na! Dinem len me kōrkorro mirre vastenqa, phral!a.

Palal phenel sa, kaθar sas thaj so kerdās, so nasulimata kerdās; palal kodja phenel:

- Thaj, so maj sa dūma but, anθar jekh zuto guruvenqo areslem jekhe gonorreqa; thaj vi kadava si ćućo, phral!a.

- Mo! Tha', ćaćes te phenav tuqe, baro dilo maj san!

- Palal va!... phral!a zi kathe, savorre sas sar sas, tha' akana xutilem mirri godī... So te kerav? Kana si godī, na-i so te bikines; kana si kiral na-i kaštutno ćaro te thoves les... Dikh, dav tu' kadava gonorro, kā man na-i man so te kerav leqa. Thaj maj mangav tut, p-e savorre Devela, te maj des man vunziles jekh var o vurdon le guruvenqa, te anav varesave kašta anθar o veś la rromnāqe thaj le ćhavorrenqe, kā na-i len nić jag anθ-o bov! Palal, so dela o Del! Patāv kā na maj xolārav tut.

- Kadja, mo! - phenel pesqo phral - palal so dias agor vov. Dikhel kā o Del pherdās kadaja lūmā soqa vov astisardās. Dikh, maj dav tu' jekh var o vurdon, aj kadja te avel tuqe i palutni var.

Le Dānilas kadja trebujisardās les. Liel, akana, o vurdon le guruvenqa pesqe phralesqe thaj zal-θar. Sar aresel anθ-o veś, dikhel jekh rukh, savo sas maj baro, thaj ćirdel o vurdon paśal lesθe; thaj, bi te putarel le guruven e vurdonesθar, astarel te ćhinel o rukh, k-ašti te perel vōrta anθ-o vurdon jekhvaraθar. Butā le Dānilasqe, le dilesqe!

Ćhinel vov so ćhinel, kana...pīrrr! Perel o rukh opral p-o vurdon thaj phagel les thaj p-e guruven thaj mudarel len!

“- Ale! Dikh kā kerdem vi mirre phralesqe marāzo! Aj, aj, akana so te kerav?... Me patāv kā so si mišto, na-i nasul: o Dānilā kerel, o Dānilā trebul te putarel vi so kerel. Žav te dikhav te n-ašti te kovlārav mirre phrales te del ma' vi la grastnā te naśav laqa anθ-i lūmā, aj e ćhavorre thaj i zuvli mekhav len anθ-o kamipen le Devlesqo”.

Kadja phenindoj, astarel thaj, zalindoj anθar o veś, xasardōlas. Palal but drom, kamlās te anklel le dromesθe, thaj arakhel jekh bari len thaj dikhel varesave raćnān p-o pani. Zvīrr! le tovereqa palal len e te mudarel jekhe raćnā thaj te ingerel la pesqe phralesqe.

Thaj e raćnā, na sinesas nić kore, tha' nić mule, xurānas; o tover pelās anθ-o pani, thaj o ćakado aćhilās bi khanćesqo.

- Mo!... kā nasul maj gelās manqe adēs! So dīves nasul! Dikhōl kā lias varekon mirri baxt!

Palal del anθar e dūme thaj zal-θar; maj zal vov so zal, zi kana, bari butī...pharipnaqa arakhel o drom.

Palal, liel o drom sa angle thaj, av, av, av, av! Aresel anθ-o gav, kaj pesqo phral, thaj p-o than xoxavel jekh kaj maladōl sar... beśel o akhor p-o kher!

- Phral!a, maj ker jekh mištipen vi le grastnāqa k-ašti te tradav le guruven, me beśindoj anklisto p-i grasti.

Anθ-o veś diasas o brišīnd zorales, thaj kerdīlāsas jekh paxoj, thaj n-aštis te aćhes nić p-e punrenθe!

- Mo! - phenel pesqo phral - dikhel pes kā tu sanas lačo te traisares paśal i khangeri! Thaj na te traisares maśkar e manuśa, te keres nasul le manuśenqe, le ćhavorrenqe aj tire rromnāqe! Ža-θar anglal manθe thaj za-θar “kaj andās o kaśuko i rōta thaj o lalo la grastnā”, k-ašti te na maj śunav tire anavesθar!

I grastni? Mekh le Dānilas, kā zanel vov kaj ingerel la: te liel pesqo mekhipen / jertisaripen le guruvenθar thaj lačo dīves le vurdonesθar.

Palal, inklel p-o udar, thol o vast la grastnā thaj p-o jekh tover thaj telārel?

Kana uśtel pesqo phral, le la grastnā - kana si tut kaθar! O Ćakado reslosas k-i len anθar o veś te rodel o tover. Kathe xutlās lesqe anθ-o śero kā sas te avel mišto te kerdōl raśaj, palal e dūme pesqe phralesqe.

- “Avela te kerav jekh khangeri p-e kadaja ćar thaj avela te 3al laqo anav anθ-i lùmă” - phenel vov.

Thaj, jekhevaraθar, vi astarel pes. Kerel maj anglal jekh trušul thaj thol les anθ-i phuv, thaj kerel sëmno anθ-o kadava than. Palal kodoja, 3al-θar anθar o veš thaj astarel te dikhel aj te ćhinel e trebutne rukha: kadava si laćho udaresqo, kadava si laćho te kerav o ćathlo; kadava si te...sa kadja alosarel le rukha thaj nùmaj so inklel anglal lesθe jekh beng, kaj inklisto anθar o pani.

- So kames te keres kathe, mo manuś!a?

- Na dikhes?

- Beś, mo! Na astar tut nasulimatenθar! O pani, o than thaj o veš kaj sine kathe sine amare!

- Phenasas kă vi e raćnă opral o pani si tumare, thaj vi murro tover anθar o pani. Sikavava me tumenqe, te na maj xulajaren e lumjaqe bută, barešingenqe!len.

O beng, na sas les so te kerel aj našel-θar anθ-o pani thaj phenel le bengesqe le maj baresqe so kamel te kerel o manuś le Devlesqo, kaj si les o phiravipen le bengesqo. So te keren e bengă? Den pen duma maškar lenθe, thaj o maj baro, o thagar le bengenqo, arakhel te tradel avere benges k-o Dănilă jekhe lovenqe goneça, te del lesqe, k-ašti te telărel vov othar.

- Le, mo, love! - phenel o tradino beng - thaj te 3as-θar kajθar! Kă, kana na, si nasul tutθar!

O Ćakado dikhel pes k-o trušul, dikhel pes k-o beng vi k-e lovenθe... del anθar e dume thaj phenel:

- Si tumen baxt, maxrimea!len, kă maj gudle si manqe e love sar o aćhilipen anθ-o ćućo than, kă sikavasas me tumenqe!

O beng phenel:

- Na thov tut amença, mo manuś!a, amare thagareça! Maj mišto le tire love thaj 3a p-o tiro drom.

Palal, mekhel e love thaj amboldel pes anθ-o pani, kaj arakhel le thagares but xolăriko k-e xasardăš kadja but lovenqo barvalipen, saveça aštilas te pokinel but manušenqe ile.

O Ćakado, anθ-i kadaja vrjăma, marelas pesqi godi sar te kerel te dikhel e love pesqe kheresθe.

- “Mišto - phenel o Dănilă. Khanć na liel pes anθar o drom. Sa kangeră te vazdes, kana kames te lien tut e bengă anθ-o dikhipen, te aven tuqe le lovença kadja le punrenθe thaj te keren tut barvalo jekhevaraθar!”.

Sar godišarelas pes vov, sar te ingerel e love khere, anklel aver beng anθar o pani anglal lesθe thaj phenel lesqe:

- Mo, manuś!a. Murro thagar paruvdăš pesqi godi, phendăš ke maj anglal te dikhas save sam maj zorale thaj palal kadaja te lies e love.

- <Akana si akana!> phenel o Ćakado anθ-i pesqi godi xolăriko. Aj si jekh aver duma: “Sa o barvalo si ćorro thaj o terno šukar”. O Dănilă maj xutiłel pesqo di.

- Zorale? Aj, sar thaj anθ-o savo mōdo?

- Sar? Maj anglal, savo liel la grastnă anθ-e phike thaj amboldel pes trinvar trujal i len, bi te thol la tele aj bi te phurdel, kodoles te aven les e love.

Thaj sar phenel, vi liel o beng la grastnă anθ-e phike thaj anθ-jekh minuto amboldel pes trujal i len trinvar.

O Ćakado dikhel kazom zor si le benges, na avelas lesqe te patăl, aj să inkerdăš pes thaj phendăš:

- Mo, beng!a. Me patăvas tut kă san maj zoralo pe sar san! Kadja kă tu lăn e grastnă anθ-e phike? Me lava la maškar e punre; thaj jekhvar liel la anθ-e punre thaj del pes trinvar trujal paněsθe bi te phurdel.

O beng atunc dikhel kadja, na-i les so te maj phenel.

- Akana te dikhas kon našel maj sigo, phenel vov.

- Mo, beng!a, mança arakhlăn tuqe kă aštis te nakhaves man?

- Palal, kaça?

- Av orde, te sikavav tuqe me!

Palal ʒal le benqeça anθ-e varesave kukurüzurã, kaj dikhel jekhe šošojes sovindoj, thaj sikavel les le benqesqe:

- Dikhes tu varekas, kaj bešel tele, jekhe tiknorres?

- Dikhav.

- Kadava si murro čavorro, o maj tikno. Uštãv les! Thaj kana uštãvava les anθar i lindri, te lies tut palal lesθe. Thaj jekhevaraθe vi del muj: u! ta! na! na! na!...

Atũnc, o šošoj xutel, thaj o beng palal lesθe. Našel vov sode našel, thaj anθ-jekh vrjãma o beng xasarel le šošojes.

ʒi akana savorre asanas e Čakadasθar, thaj akana asal vov le bengesθar.

Kana o Dãnilã inkerelas pes le vasteça p-o ilo, asaindoj le bengesθar, dikh vi kadava amboldelas pes, phurdindoj:

- Mo! Tha' sigutno čavorro maj si tut, čačas phenav tuqe! Kana sas maj-maj te thav o vast p-e lesθe, xasardem les, thaj sa te ʒas tut!

- Miazol pesqe dad!eça! – phenel o Dãnilã. Aj? Maj kames te nakhaves tire zora mança?

- Na! Mekh ma! Maj mišto te maras amen.

- Te maras amen? Si tut nasul e ʒivipnasθar. Mo! Sa ašundem le phurenθar kã e beng na-i dile: palal, sar dikhav, tu na des anθ-e xivã, sar dilo so san. Ašun! Man si man jekh phuro kak, kaj si les enã šela enãvardeš thaj enã berša aj panʒvardeš thaj duj kurke, thaj te aštis te čhudes les tele, atũnc te nakhaves tut vi mança, aj patãv kã dela tut p-o nakh.

Phenindoj kadala, ʒal angle thaj kerel e vasteça e bengesqe te avel palal lesθe. Anθ-o maškar le vešesqo, telal e varesave bare barra, arakhadøl jekh xiv le rričhinesqi, kajθar dias laθar o Čakado, phirindoj varekana, kørkorro, kana sas palal vešesqe rukhorre thaj palal kale mure / kalõrrã. Aresen von paše. O Dãnilã phenel:

- Dikh o than mirre kakosqo, čhiv tut anθre; arakhesa tu les sovindoj anθ-o uçar, le nakheça anθ-e angara. Te del dũma n-aštil te del, kã pesqe danda thaj tharrã pelinesas lesqe jekhe miaθar beršenqi.

O beng, kana na-i les so te kerel, ʒanen so kerel? ʒal anθre thaj astarel te thol pesqi pori pašal o nakh le kakosqo. Kadja maj trebujisardãs lesqe, le phure rričhinesqe, palal, mekh pe lesθe! Jekhevaraθar, xutel xolãriko anθar i xiv e rričhinesqi thaj avel p-e lesθe! Liel le benges thaj thol les telal i thak thaj kikidel les zorales, paše sas te ankllel pesqo ilo, thaj pesqe jakha ankliste avri anθar o šero, bare kobor e puruma sinesas bare!

- Ehehe! Na rodes thaj arakhes vareso! - phenel o Dãnilã, savo dikhelas len sar maren pen aj merelas asapnasqo.

Aj na ʒanav so kerel o beng, ke kerel vov so kerel, thaj, bare pharipnaça, xastral sar aštil anθar o vast le rričhinesqo. O Dãnilã, sar dikhel le benges xastrajlo... kerel pes kã ankalavel les.

- Mekh, mo manuš!a, mekh! Na maj ker tuqe muj šukar. Kana ʒanglãn kã si tut jekh kak kadja zoralo, sosθar phendãn te marav man leça?

- Tha' so? Na čajlilãs tut? Av vi mança!

- Tuça thaj nũmaj tuça; nakhavas amen te das muj. Thaj kon dela muj maj zorales, kadava te liel e love.

- Mišto!... phenel o Dãnilã anθ-i lesqi godi; mekh, kã dav me muj! Mo, beng!a. Av thaj de muj tu, k-ašti te ašunav tut.

Atũnc, o beng dindøl jekhe punreça k-i daxni rig thaj avereça k-i zervi rig haj xutilel pes zorales e šeresθar le čerosqo, putarel jekh muj sode jekh piri thaj kana del muj jekhvar, izdral i phuv, e xarã šunen pen zorales, e derãva kiraven thaj e mače save si lenθe daran; e beng anklen avri anθar i len sode sine čarã thaj patrina! Thaj anθ-jekhvar sas te na maj avel o cẽro. O Dãnilã bešelas opral p-o gonorro le lovença thaj xutilel pesqo di thaj phenel:

- Mo! Tha' nũmaj kadja aštis te des muj zorales? Me maj kã na ašundem tut. Maj de muj jekh var. O beng del muj maj zorales.

- Sa na ašundem tut. Maj jekh var!
 O beng del muj maj jekh var, trinvar, kadja zorales, thaj patāsas kā pharolās vareso anθar lesθe.
 - Akana na ašundem nić kadja cīra. Kadja kā akana trebala te dav vi me muj zorales?
 - Kadja, va!
 - Mo, beng!a, kana dava me muj avela te na maj ašunes vaj avela te xutel tire godā anθar o šero. Xatārdān tu? Me kamav te kerav tuqe mišto, kana kamesas te šunes ma’.

- Sar?
 - Aj te phandav tire jakha vi e kana jekhe khosneça vaj e pištireça kana kames te maj žives.
 - Phande so zanes thaj soça aštis, nūmaj te na merav! Atūnc, o Dānilā phandel le benges zorales jekhe khosneça le jakhenθe thaj le kanenθe, kadja sar e čhavorre khelen pen o khelipen “i phuri kori”; palal liel jekh rovli thuli anθ-o vast, kā sar sas o Dilo o Čakado, sa maj but patālas pes anθ-i rovli sar anθ-o trušul, thaj del jekh dab anθ-o šero le bengesqo!
 - D dōsta, dukhal man! Aresel! Na maj de muj zorales!
 - Na! Ačh, beng!a Sārsāilā! Tu sar dān muj zorales trinvar? Thaj maj del jekh dab vi p-i zervi rig e šeresqi!
 - Dukhal man! Aresel! Ale, ale, aresel!
 Thaj maj del les vi anθ-o anav le dad!esqo jekh dab!
 - Dukhal man! - del muj zorales o beng - thaj, le jakhença phandle, sar sas vov, rovelas zorales thaj žalas savorre rigenθe sar o sap aj čhudel pes anθ-o pani thaj phenel le bengesqe e maj baresqe so kerdās thaj so lačhardās thaj kā na-i te khelen penqe kadale drabarneça.
 O Dānilā phurdelas zorales pašal o gonorro le lovença thaj na žanel sar te kerel.
 Kana, dikh, o trinto beng avel anglal lesθe, jekhe bare rovlāça anθ-o vast, kaj čhudel la anθ-i phuv thaj phenel:
 - Mo, manuś!a. Akana te dikhav tut! Kon čhudela kadaja rovli maj zorales opre, kodolesqe te aven les e love.
 - “Dikh, Dānile!a, phenel vov anθ-i pesqi godī, akana phabardās tut?
 Aj si vi kodoja dūma: “ O trebaipen sikavel le vurdonarīs”.
 - Av, čhude tu la maj anglal, mo beng!a.
 Atūnc o beng liel i rovli porāθar, thaj kana čhudel la opre, zorales, thaj na maj dikhōl; thaj nūmaj palal trin dēsa thaj trin rātā, perel tele, zorales but čhutās pes anθ-i phuv.
 - Av, čhude la vi tu akana! - phenel o beng phutārdo.
 - Čhudav la me, na bistardem, tha’ maj anglal ankalav la anθar i phuv, sar sas vi tuθe.
 O beng kerel sar phendās o Dānilā aj ankalavdās la:
 - Av! maj sigo, maj sigo, kā na-i man vaxt te bešav.
 - Maj mekh man jekh cīra, beng!a, kā na cīrden tut e čhavaorre coxaθar!
 O beng mekhel les, kā na-i so te kerel.
 Na nakhlās but vrjāma thaj o dēs nakhlās vi vov. O cēros sas dudalo, thaj e cērxañā asanas anθ-o cēro, aj o čhon ankalavelas pesqo šero palal e plajina, anklelas avri aj dudārelas i phuv.
 - Tha’ na maj čhudes la, manuś!a?
 - Na čhudav la akana; aj phenav tuqe anglal te khoses tut mosθe so dikhel o čhudipen laqo.
 - Sosθar?
 - Dikh sosθar! Dikhes tu kothe, anθ-o čhon, varesave ranga?
 - Dikhav len.
 - Kothe si mirre phrala anθar kolaver lūmā. Thaj, Devla, but kamen te avel len sastri, k-ašti te thon pètala le grastenqe. Dikh tu mišto thaj dikh sar keren manqe le vastesθar, te dav lenqe kadaja rovli kaj si la šero sastresqo; thaj jekhvar vi thol o vast pe lesθe.
 - Beś, dile!a, kā kadaja rovli kaj si la šero sastresqo kadaja si amen bute beršenθar amare paposθar; thaj n-aštis te das la nić anθar kadaja sasti lūmā; thaj jekhvar liel la anθ-e lesqo vast thaj našel sigo leça anθ-i len, phenindoj le bengesqe le maj baresqe so sas te kerel lesqe o Dānilā.

Atùnc o beng o thagar, xolàriko, zorales akharel savorre bengen thaj marel anθar o punro, vakàrindoj zorales:

- Akana, anθ-o kadava vaxt, te alosaren jekhes anθar tumenθe, savo te zal thaj te mudarel les, ke si jekh manuś nasul, jekh biamal!

Jekhvaraθe, vi avel jekh anglal lesθe, kaj izdralas:

- Te traisaren, tumaro melalipen! Me zav te kerav sar mangel tō rajipen, tumaro bigodāqo zorphenipen!

- 3a, thaj kana san manuś zoralo, te zanes kā avela te kerav tut bare manuśes.

Atùnc, o beng zal-θar jekhe moça opre thaj jekheça anθ-i phuv, thaj anθ-jekh var aresel k-o Dänilä!

- Mo, manuś!a, phenel o beng. Tu, tire xoxavimatença, darādän o savorro bengipen; akana vi me çhudava tut savorre bengimatenθe le meripnasqe! Av te kuśas amen, te das armanä jekh avres thaj savo kuśela maj nasul, kodova te liel e love!

Thaj, jekhevaraθar, vi astarel o beng te del armaja, thaj na zanav so kerel thaj xutel le Dänilasqe jekh jakh anθar o sero. O çorro Çakado! Dikhöl kā sa lesqe sas te pokinel vi e bezexa le grastnäqe lesqe phralesqi, la buznäqe, la papinäqe thaj le guruvenqe mudarde anθ-o veś. šaj, e armanä la papinäqe areslesas les, çorro lesθar, Dev!a. But maj si te çirdel jekh čaço rašaj, kana duräl le maxrime butänθar thaj gindil pes lače butänθe!

O Çakado rimosaläs, kerdölas but nasul akana sa le bengeça... Thaj palal, so si maj lači sar i jakh? O Dänilä pharolas dukhaθar! Tha' dukhalas les, vov maj inkerelas pesqo dī anθ-e danda thaj phendä:

- Na daraves man kadalença, beng!a maxrime!a so san! Avela te kerav tut te xas tire vasta thaj te na maj bistares ma' nič jekh var!

- Va, va, na maj de dùma but thaj de vi tu armanä, akana, te dikhav vi tut sode san zoralo le mosθe.

Avela te lies o gonorro le lovença anθ-e phike thaj avela te zas manθe khere. Kā e armanä e dad!enqe na-i manθe? Xatäres?

Thaj, sar phenel, ankllel vi o Dänilä p-o gonorro; thaj o beng vazdel les anθ-e phike thaj xuräl lença sigo ži kheresθe, k-o Dänilä o Çakado.

E çavorre thaj pesqi rromni, kana dikhen jekhe guruves sar xuräl opral, našle-θar, daravde. O Dänilä, astardäs te del muj palal lenθe p-o anav; thaj von, prinzarindoj pesqo muj, ačhile, beśle anθ-o than.

- Čavorra!len le dad!esqe, çavorrea!len. Aven orde thaj anen tumença vi e armanä e dad!enqe: i kangli soça xulaves aj o pošom thaj aver kangli!

E çhave, e xurdorre, çhördön savorre, sar astaren le armanänça anθ-o vast. Aviläs akana vi le Däniläsqe o pani k-o asäv!

- Thon o vast, çavorra!len, p-e kadala xulajes, thaj astaren te den les armanä sar zanen tume maj mišto, te čajlöl les vi pesqo rajipen.

Atùnc mekhel le çavorren, kā vi o beng našel lenθar. Xutiläs savorre pe lesθe thaj marde les sar čajlöl le Dänilas. Thaj astarel o beng te del muj zorales sode liel lesqo muj; thaj xastral bare butäça anθar o vast lenqe, mardo thaj malavdo sar sas, mekhiläs vi e love thaj sa thaj geläs p-e plajina palal kolaver.

Thaj o Dänilä o Çakado maj na sas xolàriko thaj xastrajläs savorrenθar. Xaläs thaj piläs thaj šä kadja ži kana phuriläs, dikhindoj vi le çavorren pesqe çhavorenqe trujal pesqe meseläθe.

(O nakhavipen si kerdino kaθar *I Lidia Ūrsu*)

ale! – hej!, vaj!
 Čakado – O čalavdo
 kä – ke, kaj; so

mòdo – (o) čhand
 vurdonàri - o tradno e vurdonesqo

NEVE SIKLÖVIMATA

1. E STÏLURĂ E ČHIBĂQE

- I. O zantrikano stïlo anθar: *lingvïstika, metòdika, fizika thaj matemàtika, (h)istòria, naturalikane zantrimata th.a.);*
- II. O oficiàlo (vaj o administratïvo) stïlo
 - a. E krisutne tèkstură (*i konvència, i ordonànca, o òrdino, i rekomendàcia, o memoràndumo, o regulamènto th.a.);*
 - b. E tèkstură kerdine kaθar e rajikane thaj e birajikane institùcie (*o zenutno mangipen, o memòrio, o administratïvo lil, e prezentaciaqi (informaciaqi / aprobaciaqi) nòta, e prezentaciaqi nòta, e motivaciaqo lil, o čăčăripen, i mujutni nòta, i rezolùcia, o sigutno mesăzo - i telefonikani nòta, o emăjlo, i telegràma, o tèlekso -, o kontràkto, i civilo konvència, e butăqi agènda, o rapòrto jekhe butăqe maladipnasqo, o apèlo / o zoraloakharipen, jekh lobiaqo lil, o akharipen, e zivipnasqo drom (o kurrikulùm vïte), i zenutni (vaj administraciaqi) rekomendàcia;*
 - c. E tèkstură save si vastipnasqe thaj informaciaqe materiàlură (*o plakàto, i paparudòrri, o zanăripen, e medienqo (presaqo) komunikàto, o sikavipen / o gido, e lovăripenasqo mangipen, o projèkto);*
- III. E rivistenqo thaj e editurenqo stïlo (*o nevipen / e nevimata, o šerutno / bazutno artïkulo (o editoriàlo), o artïkulo, o intervïo, i krònika jekhe spektakulosqi / jekhe publikone prezentaciaqi, i tehnikani patrin/rig, e titulosqi patrin/rig, o anglutno lav / o anglolav, o agorutno lav/o agorlav, e nòte, o ander, i bibliogràfia, i bio – bibliografïa e autorosqi [e zivipnasqo aj e kreaciaqo drom e autorosqo];*
- IV. O literaturikano - artistikano stïlo (*o epikano/mothovutno tèksto, o lirikano/poezienqo tèksto, o dramatikano/tătrosqo tèksto, o palalgodŭtno tèksto/o memorialistikano tèksto, o tèksto anθar biblia);*
- V. E bičhaldelilenqo stïlo (*o svakodivesutno bičhaldolil, e emajlosqo bičhaldolil, i telegràma);*
- VI. O mujutnikano stïlo (*jekh pŭbliko mothovipen, i pŭbliko prezentàcia jekhe projektosqi (jekhe temaqi, jekhe studiosqi th. a.).*

2. O ZENUTNO MANGIPEN

O zenutno mangipen si jekh lil anθar savo phenas oficiàlo jekh personàlo mangipen anθ-o tèksto.
 O zenutno mangipen xramosarel pes e vasteça vaj k-o kompŭtero thaj ankalavel pes k-i imprimànta p-jekh patrin savi si la o formàto A4.

Kaj o zenutno mangipen te šaj avel thovdo ka-o dosàro ka-i bangi rig mekhel pes veste duj centimètrură.

O zenutno mangipen si te respektisarel e avutne règule / te anderărel:

1. Ka-jekh durăripen panze centimetrurănqo opral-tele e patrinăqo, xramosarel pes ka-o maškar, bare grafemaça, e adresaciaqi / akharipnasqi formŭla. I akharipnasqi formŭla anderărel i titulătura vaj i fŭnkcia e zenesqe karing kasθe keras o zenuto mangipen. Palal i akharipnasqi formŭla thol pes kòma.

2. Palal duj veste rëndurë shirdel o mangipen. Kadava aderërel:
 - o telxramosardo;
 - o anav thaj o angloanav e zenesqo kaj kerel o zenutno mangipen;
 - e identitetaqo lil (i sèria thaj o gin) vaj o titùlo, i fùnkcia thaj e butãqo than, e bešipnasqo than savorre informaciença (o gav / o fòros, o gin, i stràda, o žudèco / o sektòro);
 - o mangipen (so mangas amen): “*mangav tumen te mištokamen te avriden man jekh...*” ;
 - ke so trebal amenqe so amen mangas: *liparav so kadava ... si trebutno...*”.
3. E phandipnasqi formùla: “*Naisarv tumenqe*”.
4. Palal duj veste rëndurë anθ-i bangi rig xramosarel pes o than / i lokaliteta thaj i data, thaj anθ-i çáci rig i semnatura (o xramosaripen e kodolesqo, kaj kerel o mangipen).
5. P-o palutno rigaqo rëndo xramosarel pes kodolesqi titulatùra thaj anav karing kasθe keras o zenutno mangipen.

Raj!a Direktore!a,

O telxramosardo, Stãnesku Marin, siklòvno anθ-i dešto klàsa k-o Licèvo “Dinu Lipatti” anθar o fòros Bukurèšti, bešlãrdo anθ-o gav Kitila, gin 154, i stràda “O ternipen”, o žudèco Ilfov, mangav tumen te mištokamen te avriden man jekh çacaripen anθar savo te çacarel pes so me som siklòvno anθ-i kadaja škòla.

Liparav so kadava çacaripen si trebutno mirre dadesqe k-e butãqo than.

Naisarav tumenqe!

Bukurèšti,
12.01.2011

Naisarimatença,
O Stãnesku Marin

E Rajesqe Direktoresqe e Licevosqe “Dinu Lipatti” anθar o fòros
Bukurèšti

Inkeren godi!

I lùngo paramiçi si jekh spècia e epikane çhandesqi anθ-i pròza, bare buxlãrimatenqi, anθ-i savi inklòn fantastikane àkcie, save sine kerde kaθar e personazurã kaj si len opralnaturalikane zorã.

E autorosqi lùngo paramiçi si xramosardi jekhe autorosθar thaj sikavel o stìlo kodole autorosqo.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklårno rromane çhibåqo, ka-e źudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere çhibåθe) le fragmènturå alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvurå, personåžurå th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le karakterìstike le kreaciaqe xramosarde kaθar o o Ion Krångå?
6. Save tème vi motìvurå arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal sar si te źutisaren pen e manuša maşkar lenθe!
8. Save xatårimata aj emòcie si tumen kana çitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe beşel o andipen kadala operaqo ka-o baråripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e butå xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butènça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spècie, motìvurå th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe butå anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklårnesqo!

B. Çhib thaj vakåripen

1. So si jekh zenutno mangipen?
2. Sar xramosarel pes jekh zenutno mangipen?
3. So anderårel jekh zenutno mangipen?
4. Redaktisar jekh zenutno mangipen karing jekh biguvernamentålo organizàcia anθ-i savi te manges jekh çácaripen anθar savo te inklòl so san rrom. O çácaripen trobal tuqe kaj te şaj te xramosares tut k-i fakultèta p-e speciålo thana vaş e rroma. Palal so agorisardån, paruv tiro zenutno mangipen tire kolegoça. Laçharen tumare doşa dikhindoj ka-o dino modèlo.
5. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmènturå prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplurå / misala, k-aşti te aven andine anθ-o vakåripen le savorre siklòvnença!
6. Alosaren, anθar e fragmènturå, ekzèmplurå vaş e “zorale” vi le “bizorale” pùntkurå le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
7. Roden, anθ-e fragmènturå, ekzèmplurå vaş e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakåren palal lenθe!
8. Arakhen, anθ-e fragmènturå, ekzèmplurå anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaş e vakåripnasqe riga prezentisarede kathe! Vakåren palal lenθe!
9. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *Ieksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!

10. Keren savorre siklõvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godĩ” (“brejnstõrmingo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakãripnasqe nõcie* siklile anθ-o modùlo!
11. Roden anθ-e dine fragmènturã le *rimome fonetikane fõrme* thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstõrmingo”, anθ-e verver kategòrie!
12. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektãlo fõrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimurã!
13. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturã, e rromane lava kerdine anθar verver maškara le *barvalãripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolõne aj phenen o tìpo lenqo!
14. Keren *vi aver* gramatikane klasaqa vaj kheresqe butã, palal tumaro alosaripen vaj le siklãrnesqo!

O BUXLÀRIPEN E ZANGLIMATENQO

Na bute vrãmaθar, o raj, o dr. Marçel e Kurtiadesqo, kaθar i francuzikani fakultèta, o INALCO, arakhlãs kaj e pra-rroma gele-θar akana paše 1000 berša anθar i India, e zonaθar e Kanauzesqi. Anθ-i ilustràcia, dikhel pes sar “i Kali” si andini anθ-o pani, kadja sar kerel pes vi avdĩves anθ-i telutni rig e Franciaqi kaj i Provènca, kana si ingerdi “I Kali Bibi” anθ-o pani e derãvãqo, kaθar e rroma.

Palal sar zanas anθar e xramosarimata le Kurtiadesqe, o Kanauz sas astardo / okupime anθ-o berš 1018, kaθar o Mahmud anθar o Gazni (jekh fõro arakhlo na dur p-i mezmerutni rig kaθar o Kabùlo), kaj sasas o sultãno e Afganistanosqo. Vov lias peça le savorren 53.000 manušen arakhle kothe, anθ-o Kanauz, pesqe themesθe, anθ-o Afganistãno, isindaj barvale vi zanindoj but profèsie.

O IV-to modùlo

Sorin-Kristian Mojsesko
(Sorin Cristian Moiescu)

Kerdilòm and-o fòro le Kalarasënqo. Barilòm anθ-o Modèlo mašk-ol rupunàrà zi kana sòmas trinenqo; atunc areslãm anθ-ol Kalaràsã mašk-o xanotàrà de-anθ-o Orizònto. Pherdòm deşuřtar breş thaj astardòm te rodav murre phure daden, te zanav kon sòm, kařar avav. Murre manuša sin kòrci. Murre dadesqi dej laxisa, murre dadesqo dad jekh paş làxo haj jekh paş rumunizime rrom. Murra dejaqi dej anřar-ol muntãnicika rumunizime rroma haj anřar-ol bulgaricika làxuri, murra dejaqo dad anřar-ol èrdeji-ćangòvuri, kaj sin kherukune rroma, save sas-le ungrizime. Kana avile de kothar, denas dùmã nùmaj ùngrika haj phiravenas penqe anava – nić ungricika, nić laxicika. Ternaxar, phirdòm te risävav anθ-e kodã nãcia prandindos, de amenře nùmaj sigonřarla ziven vi kesave rroma. Sas xanotàrà, sas ćaunàrà, sas gãborã. Svakone rromane piramnãça murrãça, kaj kamlòm te lav la rromnãqe, murre manuša thode tãga. Svakon ćej siklãrdã man pesqi ćhiborri, thaj bãrima kadjal ći avilòm pe xasaripnasře. Brailaře reslòm la Adela ka ”Milajesqi škòla rromane ćhibaqi”, prinzandãm amen, sas anřar-ol rajikane rroma, vi anθ-e laqo ilo sas kodo andrutno maripen – ”Kazome aximipnaça, sòm vaj na sòm vi rromni ?”, ćãjlilãm amen, gelãm anglesqe ka ”Siklãrne vaş ol rromane ćhãvorre”, ka Rigini siklilòm pãleş murre praphurenqi ćhib, pala’ sosře paruvdilãsas duj var, lilãm amen, si amen jekh ćej negaravdini.

Lien godãře!

Kathe, tume arakhle jekh sombiografia e autorosqi, kerdi lesřar. Paşal kadalenře maladile lesqe biografiaře, si te sikavas ke o *Sorin-Kristian Moiescu* si jekh anřar ol maj laće prinzarne le rromane dialekturenqe, thaj lesqo but zoralo zanipen si anřar i rig la ćhibãqi vakãrdini le xanotarenřar, ol rroma save xanoven arćiceça il kakavã haj aver ćare anřar e manuşesqo kher. Lesqe preokupãcie si anθ-o umal la poeziaqo, la ćhibãqo, la rromane historiaqo, phurane gilãnqo, paramicãnqo tha’ vi le amboldimatenqo. Vov nakhavdãs anθ-o dialèkto vakãrdino kařar ol spoitòrà

(ol xanotàrà) i *Evangèlia palal o Lùka*. Sa kadja, vov amboldàs rromane éhibàthe maj but biblikane lila haj anθar i kreàcia le rumunikane autorurenqi, po but anθar pesqo fòros, o Kàläràši. Kathe arakhena, pašal varesode poèzie lesqerrenθar, vi jekh paramiçi kidini kaθar o *Nikulàje Picigoj*, adaptime haj anavàrdi lesθar Biçalo.

Pala' lesθe si te maj liparas vi kadala:

- Biando an 1979, studènto 2002-2006, agordinipen an 2008;
- siklárno rromane éhibaço k-i škòla "Mihaj Vitèzo" le klasença I-VIII, anθ-o fòro Kalaràši, 2002-2003;
- sas o jekhto "rumùno" kaj xramosardà pa o Hiderlèzi le xanotarenço (buti dindi ka-i organizàcia "Arakhen le éhavorren!" anθ-o 2003, tha' inklili vi ka-o Pitèšti anθ-o nev-lil *O glasò le rromenço*, savesθe sas anθrutno korespondènto an 2004) haj pa' ol tradicie le gaborenqe (kadaja buti si ìnke bипrintime);
- formatòri školutne mediatorurenço (projèkto le Themutne Kolezosqo "Gergi Lazar" anθar o fòro Kluž-Napòka, anθ-o progràmo *O giripen k-i edukàcia le dezavantažime grupurenço, le akcentoça p-i rromani populàcia*), k-i Sarata Monteorò anθ-o žudèco Buzow thaj k-o Kluž-Napòka anθ-o žudèco Kluž, anθ-o berš 2004;
- somautòri e lilesqo *Tradicie le rromenqe anθar o rumunikano them* ("Arakhen le éhavorren!", Bukurešti, 2004);
- autòri e amboldipnasqo inklisto sar I *Evangèlia 'θar o Lukas*, Kalaràši, 2005

Nùmaj tuqë iriv murro ilo

Motto *Gìndos tut manθe? Me bilàdùvav bi tìrro.*

Maj sòm me anθe tìrro šero?

So mišto avelas - paš tuθe te ašav,
malado jubimasθar te na tilàrav.
Maj lokhes kamlòmas me te-avel;
bi nasul faipnasqo i godi te-alosarel.

Piav le korkoripnasqi kërki jasfin
finke anθe manθe bešav phandino.
Le manθar o kìno, dàkë teredis!
Trušalo tè' dorosθar 'žukèrel mo' ilo
kodo pheras ašilo biphendo
pala' sekon ćumidimos amaro.

Musuriv ćácimaça so me dikhav suno
Šukar phendànas: "San manθar but kamlo!"
Da sar načilà iz o ćiro, naćòl vi adēs
Na samitil khànçi te patàs kē jubines.

Kē na dikhlàn vàreso manθe si ćaćes;
amburik vi akana ìnke fal tut phares.
Phendòm destul thaj ažukèrav
te das amen angàlà, tut te ćumidav.

Delmutano suno

Khònik na ertil i dukh murri
haj so-jj anθe murro vodí.
But rojimo' anθ-o kolin,
kërke jasfa...Anθar jekh šejorri.

Ćòrdà murre sune i ćòxani.
Murro seretimo' vaš ka'qē ašilà?
Kana voj ji došali -
leg maj vuži anθ-o šejà!

Haj o seretimo' phabol anθ-o ilo
sar jekh jag mòjnem mudardí anθ-o bov,
kodà balval ažukèrindož
kaj te phurdel la...haj te žudòl!

I màmi

Andral me' ursimakosqe rola i phuri
Anθar-o thuwajaqo kištòkos pela
żawa avri k-i pòrta – te na avel phirri
Pal avral roawa me-da

Ava' pàlpa-'nθ-o kher; angal te giraw
Khosa' mo' muj – te na axojol
Pal' oj sa rola; na-'j man pànda zor
O àpsoja kona o bare bouarlar man

Lawa-'n me' vasta laqo vas'
Zbìrcìme, sa kòkalos
Kale vasteça tholas ke mi' bul o pàtawos
Man kale vasteça barawdas

Gudara' la, "Muk!" phena'
Pal' oj mudarla pi thuwajj
Perre adìminça javàšā hen cigne
Kerla hìzmèci anθar o kher.

Bićalo

Ekh rrom, terno, panze brešenθar pilto, panć kizaja les. Čòwrro lipime phujaθe. Anθ-o muj o ivendesqo žala ke pe' manuša te mangel lenθar kašta.

O manuša lesqe pale: "Barawdam tut, pilcardam tut, kerdam tuqe bāw, dian tut bāška, akana ale tu-da hìnerzis, khidi tut, lačhar tuqe korkorri! žanca ke pilcajlo to' phral po cigno, ame lazìmi te dikhas kalesθar-da."

O breš ke avias andas pe' gožāθe ke lesqe manuša akerde lesqe ke akanìrila sino rigaθe pe' familiaça, pal o' trèbuj te dikhel pe' kizajinθar hen pe' rromnāθar. Gìndisajlo o'-da ke si po šukar te khidel pesqe kašta lina'. Pal' sar kerna o rroma, ka' te na cinen θar-o kiristedes, ke na-'j frankoja? Khidena xurzimata anθar o veš. O', ke sias o'-da po vrènikos, phendas te phirel pesqe te khidel pesqe xurzimata po but, ka' tel les ivende, te tacarel o kher o kizajinqe. Pal' gelo-tar anθ-o veš. Sar khidela ekh drez xurzimata pherdas po' ordonos. Kana te céksin khere, šunla ke vrangisolos ekh. Tìrziš, maškar o racāqo, trašavzilo, ama thardas ekh ruj pal geas te dikhel kon isi. Kaj ekh ambrìn thuji sias phando dozdolaj o šizimiça aver manuš Devlesqo, ekh rrom penžarduno. Pal pučhela les:

- Sosqe sian phando athe? Kon phandias tut?

- Zerima čhindom ekh ambrin, kolesqe phandias man o padurari! Ček te na phandel tut-da!
- Man na-'j sosqe te phandel man, zèrima me khidawa xurzimata, nana lawa kašta bare, ambrina thule.

O', te phirrel o sízimi te del les drom.

- Na di man drom! Kowa si pašal, dikhela anθ-o karanici-da, si sigo pal' astarla amen! Ček te na phandel tut-da!

Po koda manuś thowde cîncără but. O', te ažutisarel koles, te del o cîncără rigaθe opral lesθe. O manuś ke sias phando k-i ambrin akerla lesqe:

- Na maj di o cîncără rigaθe opral manθe!

O' pale:

- Tha sosqe? Ke xane tut hen ka' meres!

Koda o phando:

- Muk-ta' len kana akerawa! Čale sine, dàke desa kalen rigaθe avena aver, bokhale!

(adaptàcia pala' ekh paramica akerzi o *Nikulajisθar Picigoj* an 12 juliaqo 2010)

Inkeren godi!

I paramiçi si jekh literàro kreàcia prozaθe, savi si la jekh sado subijèkto vi buxlàrimata maj tikne sar si kaj o romàno.

I-rat

And-i rat axor hen kaji
Kana i jindra sij-θar thagarni
Niekh nan'-axojla
Mo 'zi ce čucòla
Kana bute hîzmecinθe sunisona
Pal o khajnimata, savre, bisterzona
Me jazarim čima pherasença
Me kinosθar o khajne sunença
Te-aśi pašawa manqe
O pačăça and-o 'zi
Me racă te-n bi sunenqe
Pal mi jindra te-l uži

(*Sorin Moiescu*)

LAVA MAŠKAR LAVA...

adimi - pàso, phird
akanirla - akanaθar, de-akana
akerel - phenel
ambrin - rukh
amburik - amborim, pòte
andral lesqe - anθar lesqi kàuza
ànla pe' godăθe [**anel pe' godăθe*] - serel
àpsos - asvin

aximimos – xamimos
axòjla [**axojol*] - prinzandòl
bàrima - makar
bisterzòla - bistardòl
bouar [**bou-*] - izbuknil, inundil,
čhordòl o pani
čangòvo - rromùngro, ungrizime rrom
čeker [**ček-*] - tilàrel, tinivel

čhiborri - dialèkto
čìma - hancì, cìra, pìko, zàlaga, bùka
čìro - vaxt
čúcòla [*čúcòl] - čucăvel
-da - vi
del drom - mestărel, slobodil
del pes baška - del pes rigaþe - bešel separime
dikhel lesþar - grižol les, lel sàma pre lesþe
dozdolaj - trujal
èrdeji - ardălăno
ertil - xatărel
fal les phares - fal les nasul
frànkos - lovo
gìrla [*gìrel] - del anþre
hen - thaj
hìnerzis - vrènikos - butărniko
hìzmèci - buti
iril - xramol
javàsi - pohalo
jazar [*jaz-] - xramol
jìndra - lëndri
jubinel - kamel
karanìci - tunèriko, temìna
kerel hìzmèci - butikerel
khajnimos - nasulimos
khajno - nasul
khajno suno - košmàro
kherukutno rrom - rajikano rrom, karpacìvo rrom
kìnos - dukh bari
kiristes - depòzito kaštenqo
kìstokos - thuvălăqo agor
kizàj - xurdorro, čhăvorro
kòrçi - xamime nacienuqo
laxìciko - rumunikano
laxika - rumunikanes, po laxìciko čhib
laxisa - rumùnka
laxo - rumùno
lazìmi - trèbuj - trebul
manús - parìnto
mòjnem - màjke, paše
negaravdino - kaj na lazal pesqe rateça
òrdonos - vurdon
pal - haj
pale - aj
pàles - pàlem, neves
pàlpa - parpalepànda - maj, ìnke
pàtawos - patavo
pašòla pesqe - pašlòl, sovel pesqe, thol pes p-o šerand
penzardutno - prinzandino, vestime
pheras - duma
pheras (s.m.) - lav
phirrel - puterel, deskerel
phirro - puterdo, deskerdo
pilcarla [*piltărel] - prandil
pilcòla [*piltòl] - prandisăvel
pilto - prandime
praphuro - phuro dad, anglutno babas
risăvel - avel pesqe parpale
ruj - rovli
rumunizime - kaj perriença del duma
laxika anþ-o kher
samìtil - kontil, si bari buti
seretimos - jubimos, kamimos
si anþe lesqo šero – serel les
si rigaþe - si separime
sigonþàrla - na bute vrămaþar, cira vrămaça anglal
sunisòla [*sunisòl] - dikhel suno, del sune, sunisăvel
šízimi - šelo / šolo
teredil - pasol lesqe, dukhol
ternaxar - terno biprandime, čhăvo baro
tharel - del jag
thol tàga - si kòntra
thuwajj - thovali
ungrìciko - magărikano
ùngrika - magărikanes
ursimàkos - sòrta, phendini
vrangisòla [*vrangisăvel] - vajtil pes
zbìrcìme - rancòšo
zèrima - finke
zi - (v)ogi, (v)odi, di
zudòl - zivdòl
zal anglesqe - zal maj dur

NEVE SIKLŌVIMATA

O intervjo vaš o thovipen k-i butĩ

O intervjo si jekh planifikisardo thaj kotrolisardo khetanovakãripen maškar duj vaj maj but zene, savo si les jekh res. Anθ-o intervjo sa e duj riga vakãren thaj ašunen rendosθe.

O intervjo vaš o thovipen k-i butĩ si jekh trampikani fõrma e intervjosqi.

Ka-jekh intervjo vaš o thovipen k-i butĩ lien kotor duj riga:

- A.** I jekhto rig: o trampikano manuš vaj i firma; kadaja rig intervisarel / pučharel kolaver rig.
- B.** I dujto rig: o zeno kaj si intervisardo, kadava amboldel kolaver rigaqe.

So si te kerel i rig savi intervisarel/pučharel?

- Arakhel kazom maj but informãcie palal o kandidãto dikhindoj lesqe thovdine lila: e intenciaoqo lil, o CV-o.
- Phenel o than thaj o vaxt kana avela o intervjo.
- Rodel so pučhimata avena thovdine ka-o intervjo. Kadaja si i maj importãnto thaj i maj buxli rig e intervjosqi.

So si te kerel o zeno kaj si intervisardo?

- Palal so tradãs pesqo intenciaoqo lil thaj o CV-o, rodel maj but informãcie palal e butãqo than vaj palal i firma, keridoj dikhimata thaj vakãrindoj e manušença kaj keren butĩ kothe, vaj p-o interneto.
- O kandidãto si te prinzarel e intervjosqo than thaj te arenel vaxtesθe.
- Te analizisarel pesqe emocionãlo isimata, godisarindoj pes sar te del lačo dĩves, sar te del vast e manušença vaj e manušença kaj intervisaren les, sar te bešel p-o skamin.
- Te zanel mišto save si lesqe “zorale virama” thaj “kovle virama”. Vaš e pesqoprinzaripen si te mangel jekhe lače amalesqo vastdinipen.
- E gada thaj e fizikano dikhipen e kandidatosqe si te aven klãsiko thaj uže.
- E kandidatosqo vakãripen si te avel naturãlo, pakivalo thaj amalikano.
- E pesqoprezentisaripen si te avel realisto, haj e kalitete si te aven prezentisarde lače xakãripnaça.
- Palal so agorisarel pes o intervjo, kandidãto si te naisarel thaj te inklõl anθar e intervjosqi sãla.

So pučhimata si te anderãrel jekh intervjo vaš o thovipen k-i butĩ?

O intervjo vaš o thovipen k-i butĩ

1. So šaj phenes palal tuθe?
Ke kadava pučhipen vakãren palal tumari edukãcia, palal e kerde profesionãlo kũrsurã thaj palal tumare objektivurã / resimata.
2. So zanes palal amari institũcia / firma?
Vakãren palal e firmaqe resimata, objektivurã, kerimata, manuša. Si mišto te sikaven ke roden informãcie palal i institũcia / firma.
3. Sosθar kames te keres butĩ amenθe?

- Vakären palal e instituciaqe / firmaqe trebuimata. Te, misaläqe, zanen so si jekh progràmo anθ-e savo šaj te lien kotor, phenen kadaja butĩ.
4. So eksperiënca si tut kadala umalesθe?
Vakären palal e anglutne tumare bută, zorărindey e baxtagora.
 5. So rekomandisarel tut vaš kadava pòsto?
Vakären palal tumare baxtagora, misalărindey. Phenen so zanglimata thaj talëntură si tumen thaj so lače resimata si tume.
 6. So plaçal tut k-i amari ofërta thaj so na plaçal tut laθe?
Vakären palal trin vaj štar bută kaj plaçal tumen: “O progràmo si lačo, kodolesqe ke kadaja butĩ si ...”.
 7. Savo sas tiro palutno drabardo lil, o palutno dikhlo filmo thaj o palutno sportivo evenimènto savesθe lian kotor?
Kadava pučhipnasθe si te ambolden sikavindey so si tumen jekh kantaisardo zivipen, anθ-e savo si tumen vaxt vi vaš e hòbivură.
 8. Sar godisares ke si tiri personalitèta?
Ambolden xarnes, labărindey varesode propozicie anθar save te sikaven tumare lače riga. Šaj te anderären anθ-o amboldipen vi vareso negativno, tha’ thon kadava butĩ anθ-jekh pozitivno dikhipen (sar misalăqe: “Sem varekana biažukărno te arakhav mire butăqe resimata”).
 9. Patăš so sas tut baxtagor anθ-i tiri butĩ ži akana?
Prezentisaren tumare baxtagora anθ-jekh lači dud, tha’ na lašaren tumen zorales.
 10. So zanglimata save siklilăn len školaθe šaj te labăres len anθ-o kadava butăqo than?
Vakären palal so zanglimata kaj siklile len anθ-i škòka. Sar misalăqe: e komputeresqo labăripen, e avrutne čhibănqo prinžaripen th.a.
 11. So kerdăn anθ-o palutno berš kaj te lačhares tire zanglimata?
Zumaven te anderären e aktivimata save buxlărde tire zanglimata vaš e butăqo than. Šaj te liparen verver khonžarimata thaj projèktură vās e personàlo barăripen. Anglekeren varesode misala.
 12. So pokipen trobal tuqe vaš kadava butăqo than?
Si jekh pharo pučhipen. Na ambolden sigo. Phenen vareso sar: Kadava si jekh pharo pučhipen. Šaj te phenen manqe tumen sode molărel kadava butăqo than? Šaj te maj phenes ke o pokipen si phanglo e verver butăqe xurdimatenθar thaj palal kodoja des jekh maj buxlo lovenqo interval.
 13. Keres butĩ mišto anθ-o khetanipen?
Čačes phendo zanen te keren butĩ mišto anθ-o khetanipen. Aven anglekerde te den misala save te čačaren ke kerden butĩ anθ-o khetanipen. Na ašaren tumen, prezentisaren p-jekh normal vak. Kadava si jekh imporànto pùnkto.
 14. Sode vaxt godisares ke keresa butĩ amare firmaθe / instituciaθe?
Kadala pučhipnasθe na si te den jekh dudalo amboldipen. šaj te ambolden sar: Plaçalas man te kerav butĩ vaš kazom maj but vaxt.
 15. Save si tire avutne projèktură?
Vakären palal tumaro profesionàlo buxlăripen, sar tumen kamen te siklòn maj but anθ-e kadava umal.

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatūra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklärno rromane çhibäqo, ka-e zudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere çhibäthe) le fragmènturä alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tëme, motìvurä, personàzurä th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar o Sorin-Kristian Mojsesko?
6. Save tëme vi motìvurä arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal tumari famìlia!
8. Save xatärimata aj emòcie si tumen kana çitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o baräripen e dïvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e butä xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tëme, spècie, motìvurä th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe butä anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Çhib thaj vakäripen

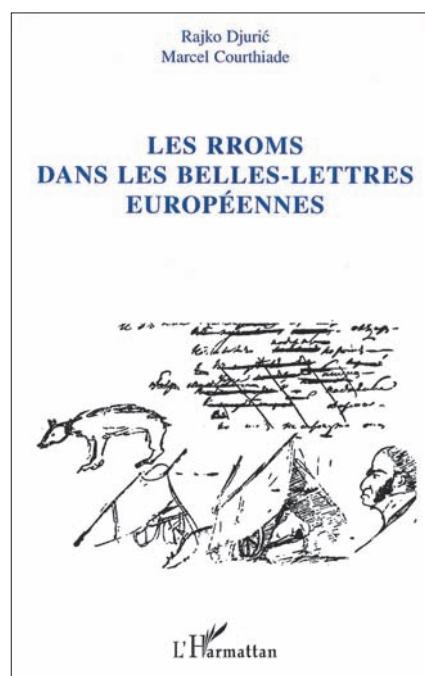
1. So si jekh intervìo?
2. Kon liel kotor k-jekh intervìo vaś o thovipen k-i butí?
3. So si te kerel i rig savi intervisarel / puçharel?
4. So si te kerel o zeno kaj si intervisardo?
5. Godìsaren ke, kaj te lien jekh butäqo kamlo than, lien kotor k-jekh intervìo. Keren khetanimata anθar duj zene thaj keren jekh rolosqo khelipen. Anθ-e sarkon khetanipen, jekh zeno si e butäqo dinitòri (e firmaqo / instituciaqo dirèktoro), haj o kolaver zeno si o kandidàto savo kamel te lel e butäqo than. Vakeren palal sar sas kerdo o intervìo sarkone khetanipnasθar. Alosaren o maj laçho butäqo dinitòri thaj panz kandidaturä save godìsaren ke šaj te avel len baxtagor k-jekh intervìo.
6. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmènturä prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplurä / misala, k-ästi te aven andine anθ-o vakäripen le savorre siklövnença!
7. Alosaren, anθar e fragmènturä, ekzèmplurä vaś e “zorale” vi le “bizorale” pùntkurä le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
8. Roden, anθ-e fragmènturä, ekzèmplurä vaś e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakären palal lenθe!
9. Arakhen, anθ-e fragmènturä, ekzèmplurä anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaś e vakäripnasqe riga prezentisarede kathe! Vakären palal lenθe!

10. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
11. Keren savorre siklòvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakāripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
12. Roden anθ-e dine fragmènturā le *rimome fonetikane fòrme* thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmingo”, anθ-e verver kategòrie!
13. Roden, arakhen aj xamosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenθe, klasaθe, sinonimurā!
14. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturā, e rromane lava kerdine anθar verver maškara le barvalāripnasqe le leksikosqo! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tìpo lenqo!
15. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe butā, palal tumaro alosaripen vaj le siklārnesqo!

O BUXLÄRIPEN E ZANGLIMATENQO

Sar tume dikhle ka-o agor le jekhtone modulosqo, maškar le maj anglutne politikane manuša le rromenqe anθar i sasti lùmja, si vi o dr. *Rajko Djurić* anθar i Sèrbia. Vov sas maj anglal, anθ-o komunismo, baro rromano žurnalisto, tha – sa vrjāma – vov sas o maj baro akanutno poèto le rromenqo anθar savorre phuvā kaj ziven roma.

Kathe, tume dikhen duj anθar pesqe lila, printisarde avere themenθe, Germaniaθe vi Franciaθe. Sa so kerdās (vi kerel) pesqe živipnasθe, vov kerdās len ka-o superlativo: i poezia, i pròza, i història, i žurnalistika, i politika, o organizisaripen le rromenqo, e rromane festivālurā, o rromano aktivismo, sa, sa, vov kerdās len bare ileça vi manušikanipnaça! (**Gheorghe Sarău**)

O V-to modùlo

KONCÈRTO VAŠ VIOLÌNA VI ŠTAR MULENQE MOXTONA

(fragmènturǎ) kaθar o Geòrge Păun Ialomicănu

Geòrge Păun Ialomicănu (Gheorghe Păun – Ialomițeanu, b. 1957)

O Geòrge Păun Ialomicănu si biando ka-i Dragalina, anθ-i telutni Rumùnia, anθ-o jùlio 1957, jekhe rromane familiaθe. Pesqi daj sasas anθar o endaj / nǎmo le kakavǎrenqo, thaj po dad sas “thanesqo”, bešlǎrdo rrom. O Geòrge Păun Ialomicănu kerdǎs Armiaqi škòla thaj, ʒi ka-i Rumunikani Rivolùcia vov kerdǎs butǐ anθ-i àrmia. Palal o dekembro 1989, vov mukhlǎs o xelavdipen / i àrmia thaj reslo publicìsto vi rromano aktivìsto.

Butsigo, palal i Rivolùcia, anθ-o čhon aprìlo 1990, o Geòrge Păun Ialomicănu xramosarel aj štampinel pesqi rivìsta “Şatra liberǎ” [O vesto rromano tǎboro], kaj inklǎl, kana thaj kana, ʒi anθ-o berś 1997.

Anθar 1997 ʒi k-o berś 2002, vov sas redǎktoro, editoro aj o printisarno la rivistaqo “Asul de treflǎ”, publikisardo kaθar i Partida le Rromenqi, thaj, jekh vrjǎma, sas o šerutno vaj o dujto šerutno redǎktoro kadala publikaciaqo.

O jekhto lil xramosardo aj dino avri kaθar o Geòrge Păun Ialomicănu sas *Arzoaica a stat la masǎ cu dracu*. E thabardi bešlǎs meselǎθe le bengeça (1991), aj o dujto sas *Bulibaşa şi artista*. Bare romesko ai “šukarni” (1992) thaj aver.

Paşal kadala pesqe editoriǎlo aktivimata, o Geòrge Păun Ialomicănu sas vi si jekh but aktivò rromano politikano manuś vi jekh zoralo thanutno konsilièro, anθ-i diz Slobozia, anθar o žudèco Ialomiţa.

O “Koncèrto vaś violina vi śtar mulenqe moxtona” sikavel amenqe jekh kamli okàzia te arakhas jekh xarne prozaqo lil, kaj arakhen pen “xramosarimata e oděça p-e ćanga”, sar phenel o autòro lenqo, xramosarimata jekhe xore autobiografikane xarakteroça.

Das kathe, kotora amboldine kaθar o Geòrge Sarǎu

Jekh kamipen

Phenel jekh legènda, savi buxlǎrel pes anθ-i balval vi anθ-e briśinda, ke atùnć kana o Sazanglo xulǎvdǎs e ćhibǎ, zanindoj ke o Baro Nǎmo le Rromenqo anθar i Butpurani Indikano Sel si xulavdo anθ-e savorre riga la lumjaqe, dǎs lenqe, le rromenqe, o vak le muzikalone notenqo vi le semnorrenqo, k-aśti te resen vrjamaθe, jekh k-o odǐ jekhesqo vi, khethanes, ka-o odǐ le savorre kutǎnqo, nǎmurenqo.

Kadja, i nòta **DO** = mangipen; **RE** = respèkto; **MI** = mila; **FA** = famìlia; **SOL** = solidaritèto; **LA** = le asvinǎ; **SI** = si o xatǎripen; **DO** (opral) = dòro, zoralo kamipen.

Dikhindoj sutno le putarde jakhança, dikhes ke o **DIEZO** = o bianipen; o **BEMOLO** = meripen; o **BEKARI** = o aźukǎripen.

Thaj, kadja sar phenel pes, vi kana varekon ćhinel jekhe zivutres, liel anθ-o vast o *tulung* la violinǎqo, marel e thava e cimbalosqe vi uštavel e tǎste le akordionesqe.

Von, e rromane baśavne, vi muzikànturǎ vi muzicìsturǎ, keren khethano kòrpo e instrumentoça, kaj azbal les kadja sar jekh koro masòro azbal jekhe śukare źuvlǎ, kas na dikhel la, tha’ xatǎrel la.

Sar fǎkto ke le sune resen te aven ćaće si ke i mùzika le rromenqi si sar *ternipen bi phuripnasqo vi zivipen bi meripnasqo*.

.....

I daj

La daja akharen la *Daj*, kadja si laqo nav.

La si la Svuntaqo anav.

La si la sar berša o sasto amaro beršipen pesqe čhavenqo, kaj ame sam.

La si la kale phovă; e rimeloça na dias nijekhvar, anθar ke le phovă, kaj si la, si la kaθar o prapàpos, prapàpos savo xastrajlo anθar i robìa, anθar ke jekh xulajni bisterdāsas pesqe jakha anθ-e lesqe jakha, jakha arakhle barvale phovănθar sar e šere le dīvesqe, si *lūnga*, sar jekh Patradăqi răt, vi kale, sar e manda, e gīndură jekhe phirnesqe anθar jekh gàra kaj na bikinen pen bilètură.

I daj na dias pesqe le loleça p-e vušta, kodolesqe o dad rangărdăs laqe vušta pesqe lole vuštença, sar o lolo ačhilo kaθar i mirri pramami, pramami xastrajli vi voj anθar i robìa, kodolesθar ke jekh xulaj “makhlāsas pes” ka-o muj jekhe gadesqo, le loleça lino kaθar e vušta la pramamăqe.

Te rangărel pesqe pesqo muj, voj rangărdăs pes nūmaj atūunc kana o vast e dad!esqo na maj sasas telal o kontròlo le kamipnasqo...

Te del le *farbença*, le rangănça? Nićsar! Ame “farbisardăm” la ame amare čhavenqe ćumidimatença, čhave so ame samas vi sam ...

I daj dias rigaθe o bal opral pe punre e milajesqe praxoça vi le ivendesqe iveça.

Bistardem! I daj na delas laqe e šukare sungalença, anθar ke voj sungalas, savrjàma, sar sasas amari sung čhavenqi, pesqe čhave, vi kana voj geli-çar te merel *cira*...

I zuvli, jekh *xamimos* anθar i Kleopàtra Egipetosqi vi anθar i Penelòpa le Ulisesqi, le “xasarimatença” kaθar i rajni Madame Bovary vi kaθar i Anna Karenina...

O kham vi e ćerxenă

O kham vazdăs pes maškar e marutha thaj na maj xatărdăm o tatipen khethanes e šeresqe nasvalipnaça, e baldimença, zi kana na uštilem duje ćexrenănça p-o dumo, le Programoça e

Rumunikane Komunistikane Partidosqo anθ-o s̄ero vi le pošot̄aça p̄herde lovença. Palal trin d̄ivesa, liemas k̄her, palal aver trin d̄ivesa kindemas manqe k̄heresqo mobilièro vi, palal aver trin, semas akhardo ka-o *politrùko* k-ašte phenen manqe palal i butĩ jekhesqi, e Matejašosqi, jekh *soldàto*, kaj sasas les nište lila, aver sar i ortodoksàlo Biblia.

Anθar i *kazàrma* me demas pat̄iv vi demas palpale i pat̄iv mexanikanes, kana mirre godã ingerenas man karing i daj, ka-i piri le fasujeça vi karing e *xavicesqo* kotor, kaj andinesas manqe i daj anθ-jekh p̄auza ka-i bar la školaqi, kaj, bi te dikhen man e aver, voj ispidelas man te xav, k-ašti te bistrav e gudle *biskvuiturã* le Monesqe, i phabaj la Rodikaqi vi i šokolàda e piipnaça “Rom”, kaθar o kak Ionel, kaθar i *bikinlin*.

.....

LAVA MAŠKAR LAVA...

dòro - zoralo kamipen
tulung – i rovli, soça cirdel
 pes p-e sastrutne thava le violinaqe
masòro – kodova kaj kerel masàžo
lùnga – d̄ilga
pramami – i mami la mamãqi
farbença - le rangãnça
cira – zàlaga
xamimos – miksàžo, mikstùra

marutha – nòrurã
politrùko – o aktivìsto le politikaça
soldàto - lùrdo, katàna
kazàrma – o k̄her le soldaturenqo
xavicesqo – mamuligaqo
ispidelas – pisdelas
biskvuiturã – peke sane gudle manrorre
bikinlin – o magazìno kaj bikinel pes, o butìko

I skica – o xarno mothovipen si jekh literaro spècia e epikane çhandesqi, xarne buxlärimatenðar, savi sikavel nùmaj jekh karakteristiko epizòdo anðar o zivipen jekhe vaj maj bute personažurenqo.

NEVE SIKLÖVIMATA

O CURRICULUM VITAE

I. I etimologìa “curriculum vitae”

O “Curriculum vitae” si jekh latikani eksprèsia saväqo mandaipen / sènso si: *e zivipnasqi història vaj e zivipnasqo drom*. I xarnärdi fòrma “CV” širdäs te avel labärdi anðar o šeliberš XX.

II. O ander jekhe “curriculum vitae-osqe”

O “Curriculum vitae” si les jekh stàndardo fòrma, savi khetanärel informàcie palal:

1. I fotografia: si te avel jekh fotografia sar anð-o pašapòrto vaj anð-e identitetaqo lil, jekh pařivali fotografia;
2. Ženutne informàcie: o anav / o angloanav, i adrèsa, e telefònurä, o fäksò, o e-mailò, i nacionalitèta, e biandipnasqi dàta, o sèkso;
3. O kamlo butäqo than / Butäqo umal: kana jekh bari firma si la maj but veste butäqe thana, si mišto te xramosarel pes e butäqo kamlo than;
4. Profesionälo eksperienca: kathe xramosarela pes (te si tut eksperienca butäqe) kaj kerdän butä maj anglal, širdindoj kajðar o maj pašutno k-o maj durärutno butäqo than;
5. I edukàcia thaj o siklövipen: širdel pes e palutne siklövipnasqe nivełoça, sikavindoj e siklövipnasqo vaxt, i kalifikàcia/i lini diplina, e šerutne siklile discipline/e profesionälo resle zanglimata, o anav thaj e silkläripnasqo instituciaqo tìpo, o nivèlo anð-i themutni thaj maškartemutni klasifikàcia;
6. Ženutne aštimata thaj zanglimata: i dajutni çhib, avrikane prinzarde çhibä (kerela pes i pesqievaluàcia palal o evropikano nivèlo), e sociälo zanglimata thaj aštimata, e planifikaciaqe zanglimata thaj aštimata, tehnikane zanglimata thaj aštimata, e zanglimata thaj aštimata vaš e komputerosqo labäripen, e artistikane zanglimata thaj aštimata, aver zanglimata thaj aštimata, e tradipnasqo šajutnipen/ permiso;
7. Aver informàcie: xramosaren kathe orsave aver laçe informàcie kaj na liparde len maj anglal, sar misaläqe: referenciaqe zene;
8. Anèkse: kathe anavären e lila save si aneksime e CV-osqe: rekomendaciaqe lila, e siklövipnasqe diplomenqo butäripen, e butäqo lilesqo buxläripen vaj orso çacarel so sas xramosardo anð-o CV-o.

III. O EUROPASS CV

Vaš jekh maj laçho xatäripen e datenqo, anð-i Evròpa kerdäs pes jekh konvència kaj o CV-o te avel les sajekh fòrma thaj ander anð-e savorre thema, i fòrma Europass.

IV. Te siklövvas te keras amaro cv!

Thon tumari fotografia / dikhipen

Curriculum vitae Europass	
Ženutne informàcie	
O anav / O angloanav	GABOR, Ionel
I adrèsa	I stràda Alba Iulia, gin 12, bl. D3, ap. 21, Oradea, o poštàlo kòdo 30100, I Rumunìa
Telefònurã	Fikso: +40 259 347014 Mòbilo: +40 721235678
Fàkso	+40 259 347014
E-màilo	gaborionel@yahoo.com
I nacionalitèta	rrom
E biandipnasqi dàta	24.11.1980
Sèkso	Muršíkano
O kamlo butãqo than / Butãqo umal	Koordonatòro vaś edukacionàlo pharimata
Profesionàlo eksperiènca	
O vaxt	Anθar o trinto naj 2003 ži akana
I fùnkcia vaj e butãqo than	Siklãrno vaś i rromani čhib
Šerutne aktivimata vaj khonzarimata	O siklãripen e rromane čhibãqo thaj historiaqo
E butãqo anav thaj i adrèsa	I škòla e klasenča I-VIII Ineu, o gav Ineu, gin 222, o poštàlo kòdo 417259, scoalaineu@yahoo.com
E aktivitetaqo čhand vaj sektòro	edukàcia
I edukàcia thaj o siklòvipen	
O vaxt	1999-2003
I kalifikàcia / I lini dìploma	Siklãrno; O profilo: Sociopsihopedagogia; I specializàcia: Rromani čhib
Šerutne siklile discipline / profesionàlo resle žanglimata	- I rromani čhib; E rromenqi història thaj tradicie; E rromane čhibãqi stilistika; E rromane čhibãqi metodika; I anglikani čhib; I pedagogia; E klasaqo manàžemento th.a.
O anav thaj e siklãripenasqo institutciaqo tipo	I Universitèta anθar o Bukurešti – I Fakultèta vaś e Avrikane Čhibã thaj Literatùre

O nivèlo anθ-i themutni thaj maškarthemutni klasifikàcia										
O vaxt	1995-1999									
I kalifikàcia / I lini dīploma	Bakalaurèato; O profilo: Ekonòmiko									
Šerutne siklile discipline / profesionàlo resle zanglimata	I rumunikani čhib, I rromani čhib, I matemàtika, I ekonomìa, I anglikani čhib, I filosofìa t.a.									
O anav thaj e silklāripnasqo instituciaqo tīpo	O Licèvo “Emanuil Gojdu”, Oradea									
O nivèlo anθ-i themutni thaj maškarthemutni klasifikàcia										
Ženutne talènturā thaj zanglimata										
I dajutni čhib	I rromani čhib									
Avrikane prinzarde čhibā										
Pesqievaluàcia	Xakāripen		Vakāripen		Xramosaripen					
<i>O evropikano nivèlo (*)</i>	Ašunipen		Drabaripen		O kotorliipen k-o vakāripen		O vakārdo diskūrso		O xramosardo vakāripen	
I anglikani čhib	C1	Lačo labārno	B2	Vesto/korkoro labārno	A2	Elementàro labārno	B1	Vesto/korkoro labārno	B2	Vesto/korkoro labārno
I rusikani čhib	A2	Elementàro labārno	A2	Elementàro labārno	A1	Elementàro labārno	A1	Elementàro labārno	A1	Elementàro labārno
	<i>(*)E Referenciaqo Khetano Evropikano Kadrosqo Nivèlo Vaš e Avrikane Čhibā</i>									
Sociàlo zanglimata thaj aštimata	Khetanāripnasqo odī: si man e butāqi eksperìenca anθ-o khetanāripen ìnkā anθar o licèvo, kana liem kotor k-e aktivimata anθar o Projèkto: “Terne Rroma anθ-i àkcia”; anθ-i fakultèta liem kotor anθ-e maj but rodipnasqe projèkturā vaš e rroma thaj i rromani čhib.									
Planifikaciaqe zanglimata thaj aštimata	Lači eksperìenca anθ-e projektosqo manāžemento. Akana sem o koordonatōri e avriškolutne aktivimatenqo anθar i škōla Ineu.									
Tehnikane zanglimata thaj aštimata	Žanav te marav vi te lačharav e kompūterurā									

Žanglimata thaj aštimata vaš e komputerosqo labăripen	Žanav te kerav buti e komputeroça, labăripenoj e progrămură: Word, Excel, Power Point, Photoshop, Internet, E-mail. Kadala žanglimata siklilem len k-o kŭrso “Kŭrso vaš e Komputerosqo Labăripen”.
Artistikane žanglimata thaj aštimata	Žanav te gilabav thaj te khelav rromanes. Koordonisarav e khelipnasqi ekipa “Sa e terne rroma” anθar i Škòla Ineu.
Aver žanglimata thaj aštimata	Hobivură: o drabaripen, i mŭzika
Tradipnasqo šajutnipen/ permiso	Tradipnasqo permiso vaš i kategoria B
Aver informăcie	Referenciaqe žene: o raj universităro siklărno, o Gheorghe Sarău, o telefòno... thaj i rajni inspèktora vaš e rroma, i Elisabeta Ile, o telefòno...
Anèkse	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rekomandaciaqo lil kajθar o raj universităro siklărno, o Gheorghe Sarău 2. E licenciaqo diplomaqo ćacăripen 3. E bakalaureatosqo diplomaqo ćacăripen 4. E butăqo lilesqo ćacăripen

I EVALUĂCIA LE ŽANGLIMATENQI?

A. Literatŭra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modŭlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklărno rromane ćhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani biblioteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere ćhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modŭlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motivură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatŭre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save tème vi motivură arakhen pen anθ-i kreăcia e Georgesqi le Păunosqo - Ialomicănu?
6. Keren jekh literaturikano esèvo palal i daj!
7. Save xatărimate aj emòcie si tumen kana ćitisaren / drabaren kasave kreăcie?
8. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreăciaqo?
9. Prezentisaren o stilo, savesθe xramosarel o autòro!
10. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
11. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentăcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
12. Save neve literaturikane tème, spècie, motivură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modŭlo? Prezentisaren len!
13. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatŭra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklărnesqo!

B. Čhib thaj vakăripen

1. Kajθar avel i eksprësia “Curriculum vitae”?
2. So anderărel jekh “Curriculum vitae”?
3. So si o CV-o kaj si les i fôrma Europass?
4. Godĭsar so agorisares o licëvo thaj kames te zas maj dur fakultetaθe. Na si tut dōsta love thaj kames vi te zas fakultetaθe vi te keres varekaj butĭ; kodolesθe si te redaktisares tiro CV-o. Redaktisar tiro CV-o palal o dino modëlo maj opre thaj prezentisar les tire kolegosqe. Mang tire kolegos te lačharel tire doša.
5. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmëntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzëmplură / misala, k-aĭti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklōvnença!
6. Alosaren, anθar e fragmëntură, ekzëmplură vaš e “zorale” vi le “bizorale” pùntkură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variante arakhlenas?
7. Roden, anθ-e fragmëntură, ekzëmplură vaš e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
8. Arakhen, anθ-e fragmëntură, ekzëmplură anθar e morfologikane zanglimata siklile kadale modulusθe, vaš e vakăripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakăren palal lenθe!
9. Keren jekh “baribalval anθ-i godĭ” (“brejnstōrmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skëma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nōcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
10. Keren savorre siklōvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godĭ” (“brejnstōrmingo”), kerindoj jekh xarni prezentăcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakăripnasqe nōcie* siklile anθ-o modùlo!
11. Roden anθ-e dine fragmëntură le *rimome fonetikane* fôrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstōrmingo”, anθ-e verver kategòrie!
12. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fôrme* le lavenqe aj den lenqe, klasaθe, sinonimură!
13. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèkstură, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalăripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolōne aj phenen o țipo lenqo!
14. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklărnesqo!

O BUXLĂRIPEN E ZANGLIMATENQO

Kathe si o maj nevo lil, xramosardo kaθar o *Geòrge Păun Ialomicănu*, anavărdo “*O gudlo – muĭ*” vaj “*I Thabardi*” bešlăs meselăθe e *bengeça*, inklišlo anθ-o berš 2008, kaj i Slobozìa, o than kaj bešel akana o xramosarno anθ-jekh sociàlo khethano kher.

I jekhto edicia kadale lilesqi inklišti anθ-o berš 1991, ka-i Slobozìa.

O VI-to modùlo

RROMANE AKTÒRURĂ ARAKHLE VI SAR XRAMOSARNE THAJ AMBOLDĂRĂ

O Sorin Sandu Aurel*, jekh terno rromano aktòro, si vi poèto, vi traduktòro. Vov kerdäs o rromano amboldipen le poezienqo, xramosarde kaθar o raj Àtico Villas – Boas da Mota – anθar i Brazilia -, kaj sas anθ-i Rumùnia, ka-e Bukureštosqi Universitèta, profësoro anθar i brazilianikani literatùra. Kadava lil, *Ciganos* [Phirutne poëmura], inklisto ka-i Editùra “Coresi”, anθ-o berś 2008, štare čhibënθe. Das, kathe, jekh tikno kotor anθar kadala poezie kerde le rromenqe, anavärdo *Ciganos XXIII*:

*De tikno siklilòm kadaja but dikhli butí:
O khelipen thaj o bašavipen sastären i dukh vi o kamipen
Thaj na sas te piav nijekh drab;*

*O serben le lavutarenqo anθ-i brišindali balval,
E thava gitaraqe - e dromorre e bisovipnasqere,
čhinen i kež le rătăqi an-dilipen thaj lubnipen,
fòrma te bistres o baro tònno le sastärde phugnënqo.
OPRE RROM!
(akhardem les rromanes)*

* dikh i biografia e autorosqi anθ-o IX-to školutno lil rromane čhibäqo, inklisto ka-i Editùra Sigma, 2006.

*I asvin le rromesqi
xanavel anθ-o čam
mothovindoj lokhes s-arre čhibă e lumăqere!
Bukurèsti, 1982
(jekhe birtosθe rromane bašavipnaça)*

Rromano amboldipen: *Sorin Sandu Aurel*

O Sorin Sandu Aurel amboldăs vi anθar rumunikane poètură, sar si o themutno poèto, o *Mihai Eminescu*, thaj o *Nichita Stănescu*. Sa kadja, o rromano aktòro, o *Sorin Sandu Aurel*, amboldăs rromane čhibăθe *I somnal liturgia*, kaj sas inkerdi anθ-o dekèmbro 2008, ka-i Bari Khangeri “Radu Vodă” – anθar o Bucureşti – kaθar o baroraşaj e Bukureştosqo, o episkopo o *Varsanùfie o Prahovăno*. Le şukar devlikane dîlă si dîlabade le terne raşajenθar anθar o kòruso “E manuša le Devlesqe” thaj aşti te aven şunde p-o jekh kompaktdisko.

Maj tele, das anθar e poèzie amboldine kaθar o *Sorin Sandu Aurel*:

Lindrale čirikloră

amboldipe’ palal o Mihai Eminescu

Lindrale čirikloră
Kiden pen k-ol kùjbură,
Garaven pe-an’ ranika
Lači răt!

Tòke-ol xaniga roven,
O kalo veş ačhol moça
Ol luludă-an’ bar soven
Sov şandeça!

Nakhel i lèbèda ‘pr-o pani
Maşkar trèstii te sovel,
Te-aven tuça-l inzeră
Thaj o Del!

‘Pral ratăqi feeria
Vazdel o čhonut p’o dî
Să si suno-aj armonia
Răt lači!

Emòcia tomnaqi

amboldipe’ palal o N. Stănescu

Avili i tòmna, učhar m’o ilo daičeça
le učhaleça jekhe rukhesqo vaj maj mišto t’e ileça

Darav, pojokhar, ke na-i te maj dikhav tut
ke si te baròn manqe phakha ‘skucime zi k-o marut,
ke si te garavdòs anθ-i jakh averesqi
thaj voj si te phandel pes jekhe patrinaça pelinosqi.

Thaj atùnci pašav le barenθar thaj mosθar ačhav,
lav ol alava thaj anθ-e derāv tasavav le'.
Akharav o *čhormunt*, dudārav les thaj les paruvav
anθ-e jekh baro kamipe'.

Tha' pesqo talànto si dikhlo vi anθ-e pesqe pòezie, sar sine kadala:

Jag

jag vazdel pes karing o učipe'
karing o devel
jag bari
sar o baro tìlo le sívasqoro
tharel sã so si biužo
dudārel sarro tamlipen

jag vraskerel m'o rat
o rromano
jag kaj vazdel pes
dekaθar o anglutnipen m'e čirlatunenqoro
anθar o them le develenqoro
pravarindoј pes le rateča
sarre thanenqoro
kaθar nakhle m'e phure
zikaj te ovav me
athe
akana
manuś jagalo
dud anθar o kham –
jag le Devlesqiri

Rrom

zal o rrom
kòrkorro 'pr-o drom
na zanel karing zal
sa phirel
sa rodel
na zanel – arakhel?
am' rodel thaj rodel...

jekh vurdon thaj jekh grast
but xurde-aj jekh rromni...
zal o rrom
lesqoro amal si o drom...

sa ajakha pirdă
iž, overiž, pèrsi
sa-ajakha rodindă
baxt pirri...

phirel o rrom córorro
rodel pesqe p'o than
an' sarsavo dīves
rodel than khamalo
sar si lesqe čhindo
rodel o rrom p'o ilo
rodel o rrom l'e Devles
phralipe'

me sòm tu,
phral!a,
odolosqe dukhav tuqe
t'o dī
si jekh kotor anθar m'o dī
t'o rat thavdel anθar m'e mas
o zivipen tiro si mirro
čhindo sa anθar jekh ilo
kaj
me sòm tu,
phral!a,
thaj odolosqe dukhav tuqe!

Korkoripe'

akharel man daiči
anθar o xoripe' le oděsqoro
jekh dukhorri
jekh absin so thavdel
bi aśundi
kòrkorro phirav
opr-o drom m'e gindurēnqoro
me
thaj sarre phure mirre
kaj phenen manqe anθar lenqoro bidikhlo
sundal:
“śukar, čhave!a, uśti sa maj opre
za sa maj angle
ke jekhvar tuča
baröl i baxt amari
dudöl o drom anglal amenθe!”

Korkoripe'

Kòrkorri beşes thaj wardijes
khatinenθe,
daj!e.
Učhala phirutne
sar jekh filmo k-o cinema
nakhen opr-ol duvara...
Beşes thaj wardijes len
thaj vakeres lenqe.
Ta na den tuqe angle:
odolkha kaj phiraven len si dur
thaj ol učhala n-aşti vakeren.

Kòrkorri beşes thaj wardijes ol duvara,
daj!e.
Kerke *absia* thavden tuqe
opr-o sa maj phuro čam,
ta khonik na dikhel len.
Săn kòrkorri.
Tu, ştar duvara thaj aborkha gîndură
kaj na meken tut...

O Moka Rùdolf (Moca Rudolf)

Maşkar rromenθe, sasas vi rromane artistură, save -
komunistikane berşenθe - na mukhle penqo rromanipen, lenqo
rromano identitèto, či xasarde i rromani gudli dajaqi čhib. Maşkar
lenθe si vi o aktòro o **Moca Rudolf**, anθar o fòros Târgu Mureş,
savo si na nùmaj aktòro, tha' vi paramicàri, dramaturgo. Jekh lil
xramosarimatenqo, kaj inklişlo anθ-o berş 2007, ka-o Cluj
Napoca, si les o anav *O picătură de viaţă* [Jekh zivipnasqi pićin].

Kadale lilorresθe, o autòro vakàrel jekhe realistikane
čhandesθe, bi te kerel “çuće” şukarărimata, bi te avel patètiko,
palal/anθar o importantipen e “ratesqo”, palal o respektisaripen e
vokaciaqo, anθar/palal i zor e rromane komunitetosqi te zoràrel, te
pekòl o vesto spìrito, o rromano odǐ. Si amen so te siklòvas lesθar,
anθar pesqe zivipnasqe phirimata, trujalimata!

O dud

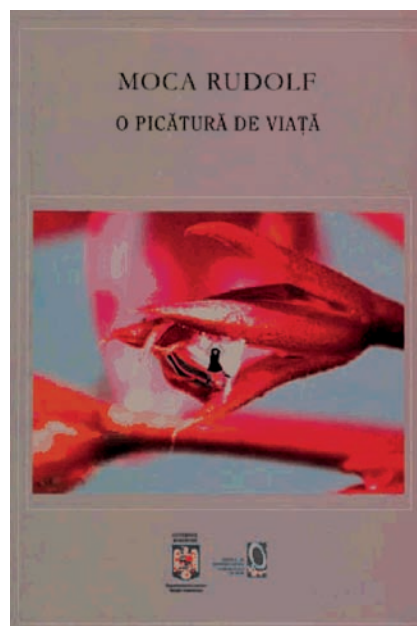
Kamlem te avav
o maj saprinzardo ...
Tha', na sas manqe xramosardo!
Kamlem te avav
thagar an-Paradiso...
vaj ...
aktòro xasardo
an-jekh suno!

Nevo dës

Jekh nevo dës
jekh nevo kham
o drom zal sa angle
n-aşti ačhavdòs, n-aşti terdòs
opr-o than
o devel si tuqe puterdo.

Pojekhvar dukhal man
o nanaipen le jagaqoro
and-o ilo
o kalo xor
kaj na arakhes khanć.

Atùnć, alavav jekh dudorro
baràrav les
le ilesqere *maripnatença*
thaj, ita, jekh nevo dës
puterdòl anglal manθe
thaj o drom zal sa angle

tha' ...
xatàrdem kaj
bi KAMIMPANSQO
nana-i ... sosqe!
Bi kamipnasqo,
orkozom marelas tut,
n-aşti arakhesa tuqe
tiro IDENTITÈTO!
Kamlem te avav...
jekh ćerxain,

p-o dudărdo devel,
tha'
reslem...
jekh KOMËTA,
Savi kerdäs dud

fëri jekh jakhaqo maripen
p-o devel mirre zivipnasqo!

(poèzia xramosardi kaθar o Rùdolf Mòka, anθ-o
b. 2010, thaj nakhavdi rromanesθe kaθar o
Geòrge Sarau, p-o 12 februàro 2011)

O Mòka Rùdi si biando pa o 2 dek. 1948,
“ka-i òra 1,25, k-e biandipnasqo kher” (sar vov
inkerel te sikavel!), anθ-o transilvanikano fòros
Târgu-Mureş, isindoj vakărno karpatikane
dialektosqo.

O éhavorripen nakhavdäs les anθ-o fororro
Iernut (kaj 29 km kaθar o Târgu-Mureş), anθar i daj
Katalina (magiarikani etniaθar) vi o Rùdolf (rrom).
I baròrri, e anglutne klàse, o gimnàzio vi o licèvo sas
kerde anθ-o fororro... Iernut, palal e oprutne pesqe
stùdie anθar o tătro sas agordine kaj o Bukurèsti.

Ka-o 8 trintonaj e beršesqo 1973 si pesqo

jekhto butäqo dïves k-o Tătro le Ternipnasqo “Ariel”, anθar o Tîrgu Mùreş, kajθar vi inklislo ka-i
pènsia (tha' vov kerdäs butï vi maj dur!).

Si te liparas kaj maj anglal te resel kadale tătrosθe, vov sasas “butărno anθ-i edukàcia”, ka-o
Licèvo anθar e mureşosqo gav Ràcù (Raciu).

Palal o peripen e komunismosqo, o Mòka Rùdi lias rig ka-o kùrso palal i politologìa vi e
manušesqe xakaja, inkerdo kaj e Milajesqi Universitèta Versaille – Frànca (1990).

Sa kodole beršesθar, paşal pesqi tătrosqi butï, zi akana, vov xramosarel kaj maj but publikàcie,
sikavindoj e rromane puçhimata, thaj – anθar o berš 1994 – putardäs i rromani emìsia “Laçi baxt”
ka-o Teritoriàlo Studiòvo le Radiosqo anθar o Tîrgu Mùreş. Sa kadja, anθar o oktòbro 2007, vov
kerel ka-i T.T.M, i kòrkorro biumblavdi televìzia le rromenqi anθar kadava fòros, jekh emìsia
”Gypsy show”, kaj si la profilo “Artistikano-dokumentàro” anθar i perspektiva le civikone
edukaciaqi vi le rromane kulturaqi.

Vov sas prinzardo vi sar amboldàri, nakhavdäs rromanesθe e éhavorrenqe tătrosqo kotor “I
Zurinka”, xramosardo kaθar i Alina Nelèga, palal rromane paramicã vi lùnzi paramicã. Sa kadja,
palal pesqo jekhto inklislo lil, xramosardäs jekh aver, *I baxtlin*, kaj kidel purane gilã, oràcie,
magikane pràktike, rromane àcara tradine mujutne échandesθe th.a., save sine nakhavde rromane
khethane éhibãθe kaθar o siklărno o Samuilã e Dodoşiosqo (Dodoşiu Samuilã).

[o prezentisaripen: *Gheorghe Sarău*]

Themutni teatrosqi premièra Rumuniaθe

Jekhtovar, Rumuniaθe, kheldäs pes o rromano tătrosqo kotor rromane éhibãθe, *Jekh lisiame răt*
(*Jekh dili răt*), zøjne, 16 septèmbro 2010, ka-o Tătro “Masca” anθar Bucureşti (Bd. Uverturii, o gin
70-72), ka-o 19,00 çàso. Kothe kerel butï sar aktòri o terno rrom, o *Sorin Sandu Aurel*, kaj sas o odï
kadale tătrosqo thaj, leça, sas vi aver rromane terne aktòrà, sar: o baro aktòri, o *Moka Rudolf*, anθar
o Tîrgu Mureş - savo sas vi o som-rezìzoro e tătrosqo kotoresqo -, i aktòrka vi i teleàsta i *Zita*
Moldovan, o *Mădălin Mandin*, o *Dragoş Dumitru*. O sasto progràmò sas kerdo le rromença. O
amboldipen rromanesθe anθar i rumunikani éhib sas realizasardo kaθar o Sorin Sandu Aurel, palal i
kreàcia le bare rumunikane dramaturgosqi, I.L.Caragiale. Anglal e tătrosqo spektàkulo, sas dino jekh
koncèrto, kaθar i 18,00 òra, savo sas opralinkerdo kaθar i rromani orkèstra, i *Mahala Raj Banda*.

Dikhen, kathe, tele, jekh rig anθar kadaja tătrosqo kotor,
Jekh lisiame răt (Jekh dili răt)

O IX-to kotor

KIRIAK, VETA, napal avrăl o RAJ o DUMITRAKE haj o IPIN3ESKU

KIRIAK: tiro rajipe' akhardăn man?

VETA: Me?... Na

KIRIAK: O Spiridon phendă manqe...

VETA: Va... phendôm le Spiridonesqe te anel tuqe e bobðja; sivdôm la'.

KIRIAK: Mersi!

VETA: Na-i sosqe.

(Pauza)

KIRIAK: O udar... phanglôm les.

VETA: Mišto. (*boldel o šero karing o muj le scénago; si*

lan emòcia)

KIRIAK: Aver içi na-i tu te čhes man te kerav?

VETA: So? Me te čhav tire rajipnas?

KIRIAK: Te čhes man, normàlo; na săn manqe xulajni?... Na sôm me slùga pokindi anθ-o kher tire rajipnasqoro?

VETA (*irindoj pes le moça karing o Kiriak*): Mišto, raj!a Kiriak, mišto; phen angle, ke na phendăn dòsta.

KIRIAK (*zal angle*): Ei! De izara zi akana sar resabdilăn? Si tuqe maj mišto kadja?

VETA (*del palpale jekh padmad/phir/pàso k-ašti te durărdòl leste*): Va.

KIRIAK: Fal tut mišto so kerdăn?

VETA: Na zanav te kerdôm vareso; ta' na fal ma' nasul ke ondilo kadja.

KIRIAK (*pašindoj maj but*): Texara ratăte zas palem k-o "Iunion"?

VETA: Te kamela ov te zas, si te zav, normàlo.

KIRIAK: K-ašti te dikhes tut tire amploimeneça?

VETA (*sigo hai vazdindoj o šero karing leste*): Raj!a, manglôm tut te oves laçho haj te na maj phenes manqe kadaja vòrba. Kana na sas tut dòsta vrăma te prinzares man, beză! Me patăvas tut maj godălo.

KIRIAK (*bešel bipătămno, napal avel maj paše*): Maj solaxa tut jekhvar!

VETA: Te maj solaxarav ma'? – me?... Na solaxardôm ma'? Na rumnôm? Soça ačhilôm? Na maj solaxarav ma', ke na patăs man; rovipnasqe mai rovavas, am' na maj d-aštiv... Ta... kadja si, na san tu doşalo... me sôm doşali... na trebulas te čhav m'i godi jekhe xurdeça sar san tu... Odolosqe phenav li me, maj mišto ke reslo pes athe. Sa trebulas te agordas lan jokhas... Agordinăm...

KIRIAK: Maj solaxa' tut jokhar haj...

VETA (*sa maj bare emociaça*): Sosqe! Tiro rajipen patăs maj but anθ-ol dilimata haj anθ-ol patăimata m'e romesqere desar ande m'i sovli, haj patăv ke trebulas te pinzares amen şukar li man li les. Ta... mišto kerdăn te na patăs man. Kadja si. Me sôm jekh zuvli khanili; kamnôm tòko te asav tutar. Me mekhav tire rajipnas sar jekhe slugan "pokindi" te brakhes o kher, haj cirdav les les k-ol restaurântă, te dikhav man avrença. Me sôm jekh zuvli xoxamni; na-s man khanć anθ-o ilo kana phendôm tuqe ke na zanav te traiserdôm zikaj te prinzarav tire rajipnas... Sarre kerdôm len tuqe tòko xoxaipnaça... sadajekh jekh phendôm tuqe, haj aver godisardôm; athavdôm tut, xoxavdôm tut,

prasardöm tut aborkha vräma... Akana, mišto ke, ìta, puterdän li tu t'e jakha, k-ašti te dikhes kon sòm. Ake! Kerdöm tuqe bilaçhipe, ta... xastrajlän manðar. Mekh! So sas, nakhlo-ðar... Bonsoar. (kamel te del avri, anθ-i stingo rig)

KIRIAK (*inklöl laqe jekhe phireça anglal*) zas tuqe?

VETA: Sosqe te maj bešav? So maj si ma' man tire rajipnaça?

KIRIAK: Na maj phen manqe "tirro rajipen".

VETA: Sar kames te phenav tuqe?

KIRIAK: Sar phandän manqe zi iz.

VETA: Avdës si avdës, iz nakhloðar. (del te inklöl)

KIRIAK (*çhinindoj laqoro drom*): Haj na maj kames te boldel pes?

VETA (*del palpale jekh phir, durärindoj pes lesðar k-i daxni rig*): Na.

KIRIAK (*pašindoj latar*): Veto!

VETA: Na; mekh man... Sosqe si laçhi sode baxt sas man jekh berš, kana ande jekh dës rumnöm lan sarri! Ma, na maj kamav; maj mišto si manqe ajakha sar sòm...

KIRIAK: Ta me... me so te kerav?

VETA: So kerav li me... Le siklipnas si les li bisteripe, na zanel tiro rajipen?

KIRIAK: Bisteripe'! Lokhes anðar o muj. Inkales ol jakha le manušesqere haj palal ojkh phenes lesqe: "Mekh ke na-i khaniles li bi te maj dikhes... maj mišto ke ondilo kadja! Na-i te meres bi le dudençale jakhenqere! Le siklipnas isi les li bisteripe'!..." Ta te na maj kamava me te

maj zivav kadja!... sar ovel pes, te merav, aj?

VETA: šukar sas te merel o manuš kana kamel; ta... na merel khonik adalkhatar!

KIRIAK: Ta me te merava? (*del našipe' haj lel i çhuri kaðar o phurdino*) Dikhes tiro rajipen kadaja çhuri?

VETA (*del tradi lesqe haj kamel te lel lan lesðar*): Kiriak!

KIRIAK (*marindoj pes laça*): Naš!... mekh man!...

VETA: Na mekhav tut! Žanav tut me kon šän. Na mekhav tut! Na kamav te avel t'o meripe' manðar.

KIRIAK: mekh man! mekh man!... (*maren pen*)

VETA (*disprime*): Kiriak! (*tasavel pes*) Kana kames te mudares tut, mudar man maj anglal man! (*marel pes zorales*) Kiriak!... Na-i tuqe mila manðar? Sarre, sarre sode sas maj but jekhe beršesðar bisterdän len ande jekh dës?... Kiriak!...

KIRIAK: òrta kaj na bisterdöm len, kamav maj mišto te merav. Kana na mana-i khaní maškar amenqe, phan manqe tiro rajipen sar te mai zivav! Kana mukhes man, kana na maj kames man, sa mulo sòm me; maj mišto mekh man: adio, trajo!na! (*cirdel pes*) Mekh man!

VETA (*inkerindoj les zurales*): Kiriak! Kames te dav muj? Šän dilo?

KIRIAK: Da! Sòm dilo, çaçes sòm dilo; dilärdä man tiro rajipe; tiro rajipe' te les m'e bezexa pe tute! Sode gündurä haj dukh phabarde ma' man, na puçhes man?

VETA: Ta tu na puçhes-ma' man?

KIRIAK: na maj kamav te žanav khané, na maj žanav kon sòm! Kamnöm te mudarav man maj anglal anθ-i bar, am' dikhlöm t'o uçal nakhindoj opral e perðawa kaðar e felästra, haj kamnöm te maj dikhav tut jokhar. Barem te merav paše tute, sar li zivisardöm. (adalkhe vorbença o Kiriak maj açhavdilo)

VETA: Kiriak, ašun. Na phendän manqe tu te maj solaxarav man jokhar? Te solaxarava, patäs man?

KIRIAK: Patäv tut.

VETA (*sigo*): Drago Kiriak, te na ovel man rig m'e jakhendar, te na ovel man rig t'e trajostar, te na maj resav jekh dës baxtali tuça – le! So maj kames? – Te zanava me daiči m'e ileste anθar sode phendä tuqe ov.

KIRIAK: Sosqe gelän k-o restaurantos?

VETA: Gelöm palal o muj m'e phenäqoro le Zicaqoro. Sas but manuša, ke na-s amen kaj te bešas; bašavelas e mùzika; khelelas komedië; na šundöm khanć, na dikhlöm khanć. Sasti rät, anθ-o bašibaš le restaurantosqoro, mirri godi sas tōko tute; falas manqe ke sovav haj dikhavas jekh suno... zanavas me ke si te ondöl manqe jekh baro bialačhipe; kerdilosas manqe sëmnos: kana dësilo dinömas mujal o taxtaj le momeläça. Ov, kana dikhlä man ke trašav, phenel: “Ei, so si kaj dinä pes mujal! Na maj patä li tu anθ-asavke dilimatenthe. So! So kam ondöl manqe? Kam thaböl m'i kaštenqi-bikinlin. Te thaböl sastevesti! Na kerdä man oj man! Si

asigurime... Aborkha bilačhipe...”. Dinömas mujal i kändela; palal kodo, i daxni jakh marelas pes manqe sajekh trine dësendar. Tut meklömas tut khere khosindoj t'o phurdino: zanes ke kalilosas o praxos anθre lesθe haj astardänas tut te inkales les le sastrorreça. N-ašti lavas m'o gindo kaθar o phurdino. Phenevas manqe: te čhudela jag, arakh Devl!a, o phurdino ande lesqoro vast, so kerav kana arakhava les mulo khere!... Am' sosqe na phendöm lesqe te lel sàma! Sosqe na manglöm les te del rigaθe ol gëndurä sasti rät! Na dikhlöm khanć, zèw! Na dikhlöm khanć, na šundöm khanć! Solaxarav man pe so kames tu; patäs man?

KIRIAK (*ačhavdo sastes*): Patäv tut! (*čhudel dur i čhuri thaj lel e Vetan anθ-ol angälä*)

VETA (*kidindoj les zuralas*): Kiriak! (*ačhon jekh momènto jekh anθ-ol angälä okolavresqere bi te phenen khanć*) Kiriak, te na maj keres so kerdän manqe, ke merav... čačes! mudares man...

KIRIAK: Ma, na maj kerav.

VETA: Des man tiro alav? Solaxares tut?

KIRIAK: Da.

VETA: Haj na-i te maj phenes manqe nijekh vërba bilači?

KIRIAK: Na

VETA: Haj na-i te maj keres man te rovvav?

KIRIAK: Na! Na! Na! Ta jartisares man?

VETA: Ta tu jartisares man?

KIRIAK: Me jartisardöm tut aba! (*kiden pen anθ-ol angälä*)

O r. DUMITRAKE (*avräl, telal i felästra*): Kiriak! Kiriak!

(*Ol duj zene ačhon jekh anθ-ol angälä avresqere sar barr, diindoj kan*)

VETA: Ai! Si ov...

KIRIAK: (*sigo, bi te mekel lan angäläθar, zal karing i felästra*): Na-i khanć, zal k-ol pòsturä karing o Marmizon... (*karing o raj o Dumitrake, k-i felästra*) Tu šän, raj!a?

O r. DUMITRAKE (*avräl*): Am' so, Kiriak, éhave!a, na maj sutän tuqe?

KIRIAK: Pànda na, raj!a, akana sovav manqe.

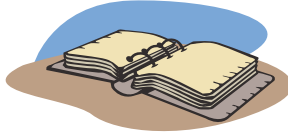
O r. DUMITRAKE: (*avräl*): Sov lokhes!...

IPIN3ESKU: Sune šuže, onorabilo!na

O r. DUMITRAKE (*durändindoj pes lokhes*): Kiriak, éhave!a, le sàma pe so diam duma, ov bare jakhença: zanes man ke inkerav kana si te phenas pal'...

KIRIAK (*kidindoj zorales le Vetan*): Mek, raj!a, zanes man ke sòm tuça kana si te phenas pala' t'i pakiv sar familistos!...

LAVA MAŠKAR LAVA...

absia - asvină

absin - asvin

éhormunt - éhonut, šonut(o)

íta - dikh

lisiname, lisăme - turbime; (kathe) dilo, dili

maripnatença - marimatença

padmad - phir, pàso, phird

pojokhar - pojekhvar, varvar

ranik - krănga

šand - pàça

tòke, tòko - nùmaj, fèri, sàmo, sàci(s)

wardijes - dikhes

NEVE SIKLÖVIMATA

SINTAGME: ARTİKULO + ADŽEKTİVO + ŽUVLIKANO SUBSTANTİVO

Artikulo + rromano adžektivo štare agorimatença + žuvlikano živdisardo substantivo agorisardo anθ-o -j

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	i gugli daj	e gogle daja
kas?	O Akuzatìvo	e gogle daja	e gogle dajan[en]
kasqo?	O Genitìvo	e gogle dajaqo	e gogle dajan[en]qo
kasqi?		e gogle dajaqi	e gogle dajan[en]qi
kasqe?		e gogle dajaqe	e gogle dajan[en]qe
kasqe?		e gogle dajaqe	e gogle dajan[en]qe
kasqe?	O Datìvo	e gogle dajaqe	e gogle dajan[en]qe
kasθe?	O Lokatìvo	e gogle dajaθe	e gogle dajan[en]θe
kasθar?	O Ablatìvo	e gogle dajaθar	e gogle dajan[en]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e gogle dajaça	e gogle dajan[en]ça
-	O Vokatìvo	gugli!e daj!e	guglă!len daja!len

Artìkulo + rromano adžektìvo štare agorimatença + zuvlikano zivdisardo substantìvo savo kerel o butipen anθ-o -ă

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kas?	O Nominatìvo	i terni bori	e terne boră
kas?	O Akuzatìvo	e terne boră	e terne borăn[ěn]
kasqo?	O Genitìvo	e terne borăqo	e terne borăn[ěn]qo
kasqi?		e terne borăqi	e terne borăn[ěn]qi
kasqe?		e terne borăqe	e terne borăn[ěn]qe
kasqe?		e terne borăqe	e terne borăn[ěn]qe
kasqe?	O Dativò	e terne borăqe	e terne borăn[ěn]qe
kasθe?	O Lokatìvo	e terne borăθe	e terne borăn[ěn]θe
kasθar?	O Ablatìvo	e terne borăθar	e terne borăn[ěn]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e terne borăça	e terne borăn[ěn]ça
-	O Vokatìvo	terni!e bori!e	ternă!len boră!len

Artìkulo + rromano invariàbilo adžektìvo + zuvlikano zivdisardo substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	i kuć phen	e kuć phenă
kas?	O Akuzatìvo	e kuće phenă	e kuće phenăn[ěn]
kasqo?	O Genitìvo	e kuće phenăqo	e kuće phenăn[ěn]qo
kasqi?		e kuće phenăqi	e kuće phenăn[ěn]qi
kasqe?		e kuće phenăqe	e kuće phenăn[ěn]qe
kasqe?		e kuće phenăqe	e kuće phenăn[ěn]qe
kasqe?	O Dativò	e kuće phenăqe	e kuće phenăn[ěn]qe
kasθe?	O Lokatìvo	e kuće phenăθe	e kuće phenăn[ěn]θe
kasθar?	O Ablatìvo	e kuće phenăθar	e kuće phenăn[ěn]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e kuće phenăça	e kuće phenăn[ěn]ça
-	O Vokatìvo	kući!e phen!e	kuća!len phenă!len

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominativo	i zèleno žàmba	e zèlena žàmbe
kon?	O Akuzativo	e zelenone žàmba	e zelenone žamban[en]
kasqo?	O Genitivo	e zelenone žambaqo	e zelenone žamban[en]qo
kasqi?		e zelenone žambaqi	e zelenone žamban[en]qi
kasqe?		e zelenone žambaqe	e zelenone žamban[en]qe
kasqe?		e zelenone žambaqe	e zelenone žamban[en]qe
kasqe?	O Dativo	e zelenone žambaqe	e zelenone žamban[en]qe
kasθe?	O Lokativo	e zelenone žambaθe	e zelenone žamban[en]θe
kasθar?	O Ablativo	e zelenone žambaθar	e zelenone žamban[en]θar
kaça?	O Soc.-Instr.	e zelenone žambaça	e zelenone žamban[en]ça
	O Vokativo	zèlen!e žàmb!e	zelenă!len žambea!len

TE LIAS GODĂŌE!

- E zuvlikane navnă ka-o jekhipen xuden i desinença –a kajθar o akuzativo, te si zivdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si zivdisarde; ka-o butipen xuden i desinença –**an[-en]** kajθar o akuzativo, te si zivdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si zivdisarde.
- E zuvlikane navnă save keren o butipen anθ-o –ă (phen-phenă, kat-kată, bori-boră th.a.) xuden i desinença –ă kajθar o akuzativo, te si zivdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si zivdisarde; ka-o butipen xuden i desinença –**ăn[-ăn]** kajθar o akuzativo, te si zivdisarde, thaj kajθar o genitivo, te na si zivdisarde.
- Kana bešen pašal jekh zuvlikano substantivo, e rromane adzektivură štare agorimatença xuden i vokala –e kajθar o akuzativo tele vaş e zivdisarde substantivură (Akuzativo: e terne daja / e terne dajan, Genitivo: e terne dajaqo / e terne dajanqo) thaj kajθar o genitivo tele vaş e bizivdisarde substantivură (Akuzativo: i melali len / e melale lenă, Genitivo: e melale lenăqo / e melale lenăqo).
- Kana bešen pašal jekh zuvlikano substantivo, e invariabilo rromane adzektivură xuden i vokala –e kajθar o akuzativo tele vaş e zivdisarde substantivură (Akuzativo: e kuće phenă / e kuće phenăn, Genitivo: e kuće phenăqo / e kuće phenăqo) thaj kaθar o genitivo tele vaş e bizivdisarde substantivură (Akuzativo: i şukar còxa / e şukar còxe, Genitivo: e şukare coxaqo / e şukare coxenqo).
- Kana bešen pašal jekh zuvlikano substantivo, e gazikane adzektivură duje agorimatençă xuden o agoripen –ne kajθar o akuzativo tele vaş e zivdisarde substantivură (Akuzativo: e lungone sapnă / e lungone sapnăn, Genitivo: e lungone sapnăqo / e lungone sapnăqo) thaj kajθar o genitivo tele vaş e bizivdisarde substantivură (Akuzativo: i lùngo dori / e lùnga doră, Genitivo: e lungone dorăqo / e lungone dorăqo).

Klasaqe bută

1. Thon e avutne sintàgme savorre kezurenthe: *i terni bori*, *i ruputni rroj*, *i şukar rakli*, *i nasul phen*, *i žilto patrin*, *i zèleno phabaj*.
2. Pheren e paradigme:

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo			i şukar bori	
Akuzatìvo	i purani kat			e şukare borăn
Genitìvo				
	e purane katăqi			
				e şukare borănqe
Datìvo		e purane katănqe		
Lokatìvo	e purane katăthe			
Ablatìvo			e şukare borăça	
Soc. – Instr.		e purane katănça		
Vokatìvo			şukari!e bori!e	

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo	mirri phen			laqe luludă		
Akuzatìvo		mirre phenăn	laqi luludĩ		amare bibă	
Genitìvo	mirre phenăqo					amare bibănqo
				laqe luludănqi		
Datìvo						
Lokatìvo		mirre phenănthe				
Ablatìvo			laqe luludăθar			
Soc. – Instr.					amare bibăça	
Vokatìvo	mirri!e phen!e		-			

3. Keren sintàgme save te anderăren zuvlikane substantivură thaj jekh maşkar e avutne adžektivură: parni, terni, žilto, şukar, lùngo, tang, loli, uži, nasvali.

I EVALUÀCIA LE ZANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklárno rromane çhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere çhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personăžură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe (*Jekh lisiame răt*) xramosardi kaθar o Ion Lùka Karažiàle?
6. Save tème vi motìvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal o kamipen maškar e terne!
8. Save xatărìmata aj emòcie si tumen kana çitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava tìtulo kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dīvesutne rromane literaturaqo?
12. Roden p-o internèto e biografie vi e bută xramosarde aj kerde le autorurenθar maladile kadale modulusθe! Keren jekh xarni prezentàcia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tème, spèceie, motìvură th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe bută anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklárnesqo!

B. Çhib thaj vakăripen

1. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, sar sas nakhavde / ambolde rromanes e fragmèntură prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplură / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakăripen le savorre siklòvnença!
2. Alosaren, anθar e fragmèntură, ekzèmplură vaš e “zorale” vi le “bizorale” pùnkstură le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variànte arakhlenas?
3. Roden, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură vaš e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulusθe! Vakăren palal lenθe!
4. Arakhen, anθ-e fragmèntură, ekzèmplură anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulusθe, vaš e vakăripnasqe riga prezentisarde kathe! Vakăren palal lenθe!
5. Keren jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skèma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nòcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
6. Keren savorre siklòvnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godī” (“brejnstòrmingo”), kerindoj jekh xarni prezentàcia le neve zanglimatenqi anθar e *vakăripnasqe nòcie* siklile anθ-o modùlo!
7. Roden anθ-e dine fragmèntură le *rimome fonetikane* fòrme thaj ulaven len, khethanes, klasaθe, anθar jekh “brejnstòrmingo”, anθ-e verver kategòrie!
8. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fòrme le lavenqe* aj den lenqe, klasaθe, sinonimură!

9. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèkstură, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvalăripnasqe le leksikosqo!* Ulaven len p-e kolòne aj phenen o típo lenqo!
10. Keren *vi aver* gramatikane klasaqe vaj kheresqe bută, palal tumaro alosaripen vaj le siklărnesqo!

O BUXLĂRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Kon sas o O Ion Ćōabă? (1935-1997, rum.: *Ion Cioabă*) sas o maj prinzardo lidero le rromenqo - na nùmaj anθ-i Rumùnia, tha' vi avere themenθe - anglal o berś 1989, kana, Rumuniaθe, pelăs o komunismo, tha' vi palal kadava berś, isindoj jekh anθar le maj anglutne rromane liderură.

O *Ion Ćōabă* sas biando p-o 7 januàro 1935, kaj o Băilèşti (rum.: Băileşti, jud. Dolj) anθ-jekh kăldăraricko famìlia. Pesqo dad, o *Mihucèsku Geòrge – o Diamànto Barkulika* (rum.: *Mihuţescu Gheorghe*), tha' vi savorre anglutne pesqe pradada vazdinesas penqo rromano kăldăraricko nămo pànda anθar o agor e 18-tone seliberśesqo. I rromni le Ionosqo le Ćōabăosqo sas i *Lùcia Mihàj Ćōabă* (rum.: Lucia Mihai Cioabă, 1937 – 2006), kaj sasas i phen e rromane xramosarnesqi, le Valerikăosqi le Stăneskosqo).

P-i vrjăma le Dujtone Maripnasqi e Lumjaqo, e sóve berśenqo čhavorro, o Ion Ćōabă, khethanes pesqe familiaça, sas line aj tradine kaθar e vrjamaqe autoritètură, anθ-i Transnìstria, ka-o Bug, avere rromença.

Palal o irinipen pesqe familiaqo kaθar o Bug, avile te beśen palem anθ-i Oltènia. Atùnc, o *Ion Ćōabă* kerdăs pesqe i generàlo škòla, thaj kerdăs butĭ pesqe familiaça, palal i tradicia anθar o nămo le kăldărarurenqo (kerenas anθar xarkuma verver kheresqe çare, kazànură th.a.).

Astarindoj kadale berśenθar, vov ispidăs pesqe rromen te lien o modèrno zivipnasqo čhand, te mekhen o phirutno zivipnasqo čhand aj te beślθren pen, te zan anθ-e fàbrike te keren butĭ, te traden le čhavorren ka-e čhavorrenqe baròrră, školènθe, te traisaren vi von laçe kondicienθe.

Isindoj jekh godăver terno, jekh komunikativo manuś, kaj sikavelas şukar, reslo, maşkar e berśa 1949-1955, o responsiblo le rromane komunistikane ternipnasqo anθar o žudèco Gorz (i Komunistikani Ònia le Ternipnasqi – KUT = UTC). E ternipnasqe grupaça vov kerdăs butĭ ka-e sastrutne droma maşkar Bumbèşti- Livezèni.

O berś 1955 sas but baxtalo lesqe, o *Ion Ćōabă* aresindoj o bulibaşa le phirutne rromane kăldărarurenqo anθar o žudèco Gorz, tha' vi aktivisto kaj o Cèntralo Komitèto le Uniaqo le Komunistikane Ternipnasqi, zi ka-o berś 1960. Vi maj dur, sas instrùktoro anθar e pučhimata le rromane ternenqe vaś e regiònură Krajòva thaj Pitèşti (rum.: *Craiova, Piteşti*). Sa kadja, anθ-i sajekh vrjăma, o *Ion Ćōabă* implementisarel o jekhto progràmo vaś o anipen le rromenqo palal sar mothovel i legislăcia, kerindoj lenqe zenutnelilorre vi biandipnasqe çaçărimata.

Anθ-o berś 1962, o *Ion Ćōabă* mekhlăs o gorzíkano fororro, o Tirgu Kărbunèati (rum.: *Târgu Cărbuneşti*), thaj ačilăs – khethanes pesqe familiaça - ka-o Sibiu, anθ-o maşkar e themesqo. Kathe, panz berśa, maşkar 1962-1967, kerdăs jekh vesti - profesionàlo aj tradicionàlo butĭ, palal gelo te kerel butĭ sar mehàniko anθ-o Sibiu (1967-1971).

Kadja, vi maj anglal, vi anθ-e avutne berśa, o *Ion Ćōabă* sas o jekhto anθ-e jakha le rromenqe, kerindoj o jekhto emancipaciaqo vi integraciaqo progràmo le kăldărarickone vi le tradicionalone rromenqo. Kadava sas o kòrkorro lačo progràmo, e savesqe rezultàtură dikhen pen vi avdĭves: e čhavorre gele ka-i škòla, e roma rodinde te keren butĭ, kerindoj penqe verver butĭlină vaś e sastrutne vaj plastikane bută. Adja, e kăldăraricko rroma mekhle penqo phirutno tràjo. Vov sasas sa vrjăma o jekhto ekzèmplo thaj e kolaver gele palal lesθe e saste patăipnasça. Vov sas o jekhto kas sas les jekh bicikla, o jekhto kas sas les jekh tradipnasqo lilorro / tradipnasqo muklipen, o jekhto savo xurăndilo

e avionoça, o jekhto kaj vazdäs pesqe jekh kher, o jekhto savo dias pesqe le čhavoren ka-i škòla. E kolaver rroma vi von kerde sar vov kerdäs.

Anθ-o berś 1971, vov sas alosardo sar bulibàša le savorre phirutne rromenqo anθar i Rumùnia, thaj lias rig ka-o Jekhto Lumjaqo Kongrèsò le Rromenqo, kaj thavdilo anθ-i Bari Britània. Kadä, reslo o mèmbro e Maškarthemutne Preziduosqo e “Rromane Uniaqo”, i jekhto maškarthemutni organizàcia le rromenqi anθar i lùmja thaj, 1981-e berśesθe, gelo ka-o trinto Lumjaqo Kongrèsò le Rromenqo kaθar o Göttingen (I Federàlo Germània).

Vov, pesqe zivipnasθe, zumavdäs te kidel le rromen, te arakhen penqe xakaja sar themutne e Rumuniaqe. But mardäs pes vaś o inkeripen e kulturalone identitetosqo le rromenqo, te na aven asimilirime. *“I čhib, e àcara vi o tradicionàlo phiravipen sine e elemènturä save àsti te sikaven ke jekh naròdos si àcàipnasθe jekh*

naròdos”. Paśal lesθe, sa vrjàma arakhläs pes o terno sociològo atùncaθar, o Geòrge Nikolàe (rum.: *Gheorghe Nicolae*), kaj resela o maj importànto lìdero vaś o arakhipen le xakajenqo le rromenqo.

Palal i Rumunikani Rivolùcia, zi kaj e alosarimata - save sasas te thavden pen p-o 20 maj 1990, o *Ion Čòabä* sas anavàrdo te avel reprezentànto le rromenqo anθar o endaj (nàmo) le phirutnenqo vi le kàldàrarurenqo, o *Szomàntz Pètre* – reprezentànto le magàrikane rromenqo, thaj o avòkato (mujalo), o *Nicolàe Bòbu*, sar reprezentànto le thanesqe rromenqo.

O *Ion Čòabä* kerdäs jekh ilesqo atàko p-o 23 februàro e berśesqo 1997 thaj mulo ka-e Nasvalenqo Kher “I Floreasca” anθar Bukurèšti. Vov sas praxosardo anθ-e Municipiosqi Limorilin anθar o Sibiu. Palal o meripen, pesqo čhavo, o *Florìn Čòabä* (biando anθ-o berś 1954), reslo pe thanesθe le rromenqo thagar. Pesqi čhai, i *Luminica* (rum.: *Luminița Mihai Cioabă*) si jekh but prinzardi xramosarni. Avräl i *Luminica* vi o *Florìn*, anθ-i famìlia le Ionosqi le Čòabäosqo maj sine aver śtar čheja: i *Violèta* (xramosarni), i *Lùcia* (kaj beśel anθ-o fòros Los Angeles aj si aeronàutiko inženèro), i *Liliàna* (kompozitòra devlikane himnurenqi) vi i *Gàbi Čòabä* (i daj e modistaqi, e Anaqi le Raduosqi).

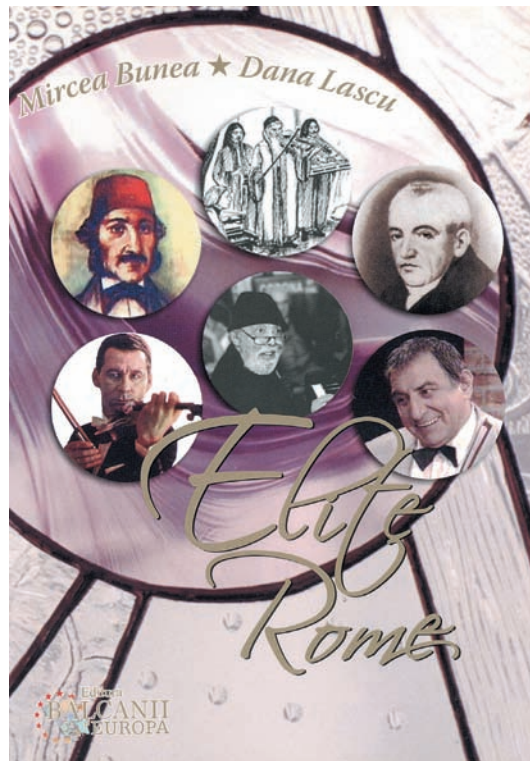

- Anθ-i Rumùnia si prinzarde vi aver rromane aktòrurä, sar sas o *Ştefan Bănică* (Bucureşti), vaj o *Mihai Răducu* (Tg. Mureş), i *Vera Lingurar*, kerindoj buti anθ-o Bukurèšti.

Vi avere themenθe, sas bare rromane aktòrurä, sar sasas o Yul Brinner (b. ka-o 07.07.1915 - palal aver rodale vov sas biando ka-o 12.07.1915 - anθ-o Sahalin, Vladivostok (Rùsia), savo mulo ka-o 10.10.1985, anθ-o New York). Ka-o dujto rromano internacionàlo kongrèsò, anθar i Genèva, anθ-o berś 1978), vov sas alosardo sar onorìfiko prezidènto le rromenqo.

Sa kadja, o *Charles Chaplin* (b. ka-o 16 aprìlo 1889, m. ka-o 25 dekèmbro 1977) prinzardä ke vov si rrom 13-e berśença anglal o meripen (dikh *I paramìci mirre zivipnasqi. My autobiography* - 1964): “Mirri mami sasas p-i paś rromni”.

O VII-to modùlo

LE MAJ PRINZARDE PROZATÒRURĂ THAJ POÈTURĂ E RROMANE LITERATURAQE E RUMUNIAΘAR

O 18-to dīves e marcosqo si anθ-i Rumùnia o *Dīves e Rromane Xramosarnesqo* – astarindoq kaθar o 18 trintonaj e beršesqo 1812, kana o **Ion Budai-Deleanu** telxramosarel vi biçhalel *Prinzaripnasqo lil karing o butšundo gilavno*, o *Mitrea Perea* [“Epistolie închinătoare către Mitru Perea, vestit cântăreț”, kajθar inklël ke o rumunikano xramosarno o Ion Budai Deleanu thaj o Petru Maior [“Mitrea Perea”] sasas rroma!

Sa kadala okaziqa, svakone beršesθe, p-o 18 trintonaj, del pes patīv vi avere **rromane prozatorence e Rumuniaθar**, sar sine: o *Anton Pann*, o *Valerică Stănescu*, o *Păun Gheorghe Ialomițeanu*, i *Irina Gabor-Zrinyi*, o *Moca Rudolf* vi o *Costică Bățalan* th.a., tha’ vi le xramosarnenqe avere **themenθar**, sar sine e **prozatòrură**: o *John Bunyan* (Anglia), i *Celja Stojka* (Austria), i *Sali Ibrahim* (Bulgaria), o *Daniel Bartolomej* (Cehia), i *Mariella Mehr* (Elveția), o *Veijo Baltzar* (Finlanda), o *Mateo Maksimof* (Franța), i *Philomena Franz* (Germània), o *Aleksandro Germano* (Rusia), o *Dezider Banga* (Slovakia), i *Elena Lackova* (Slovakia), o *Alja Krasnici* (Sèrbia) o *Jose Heredia Maya* (Spania), i *Kaθarina Taikon* (Suedia), o *Bari Karoly* (Ungaria), o *Menyhert Lakatos* (Ungaria) ș.a.

Sa kadja, del pes patīv vi le **rromane poeturenqe**, ververe **themenθar**, sar sine: o *Uzin Kerim* (Bulgaria), o *Santino Spinelli* (Italia), o *Kujtim Paçaku* (Kosovo), o *Ljatif Demir* (Macedonia), i *Bronislawa Wajs-Papusza* (Polonia), o *Nikolaj Pankov* (Rusia), o *Leksa Manuš* (Rusia, Letonia), o *Slobodan Berberski*, o *Rajko Djurić*, o *Jovan Nikolić* (savorre anθar i Sèrbia, tha’ o palutno živel akana anθ-i Germània), o *Bairam Haliti* (Serbia), o *Choli Daróczi József* (Ungaria) th.a. vaj rromane poètură e **Rumuniaθar**, sar sine: o *Ștefan Fuli*, o *Gelu Măgureanu*, i *Luminița Mihai Cioabă*, o

Marius Lakatos, o Ion Micuță, o Ghiță Marian, o J. Price, o Mircea Lăcătuș, o Marconi Rupa, i Ina Radu, i Delia Grigore, i Izabela Tiberiade ș.a.

O 3èlu Măgurănu (Gelu Măgureanu)

Mașkar e terne poètură le rromenqe o maj talantime poèto sas o Gelu Măgureanu. Bibaxtăθar, vov mulo na bute vrjamaθar, ka-e 41 berša, p-o 5 jùlio 2009, anθ-o fòros Satu Mare, kaj vov bešelās 6-e beršenθar aj kerelas buti vaš e rroma. Vov biandilo anθ-o Bacău, isindoj anθar e rrome, save xasarde i rromani vakărdini čhib. Tha', savorre kadalença, vov sas but lačhes molisardo / dikhlo kaθar e gazikane bare xramosarne, dinindoj lesqe maj but prèmiură. Kathe, arakhena jekh anθar pesqe poezienqe lila, Fereastra de dincolo [I felăstra intă], savo inklisto anθ-o berš 2004, ka-o Bacău, isindoj editisardo kaθar o "Kher le Xramosarnenqo".

Te dikhas o xoripen pesqe poeziaqo!

Phaglem manqe o gad te
sikavav tuqe ke vi man si man
Odī, tha' tu na dikhlăn desar
varesave
kale vi jekh ilo kermărindoj
an-jekh duruvli
rateça, na dikhlăn desar tiri
pesqi jakh..."

[o rromano amboldipen: o Geòrge Sarau]

Kana mulo o 3èlu Măgurănu, jekh rromano poèto vi skùlptoro, kaj bešel anθ-i Vièna, o Mircă Lăcătuș (rum.: Mircea Lăcătuș), xramosardăs palal lesθe i poèzia, Poštaqo lil. E 3elusqe le Măgurănuosqe:

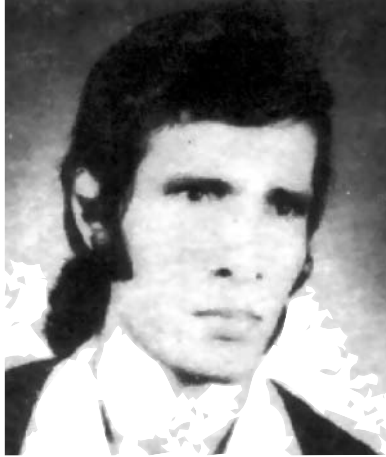
Te na avel tut grīza, daje, si man lačhes
Si kodobor šukar i barrutni phurt
telal savăθe sovav
o pani si užo
dikhlem man an-laθe
po but var sar o Nărcizo
thaj na dilisajlem pànda
Te na avel tut dar, daje, si man lačhes
maj thavdel xanci rat manθar kaθar jekh maripen
varesave bi kheresqe zuklença
akana sam amala
thaj bešen arakhipnasqe jekhe vi avere rigaθe e
phurtăqe
sar arakhenas pen k-e udara varesave filatīnăqe
vi kana, varvar, kana dikhav manqe i učhalin
sa vrjăma inklōl manqe p-o šero jekh koròna
tha' na xatărav te si jekh sovnakajutni
vaj jekh kanrenqi

Na avel tut dar, daje, si man lačhes
avdīves tradem p-o pani pànda jekh bero".

(rromano amboldipen: o Geòrge Sarau)

O Ștefân Fùli (Ștefan Fuli) sas biando ka-o 23 àugusto, o b. 1950, anθ-o Mureșeni, jekh pero e forosqo Târgu Mureș, isindoj o jekhtho poèto anθar i Rumùnia, savo ankalavel jekh sasto poezienqo lil, anθ-o berś 1993, o tòmo *Pașe - dur* (“Aproape-departe”, i Editura Tipomur: Tg. Mureș). Maladilo kaθar jekh depresivo isipen e odēsqo ćucipnasqo, kaθar o xatāripen e xasaripnasqo, o poèto piel viś/otròva p-o 17 dekembro 1994, tha’ marel pes e meripnaça trin ćhona, isindoj but nasvalo, thaj merel, agoresθe, ka-o 28 mārco 1995, ka-o Tirgu Mùreś.

O Ștefân Fùli kerdās pesqe anglutne efa školaqe klāse ka-o Tirgu Mùreś, thaj i oxtoto klāsa ka-o Adāmuś (rum.: *Adămuș*), kaj avilās pesqe familiaça te bešen kothe (2 km. dur kaθar o Tîrnăveni). Vov kerdās butī sar butārno ka-o Himikano Kombināto vi sar jagaqo astaralo ka-e Tatāriplasqi Centrāla kaθar o Himikano Industriālo Licèvo anθar o fòros Tîrnăveni (rum.: *Târnăveni*). But palal, anθ-o berś 1987, o Ștefân Fùli agordel pesqe e Phuvāqo aj Industriālo Licèvo anθar i diz Živdēj (rum.: *Jidvei*, jud. Alba).

Les sasas les, sa vrjāma, familiaqe pharimata, kodolesqe sasas les śtar ćhave, thaj jekh lenθar sa kadja sasas les jekh ćhavorro aj “savorre zivenas anθ-jekh ćorrorro kher” – palal sar phenel amenqe pesqo amal, o xramosarno, o *Răzvân Dukân* (dikh “Cuvântul liber”, Observator cultural, nr. 162/21 August, 2007), liparindoj i dedikācia dini lesqe aj xramosardi kaθar o poèto p-e pesqo lil *Pașe - dur*: “...*I poezia anθar manθe si sa, kana n-aști te avel tut khanć aver...*”

Manθe bianel pes i poezia anθar o xasardo rodipen e ġindosqo, e mandosqo...”.

Sa vrjāma, vov xramosarelas poezie, isindoj mēmbro ka-o literāro kidipen anθar o Tîrnăveni, anavārdo o “Tudor Arghezi” (kaj paruvdās o anav anθ-o literāro kidipen “Elena din Ardeal” [*I Elēna anθar o Ardālo*]).

Anθ-o berś 1994, jekh germanikano žurnalisto anθar i Rumùnia, o *Franz Remmel* (kaj editisardās, ka-i Viena, anθ-o berś 1993, o lil *Die Roma Rumaniens*. Volk ohne hinterland, Viena: Picus), kerdās le rromane poetosqe prezentācie anθ-e verver kulturālo institucie, ka-o Berlīn, Oberwart, Viēna vi Innsbruck.

O Ștefân Fùli publikisardās pesqe poezie anθ-e thanutne rīviste sar: *I loli ćerxen* (“Steaua roșie”), *I Tîrnăva* (“Târnavă”), *O vesto lav* (“Cuvântul liber”).

Palal lesθe vi palal pesqo poezienqo lil “Pașe - dur” (*Aproape - departe: Poeme campestre*, Târgu-Mureș: Editura Tipomur, 1993, 63 p.), xramosarde pesqe laće amala ververe thanenθe - e xramosarne o *Răzvân Dukân* (Răzvan Ducan), o *Nikolāe Băcūc* (Nicolae Băciuc) thaj o *Dēmeter Zoltan* -, o *Dòru Mureșân* (Doru Mureșan), o *Euzēniu Nistor* (Eugeniu Nistor), o *Franc Remel* (dikh Franz Remmel, *Un poet rrom*, "Allgemeine Deutsche Zeitung für Rumänien", 5 martie 1994), i *Āna Kòmśa* (dikh Ana Comșa, *Scriitori români mureșeni*. Dicționar biobibliografic, Târgu-Mureș: Biblioteca Județeană Mureș, 2000) th.a.

O Nikolāe Băcūc xramosarelas palal o Ștefân Fùli, kadja: “*Berśença anglal, malavavas jekhe poetos, savo ućāreleas pes anglal tuθe anθar o sadipen vi o putaripen pesqe poetikane vakāriplasqo, biinklōvindoj nijekhe ćhandesθe pesqo somdidaktikano stātuso, anθ-e “dokumentură” isindoj fēri jekh agorutno oxtone klasenqo.*”

Nić pesqo etnikano isipen, rromesqo, na sasas kadja lokhes dikhlo. Sasas sa vrjāma xurāvdo śukar, sasas pedānto vi śužo, falas sar “inkaldo anθar o moxton”.

Vov sas praxosardo anθ-o gav Adāmuś. Anθar pativ karing lesθe, p-o 20 septembro 2001, e autoriteturā paruvde o anav e stradaqo anθar o Adāmuș, kaj beślās o poèto, anavārdi “Ānfundatā”, anθ-o anav *I strāda o Poèto o Ștefân Fùli* [“Strada Poet Ștefan Fuli”], thaj o berśisaripen e neve anavesqo, oficialone ćhandesθe, sas kerdo žojine, 28 mārco 2002. Sa kadja, palal pesqo meripen, sas kidine - kaθar pesqe sas amala, e poeturā o *Răzvân Dukân* thaj o *Dēmeter Zoltan* - aver pesqe arakhle poezie anθ-jekh lil anavārdo *O kīno e jagaqo* [“Calvarul rugului”].

NEVE SIKLÖVIMATA

I. I DISKÛSIA / O VAKÄRIPEN

2. So si jekh diskÛsia?

- Si jekh zivdo dujenqo vakäripen, butvar tradino, maškar zene verver falimatença, anθ-o savo kerel pes i evaluàcia jekhe pučhipnasqi.
- Si jekh vakäripen palal jekh pučhipen, anθ-jekh parlamentosqo khetanipen vaj palal jekh kotor jekhe procesosqo, anθ-e savo o lav si dino e rigenqe thaj e avokaturänqe.

3. I trujalni sinia si jekh vesti diskÛsia p-jekh dini tëma, saväthe si akharde te phenen penqo alav e specialisturä anθar nesavo umal vaj e reprezentanturä e buxle publikosqo. I eksprësia trujalni sinia, avel kajθar i legënda e thagaresqi ärtur; voj mandaisarel e participaciaqo barrabarripen. Kadava dujenqo vakäripnasqo tipo si jekh vakäripnasqi fërma anθ-o grùpo.

4. E fäktorurä kaj influencisaren e gruposqi eficiëncia si:

- **e gruposqo phandlipen:** i zor saväça e gruposqe mëmbrurä si cirdine maškar lenθe. E gruposqo phandlipen tradel e kamle resimatenθe.
- **e gruposqo baripen:** sodeça o grùpo si maj baro, kazomeça si jekh maj baro informaciaqo, talenturänqo thaj eksperiençenqo ververipen. Avere rigaθe, sodeça o grùpo si maj baro si maj frimi šanse kaj te len kotor sarkon gruposqo zeno.
- **e membrurenqe xarakteristike thaj e objektivurä:** šaj te aven homogëno grùpurä thaj heterogëno grùpurä. Anθ-e heterogëno grùpurä šaj te aven konflikturä, tha' butvar, kadala grùpurä si len maj laçhe resimata sar e homogëno grùpurä; sa inkerel e šerutnesqe personalitetosθar thaj e stilosθar.
- **e zenenqo thovipen:** na si mišto kaj e “biamala” te bešen jekh anglal kolaver. Von trobal te aven thovde jekh pašal aver.
- **e maškargrupuränqe reläcie:** nijekh zeno na kerela kotor anθar jekh grùpo kaj si dikhlo e kolaverenθar sar biinteresänto. Kadava zeno vaj mekhela o grùpo, vaj avela bisombutärno thaj avela pharo te vakärel pes leça.
- **i duti:** e dutäqo pharipen thaj orso dutäqo mangipen azbana e gruposqe membrurenqi tordäs. Jekhe gruposqe dutä šaj te aven xulavde dikhindoj e malavimatenqe štar šerutne resa: e informaciaqo tradipen, o godipheripen, e pharipnasqo rezolvisaripen, e decizienqo liipen.
- **e tradipnasqo stilo šaj te avel:** o demokratikano stilo, o autoritäre stilo thaj o mukhipnasqo stilo; von si praktikisarde e gruposqe šerutnesθar. Si mišto kaj e gruposqo šerutnesqo stilo te avel demokratikano; e gruposqo šerutno tradel nümaj atünçi kana trobal thaj butärel opral e bazutne idëe, kaj e gruposqe mëmbrurä te aresen penqe resenθe.

Klasaqe butä

1. So si jekh diskÛsia? Tha' jekh trujalni sinia?
2. Save si e fäktorurä kaj influencisaren e gruposqi eficiëncia?
3. Kana šaj kerel pes jekh diskÛsia? So anderärel voj?
4. Xulaven tumen anθ-e grùpurä kerde anθar 5-6 zene thaj keren jekh diskÛsia p-i tëma “Si mišto te agorisaras o licëvo? Sosθar?”. Anθ-e sväko grùpo jekh zeno avela e gruposqo šerutno. Palal kodoja dikhen savi sas i eficiëncia tumare gruposqi, te aresle tumaro res.

II. I KERNAVNI

Palal sar dikhläm anθ-e kolaver berša, anθ-i rromani čhib, e kernavnä šaj te aven:

- tematikane (save agorisaren pen k-o infinitivo anθ-o **-al**, **-ol/öl**, **-il**), 2% anθar savorre rromane čhibäqe kernavnä;
- bitematikane (save agorisaren pen k-o infinitivo anθ-o **-el**), 98% anθar savorre rromane čhibäqe kernavnä.

Sar nakhavas jekh kernavni savorre vaxtenθe thaj modururenθe / čhandenθe?

A. E ŽENUTNE MÒDURĀ

1. O INDIKATĪVO MÒDO

- a) o **akanutno vaxt**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *-av, -es, -el, -as, -en, -en* (vaš e atematikane kernavnā), *-av, -as, -al, -as, -an, -an* (vaš e tematikane kernavnā save agorisaren pen ka-o infinitivo anθ-o agoripen **-al**), *-iv, -is, -il, -is, -in, -in* (vaš e tematikane kernavnā save agorisaren pen ka-o infinitivo anθ-o agoripen **-il**), *-av, -os, -ol, -as, -on, -on* (vaš e tematikane, kernavnā save agorisaren pen ka-o infinitivo anθ-o agoripen **-ol**).
 - b) o **avutno vaxt**: o sintetikano avutno vaxt kerel pes anθar e verbosqo *akanutno vaxt thaj i vokāla -a*, haj o analitikano avutno vaxt kerel pes anθar o alav **ka(m)** thaj e verbosqo *akanutno vaxt*.
 - c) o **imperfèkto**: kerel pes anθar e verbosqo *akanutno vaxt thaj o grùpo -as*.
 - d) o **nakhlo vaxt**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *- dem/-dòm/-dùm, -dăn, -dās, -dām, -de(n), -de(n)* vaj *-lem/-lòm, -lăn, -lās, -lām, -le(n), -le(n)*.
 - e) o **po but sar perfèkto**: kerel pes anθar e verbosqo *nakhlo vaxt thaj o grùpo -as*.
2. O **KONŽUNKTĪVO MÒDO**: kerel pes anθar i konžunkcia **te** thaj o *akanutno vaxt kaθar o indikativo*.
3. E **MANGIPNASQO MÒDO**:
- a) o **akanutno vaxt**: si les sajekh fòrme e imperfektoča.
 - b) o **perfèkto**: si les sajekh fòrme e po but sar perfektoča.
4. O **IMPERATĪVO**: vaš o dujto zeno ka-o jekhipen liel e kernavnāqo kòkalo, haj ka-o dujto zeno ka-o butipen liel e fòrma kaθar o *akanutno vaxt o dujto zeno*.

B. E BIŽENUTNE MÒDURĀ

1. O **INFINITĪVO**: liel i fòrma kaθar o *akanutno vaxt, o trinto zeno k-o jekhipen*.
 2. O **GERUNDĪVO**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj jekh anθar e agorimata: *-indoj, -indos, -indor*.
 3. O **PARTICIPIO**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *-d/o, i, e, e* vaj *-l/o, i, e, e*.
 4. O **SUPĪNO**: kerel pes anθar e verbosqo kòkalo thaj e agorimata: *-ipnasq/o, i, e, e*.
- Anθ-i rromani čhib paše savorre kernavnā konžugisaren pen sakadā. Bute kernavnānθe si verver o *nakhlo vaxt*. E kernavnā save **na respektisaren i zangli règula** si:

I. ATEMATIKANE VÈRBURĀ save na respektisaren i zangli règula, kana thon pen ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo:

1. I **kernavni sovel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *su-* (e verbosqo kòkalo) + *-tem/-tòm, -tăn, -tās, -tām, -te(n), -te(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me sitem, tu sutăn, vov/voj sutās, ame sutām, tume sute(n), von sute(n)*.
2. I **kernavni zanel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *zan* (e verbosqo kòkalo) + *g + -lem/-lòm, -lăn, -lās, -lām, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me zanglem, tu zanglăn, vov/voj zanglās, ame zanglām, tume zangle(n), von zangle(n)*.
3. I **kernavni rovel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, šaj te kerel pes anθar:
 - a) *rov* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lās, -lām, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me roblem, tu rovlăn, vov/voj rovlās, ame rovlām, tume rove(n), von rove(n)*.
 - b) *ru* (e verbosqo kòkalo) + *-jem/-jom, -jan, -jas, -jam, -je(n), -je(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me rujem, tu rujan, vov/voj rujās, ame rujam, tume ruje(n), von ruje(n)*.
4. I **kernavni merel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *mu* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lās, -lām, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me mulem, tu mulăn, vov/voj mulās, ame mulām, tume mule(n), von mule(n)*.
5. I **kernavni perel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *pe* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lăn, -lās, -lām, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me pelem, tu pelăn, vov/voj pelās, ame pelām, tume pele(n), von pele(n)*.
6. I **kernavni avel** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, kerel pes anθar: *av* (e verbosqo kòkalo) + *i + -lem/-lòm, -lăn, -lās, -lām, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me avilem, tu avilăn, vov/voj avilās, ame avilām, tume avile(n), von avile(n)*. Sakadā phiravel pen e kernavnā **xutel, ačhel**.
7. I **kernavni del** ka-o nakhlo vaxt, o indikativo mòdo, šaj te kerel pes anθar:
 - a) *d* (e verbosqo kòkalo) + *-dem/-dòm, -dăn, -dās, -dām, -de(n), -de(n)* (e nakhle vaxtesqe

agorimata) = *me dem, tu dãn, vov/voj dãs, ame dãm, tume de(n), von de(n)*.

b) *d* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-nem/-nòm, -nãn, -nãs, -nãm, -ne(n), -ne(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me dinem, tu dinãn, vov/voj dinãs, ame dinãm, tume dine(n), von dine(n)*.

8.I kernavni *lel* ka-o nakhlo vaxt, o indikatìvo mòdo, ñaj te kerel pes anθar:

a) *l* (e verbosqo kòkalo) + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me lem, tu lãn, vov/voj lãs, ame lãm, tume le(n), von le(n)*.

b) *l* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-nem/-nòm, -nãn, -nãs, -nãm, -ne(n), -ne(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me linem, tu linãn, vov/voj linãs, ame linãm, tume line(n), von line(n)*.

c) *l* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me lilem, tu lilãn, vov/voj lilãs, ame lilãm, tume lile(n), von lile(n)*.

II. TEMATIKANE VÈRBURĂ save na respektisaren i zangli røgula kana thon pen ka-o nakhlo vaxt, o indikatìvo mòdo:

1. **I kernavni *zal*** ka-o nakhlo vaxt, o indikatìvo mòdo, kerel pes anθar: *g* (e verbosqo kòkalo) + *e* + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me gelem, tu gelãn, vov/voj gelãs, ame gelãm, tume gele(n), von gele(n)*.

2. **I kernavni *azbal*** ka-o nakhlo vaxt, o indikatìvo mòdo, ñaj te kerel pes anθar:

a) *azba* (e verbosqo kòkalo) + *ndi* + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me azbandilem, tu azbandilãn, vov/voj azbandilãs, ame azbandilãm, tume azbandile(n), von azbandile(n)*.

b) *azba* (e verbosqo kòkalo) + *ni* + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me azbanilem, tu azbanilãn, vov/voj azbanilãs, ame azbanilãm, tume azbanile(n), von azbanile(n)*.

c) *azba* (e verbosqo kòkalo) + *j* + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me azbajlem, tu azbajlãn, vov/voj azbajlãs, ame azbajlãm, tume azbajle(n), von azbajle(n)*.

Sakadã phiraven pen e kernavnã daral, xasal, izdral, lazal, sungal, tromal.

3. **I kernavni *parnøl*** ka-o nakhlo vaxt, o indikatìvo mòdo, kerel pes anθar: *parn* (e verbosqo kòkalo) + *i* + *-lem/-lòm, -lãn, -lãs, -lãm, -le(n), -le(n)* (e nakhle vaxtesqe agorimata) = *me parnilem, tu parnilãn, vov/voj parnilãs, ame parnilãm, tume parnile(n), von parnile(n)*. Sakadã phiraven pen e kernavnã ***kerdøl, ternøl, loløl, ačhøl, phurøl, barøl, thuløl***.

Klasaqe butã

1. Save si e kernavnãqe gramatikàlo kategorìe?
2. Keren e kernavnãqi klasifikàcia!
3. Den pen e kernavnã: *zal, sovel, kerdøl, ačhel*. Xulaven tumen anθ-e ñtar grùpe thaj lien po jekh kernavni grupaθe thaj thon la savorre vaxtenθe thaj modururenθe. Palal so agordine, dikhen sar kerde sarkon grùpa e kernavnãqi konzugàcia.
4. Pheren o telutno tabèlo!

o nakhlo vaxt							
<i>O gin</i>	<i>O zenno</i>	<i>daral</i>	<i>barøl</i>	<i>rovel</i>	<i>zal</i>	<i>merel</i>	<i>azbal</i>
Jekhipen	Me	darajlem					
	Tu		barilãn				
	Vov			rujas			
	Voj						
Butipen	Ame				gelãm		
	Tume					mulen	
	Von						azbajlen

LAVA MAŠKAR LAVA...

I trujalni sìnja – i rotali sìnja
I diskùsia - o vakäripen

o licèvo – i maškarutni škòla

Inkeren godí!

I komedià / e asavipnasqo literaturikano kotor - Dramatikano xramosaripen, kaj o subjèkto thaj o agor anen o asaipen, i òpera kaj prasal sociàlo relàcie vi etikane, manuésqe čhanda, phiravipnasqe astarimata, nasul phiravimata le manušenqe th.a.

O BUXLÄRIPEN E 3ANGLIMATENQO

Te zoräräs e 3anglimata palal e literaturaqe čhanda!

I LITERATÙRA				
O LIRIKANO / POETIKANO ČHAND		O EPIKANO ČHAND		O DRAMÀTIKO ČHAND
I selikani literatùra	E autorosqi literatùra	I selikani literatùra	E autorosqi literatùra	
<ul style="list-style-type: none"> - i døjna / i lùngo dīli - o čingardipen - o rovipen 	<ul style="list-style-type: none"> - i òda / e asaripnasqo dīlavipen - o himno - i satira - i elegia - i romànca / o bilošalo dīlavipen - o pastèlo - i meditàcia / e godīsaripnasqi poezia - o pamflèto / o prasaipen - o sonèto - o rondèlo - o gazèlo - i glòsa - i idila / e jubisaripnasqo dīlavipen 	<ul style="list-style-type: none"> - i balàda - e ačaripnasqe / e rituàlo dīlā - i lùngo paramìci - i legènda / i prapurani paramìci - i paràbola 	<ul style="list-style-type: none"> - e autorosqi balàda - i fàbula - o poèmo - i epopèa / o buxlo mothovipen - i tikni novèla / i skìca - i novèla - i paramìci - o romàno 	<ul style="list-style-type: none"> - i tragedìa - i komedià / e asavipnasqo literaturikano kotor - i tràgiko - komèdia - i dràma

O VIII-to modùlo

E POÈTE VI POÈTURĂ ANȚAR I RUMÛNIA.
Kaθar le maj terne, zi kaj le maj nakhavde beršenθar

I Izabela Tiberiade

Vi amare rromane siklǒvne aj siklǒvnǎ, save siklǒven školenθe i rromani čhib, xramosaren vi publikisaren poezie. Sar ekzèmplo, i Izabela Tiberiade, si jekh čhaj anθar o fǒros Craiova, kaj ankalavdǎs jekh poezienqo lilorro, *Începutul frumuseții* [O astaripen e šukaripnasqo]. O lil inklisto anθ-o berš 2008.

Te lias jekh anθar pesqe kreàcie, i poezia *Tu siklǎrdǎn man*:

*Tu siklǎrdǎn man
Tu siklǎrdǎn man te azbav o ućipen e ćerosqo,
Tu siklǎrdǎn man sar te azbav i jag,
Tu siklǎrdǎn man te prinzarav i jag.
Tu siklǎrdǎn man te jubisarav,
Te aști te rovav vaj te pašasav.
Tu siklǎrdǎn man te bešav, te patǎv,
Te jertisarav, te dikhav,
Tu siklǎrdǎn man paše sa,
Tha' kon san tu?*

[o amboldipen: *Gheorghe Sarău*]

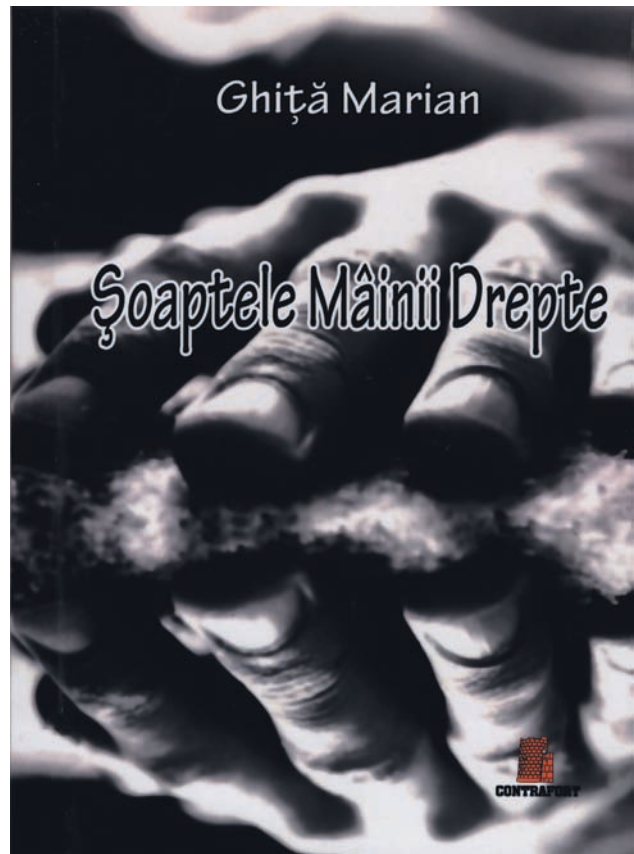

O Mariàn Gică (Marian Ghiță)

Sa kadja, anθar e Craiova-qi zòna bešel jekh terno talantime poèto, o Marian Ghiță, savo xramosardàs vi editisardàs e poezienqo lil *Șoaptele Mâinii Drepte* [E pašvakàrimata le ćaće Vastesq̃]. O lil inklišlo anθ-o berś 2008, ka-i Craiova. Sikavas tumenqe kathe jekh anθar pesqe poèzie:

*Sompatrèto tiraxença
Kon zanel maj laćhes sar nikon
So xatàrav
Me, savo avav dural, me, kodova kaj
Telàrel resindoj
Jekh tikno palalavilipen jekhe minutosqo
Maškar o ćaço punro vi o zervo punro
Jekh ćharalo korkoripen
Lino vunzilesθe kodolesθar kaj phirdàs maj
anglal manθar
Bi te phenel nić jekh lav
Aštivas te patāv ke, sathaj, me sem!
ka-o 26 dekembro, o b. 2007
(Sajekh Marià, sajekhe stadăça)*

[o rromano amboldipen: *Gheorghe Sarău*]

O Mircă Lăcătuș (Mircea Lăcătuș). O rromano skùlptoro, o Mircea Lăcătuș, kaj bešel anθ-i Vièna, xramosarel vi poèzie rromane tematikaça. Das tumenqe, kathe, jekh śukar poèzia, *Căruța din inima mea* [O vurdon anθar mirro ilo], kaj sas amboldini rromane ćhibàθe kaθar o raj inspèktoro le rromane edukaciaça, o Lucian Cherata, anθar o źudèco Dolj.

O vurdon anθar mirro ilo

(kaθar o Mircea Lăcătuș)
*Me bešlem ka-o rindo thaj sa ažukerdem
ni-jekh phuvesqi muzdi ći liem
thaj ka-o fiesavo maràzo
ćhinas anθa manθe
jekh ćerosqo kotor le ćiriklănça le sa
thaj maravas la anθ-ěl karfă
p-e ilosqe pašave
kerindoj les uži vurdonesqi ućhardi
palal maj ċirdavas p-i truj varesode merimata
thaj palem kerelas man phuvesqo kamimos
thaj ažukeravas te del man anθar jekh luludĭ or jekh
rukh
te kingàrav les haj vov te del pherră
thaj nevosθar ćhinas ćerosq̃ kotora thaj
thovdem len p-ěl grasta
maravas ěl marutha le harapnikoça ċirdavas len
semas bidikhlo thaj durărdo sar jekh pani*

*kaj dikhelas pes o ves
telal e ćerosqe vaza
fëri rovipen aśunelas pes vi khelipen
de kana zi kana maj meravas vi me
atùnć fëri atùnć me primisaravas
saniphuv
kothe anθa e kokalenqo parnipen
savaxt aćhelas avri jekh maruth
sar jekh zukel anθar te rovel ma’.*

(Rromano amboldipen: *Lucian
Cherata*)

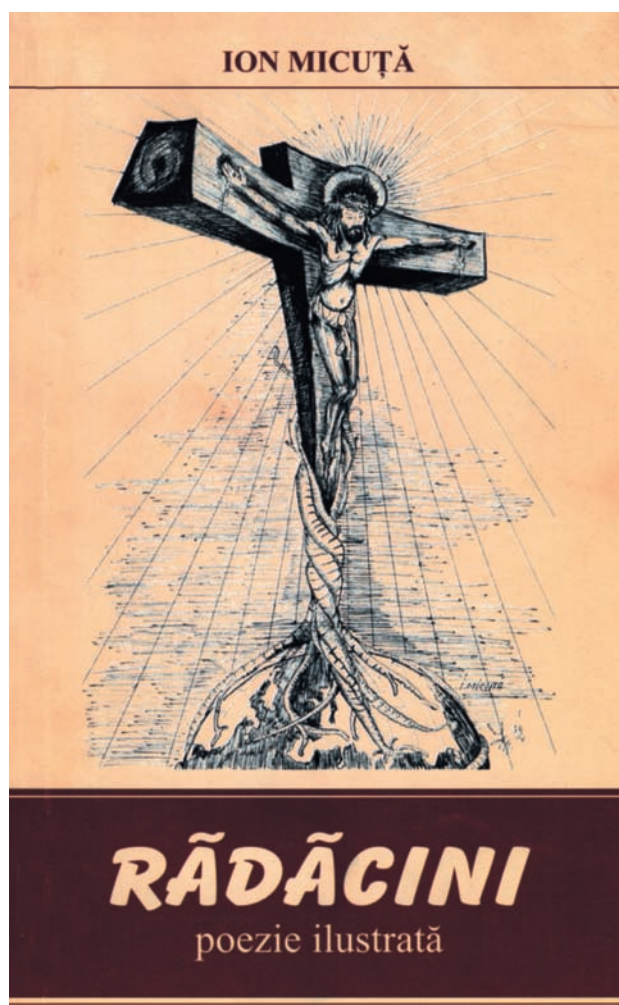
O Ion Mikùcä (Ion Micuță)

E rromane siklärne, save siklären i rromani ćhib vi i història le rromenqi anθ-e škòle, si but talantime manuśa. Kasavo zeno si vi o raj, o *Ion Micuță*, anθar o fòros Ploiești, savo xramosarel poezie, baśavel ka-o saksofòno, kerel gräfika. Pesqo poezienqo lil *Rădăcini* [Darrină] sas ilustrisardo pesθar. Po but pesqe poezienθar si kerde sar akrostihură thaj si len filozofàlo xaraktèro, dikhasa lenθe but rodimata le poetosqe, dikhindoj o isipen, o patăipen Devlesθe, pućhimata save dikhen i òrdina e universosqi.

O Ion Mikùcä dikhlās suno – kana vov sasas siklòvno – te resel vi vov siklärno. Tha’, kana dikhelas trujal lesθe – kaj savorre le maj bare manuśa anθar o gav, save sasas anθ-e verver pozicie, sinesas gaze – atùnć vov pućhelas pes “*Sosθar te siklòvav, kaj me ći resava siklärno sar kadala gaze?*”

E bare źutipnaća le Devlesqo, vov sas akhardo anθ-o berś 2005 te liel rig kaj e Milajesqi Rromani Śkòla, ka-o Kostinèști, te siklòvel i rromani ćhib vi te siklàrel kadaja ćhib anθ-i škòla, kaj siklòn e rromane siklòvne.

Jekh anθar pesqe poezie si i poezia *Fòrme* [sar akrostiho, inklel *Darrină*, rumunikane versiaθe]

Fòme [Darrinǎ]

*Phuvǎqe kerme save pien anθar e xorimata,
Kaśutne vasta, save kiden, save tasaven,
Lokhes inzaren pen telal phuvǎ.
Si len zivipen, si len vaxt, astaren vi fòrma.
Boldine krǎnze, lenqo anθrutno pani
Anθ-o ućipen e plajesqo, anθar xarǎ, telal panǎ,
Inkeren amen, trujaren amen, phagan amen
vi cirden amen,
Avindoj anθre, amare oděsθe, vi
Dinindoj amenqe... meripen.*

[o rromano amboldipen: *Gheorghe Sarǎu*]

I Ìna Rǎdu (Ina Radu)

I jekhto rromani inspektòra vaś i edukàcia le rromenqi, ka-o Ministèro la Edukaciaqo anθar i Rumùnia, sas i siklǎrni i Ìna Rǎdu. Kothe, kerdǎs butǐ oxto čhona, anθ-o berś 1990, thaj – anθar septèmbro 1990 – voj geli sar kulturǎlo inspèktora ka-e Kulturaqo Ministèro, kaj aćhili aver oxto čhona. Palal kadalenθe, voj geli-θar sar inspektòra, dikhindoj i školarizàcia le rromenqi anθ-o žudèco Ilfov vi sar siklǎrni rumunikane čhibǎqi, anθ-o gav Ŗtefǎneşti, kaj voj bešel vi akana, palal so inklisti ka-i pènsia. Voj xramosardǎs vi poezia, vi pròza.

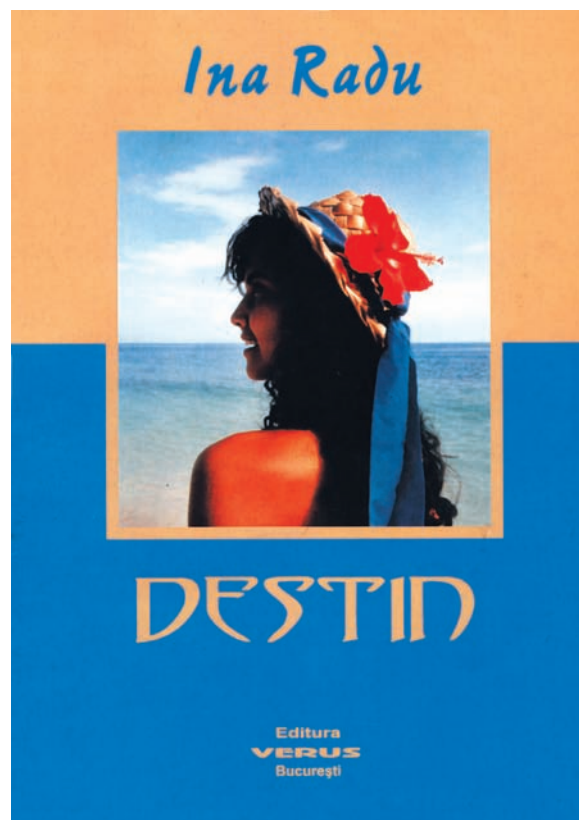
Anθar lenθe, amboldǎm jekh poezia, anavǎrdi
Gili:

Gili

(kaθar i Ìna Rǎdu)

*Jekh gili an-manθe sa vaxt sovel
Phenelas sa e lumjaqe pesqo bibaxtipen
O dukhavipen e dǐvesesqo so avel
Vi o kerkipen, kaj khosel po śukaripen.
Jekh mangipnasqi vi e rovipnasqi gili,
Le purane robosqi si kadaja gili,
Kodoja kaj inklǒl manqe an-drom si i gili,
Jekh gili, kaj keravas la te na aćhel zivdi!*

[o rromano amboldipen: *Gheorghe Sarǎu*]

J.T. Price

Anθ-i komunistikani èra, Rumuniaθe, na sas tromaldo o vesto prinzaripen e rromane etniaqo. But rroma sasas “ažutisarde” te khosen penqo rromano identitèto. Kadjal, but talantime rroma – te na aven prasajle le averenθar – garavde pen ke von si rroma. Kerde fakultètură, bistarde e dajaqi rromani çhib... resle “laçe” rumunikane vaj magjarikane intelektuàlură. Jekh lenθar - kaj kerdăs pesqe duj fakultètură – si vi o rromano poèto, o *J.T. Price*, telal pesqo xoxavno anav. Vov si ekonomikano dirèktoro thaj xramosarel “modèrno fàbule”, sar si vi kadava pesqo lil *Fabule absurde* [Bimandaipnasqe fàbule], kaj inklisto anθ-o berś 2007. Te lias telal jakh jekh anθar pesqe kreàcie!

*Anθ-jekh vrjàma,
Jekh beng pherdo gëndurenθar, beśelas sa vaxt
Ka-o šero jekhe phurtăqo,
Telal jekh barrvaz,
Kajθar maj beśenas e lumjaqe prasavne!
Sem pativalo – phenelas o Biužo,
Liindoj lenθar o prinzaripen;
Agoresθe, mirre ažutipnaça tume nakhen po lokhes
Anθar o baro pani!
Naisarde,
Sa maj but lienas kadaja kafàva
Thaj ispidenas pen te barären i pokin lovenθe
Ži odobor but ke.
Jekhe dīvesesθe,
Varekon, savo n-aštilas te sovel,
Phendăs te pokinel anθar o meripen!*

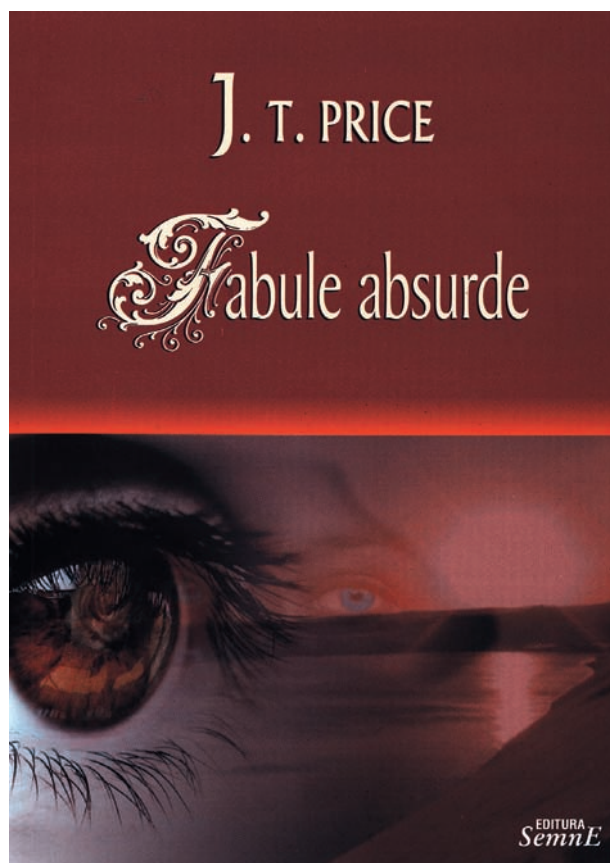
[o rromano amboldipen: *Gheorghe Sarău*]

O Marconi Rupa

Palal manθe...

“So me kerdòm anθ-e palutne berśa? Na zanavnić khanć. Žanav ke biandilem p-o 25 oktòbro akana 61 berśa, ginavav 61 angloivenda. Palal jekh butărni aktivitèta kaj o them, anθ-i “loli socialistikani” Rumùnia, te phenas ži kaj o berś 1990, kerdem projèktură vaś paněsqe baràžură vi vaś kidipnasqe bare tale, savorrença so sas kothe: e ačhavipnasqe baranga e paněngo thaj aver.

Nakhavindoj sar sarkon manuś anθar “i tranzicia” - kaθar o komunismo kaj o kapitalismo – paruvdem mirro profili thaj reslom... *profesiaqo rrom*, anθar mirre universitàro stùdie kerde dural 4 berśa kaj o CREDIS, jekh universitàro siklòvipnasqo departamènto anθar e Bukureštosqi Universitèta, kaj studiisardem i rromani çhib thaj i literatùra. Tha’ – te avav, ćacipnasθe, e ćaće licenciaça, agordem vi i sèkcia rromane çhibăqi vi literatùraqi, kaj i Fakultèta le avrutne çhiběnqi vi literatùrenqi, sa kadja e Bukureštosqe Universiteθar. Kerdem man vi manuś anθar o civìlo societèto,

štar berša kerindoj butĩ anθ-i amari rromani organizàcia OPRE, kaj kerdem kulturàlo projèkturã.
Palal, sar fotorepòrtero, reslem te kerav vi poèzie, sar sine vi kadala.

Bare patĩvaça,
O Marconi Rupa

Bistras?

Varcizas maj lokhes o dës kaj nakhlo iz, anθar o dës kaj si avdës.
Varcizas bidukhaça so si avdës anθar o bizanglo dës kaj avela ràno.
Bistras maj lokhes ol kamimata nakhle iz, anθar ol bipinzardimata kaj avena ràno.
Bistras amaro éhavorripen te rodas anθ-o liparimata kaj avena ràno.
Bistras amare nakhle kamimata, bistras amare zivipnasqe amalen.
Anθar o bizanglo bipinzardo kaj avela ràno.
Bistras te zivas
avdësθar zi deràno.

4 jùlio 2009

I jekhto butĩ

I jekhto butĩ kaj o manush, kana avel opr-e phuv, arakhel la si o rovipe',
e xasaripnasqi traš anθar so arakhela p-i lùmja
kozom hai sar traizela
maj dur arakhela o asaipe' anθ-o jakha le dajaqe
anθ-o pìkos le brišindesqo opr-e patrin
anθar e siniaqo éeresqoro
anθar o kham
haj but, but mai dural, jokhar nijokhar,
anθar te xasaipnasqe
kamipen.

Konika éorel amen

Konika éorel amen
konika éorel amare godã
haj uštas and-ol godã
e avrenqere
konika éorel amaro ilo
haj uštas anθ-o ilo
e avrenqoro
konika éorel amaro zivipe'
haj uštas anθ-o zivipe'
e avrenqoro
jekh seripen
jekh risparipen
jekh mand
jekh kamipe'
jekh zivipe'.

Rodindos

Kòrkorro borizaw
Aj aśunaw o korkorripen
perel potolmo
e răt.
o mudaripe'
avel deràno
ke sam kòrokorre
tu, kòrkorro
me, kòrkorro
wow, kòrkorro
won, kòrkorre
tume?
kòrkorre avas,
kòrkorre meras,
kòrkorre borizas
kon avel te taizel mança?
te aśunas e ratăqoro taizipe'
kòrkorre
te rodas
o kamipe'
sarri lumiaθe.
Paraśtine, 27 novèmbro 2009

Aśtizesa?

E phuw dandarel amen haj xal amen poxalia
Bolden amen sarorença, 3i kana bistras kon sam.

Ol serimata bistaren amen,
Jokhar aven ol lavne haj sulawen amare ućhala,

Aśtizesa te arakhes man anθa-o kadawa ilenqo okeàno?
Zanasa te khoses me mujesqoro pràxos.
Penzaresa me jakha opral mo traśavdo muj.
Aśtizesa?

Aven!

Aven, dinǒm muj me nămosqe, haj phendǒm lesqe:
te dikhas kon sam, so keras, ha savo si amaro gindo.
Ol maj parno anθar lenθe, anθar amenθe,
phendă manqe paruvdine jakhença,
paruvdine gindoça, so falas sar jekh stindardo.
Biamalo stindardo dikhawas ućhalărindoj mi buti.
Odoke manuśes śaj si les o ćacipe'
mo ćacipe' te mudarel les,
ajakha kerdăś me dajaça, mança, haj li akana si ajakha.
Haj sas te meraw sar dandardo.

Astardån mo ilo anθ-jekh dīli
 astardån mo ilo anθ-jekh dīli
 astardån mo ilo anθ-jekh pòezia
 muklòm me xatårimata'
 buxlårde opr-e sinia
 sar o xurdipe' anθar ol positå
 te tīnaw manqe tikètòs karing te ilesθe....

lunine, 30 novèmbro 2009

LAVA MAŠKAR LAVA...

ástizesa – (tu) ašti
borizaw – phenav, vakårav
deràno – javinaθe, texarinaθe
gàndo – gīndo; i godī; o mand
jokhar - jekhvar
konika – konik, khonik, varekon
li - thaj
liparimata - risparimata

nijokhar - nijekhvar
odokhe - kodole
poxalia - lokhes
ràno - texàra
seripen – godåqo inkeripen
tīnaw - kinav
traizela - traisarela, zivela

NEVE SIKLÖVIMATA

1. SINTAGME: ARTİKULO + ADŽEKTİVO + MURŠIKANO SUBSTANTİVO

1. Artikulo + rromano adžektivo štare agorimatença + muršikano živdisardo substantivo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominativo	o lačho siklövno	e lače siklövne
kas?	O Akuzativo	e lače siklövnes	e lače siklövnen
kasqo?	O Genitivo	e lače siklövnesqo	e lače siklövnenqo
kasqi?		e lače siklövnesqi	e lače siklövnenqi
kasqe?		e lače siklövnesqe	e lače siklövnenqe
kasqe?		e lače siklövnesqe	e lače siklövnenqe
kasqe?	O Dativo	e lače siklövnesqe	e lače siklövnenqe
kasθe?	O Lokativo	e lače siklövnesθe	e lače siklövnenθe
kasθar?	O Ablativo	e lače siklövnesθar	e lače siklövnenθar
kaça?	O Soc.-Instr.	e lače siklövneça	e lače siklövnença
-	O Vokativo	lače!a siklövne!a	lačea!len siklövne!len

2. Artìkulo + rromano invariàbilo adžektìvo + muršikano živdisardo substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	o šukar rrom	e šukar rroma
kas?	O Akuzatìvo	e šukare rromes	e šukare rromen
kasqo?	O Genitìvo	e šukare rromesqo	e šukare rromenqo
kasqi?		e šukare rromesqi	e šukare rromenqi
kasqe?		e šukare rromesqe	e šukare rromenqe
kasqe?		e šukare rromesqe	e šukare srromenqe
kasqe?	O Datìvo	e šukare rromesqe	e šukare rromenqe
kasθe?	O Lokatìvo	e šukare rromesθe	e šukare rromvθe
kasθar?	O Ablatìvo	e šukare rromesθar	e šukare rromenθar
kaça?	O Soc.-Instr.	e šukare rromeça	e šukare rromença
-	O Vokatìvo	šukar(e)!a rrom(e)!a	šukar(e)!len rrom(e)!len

3. Artìkulo + gazikano adžektìvo duje agorimatença + muršikano živdisardo substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
kon?	O Nominatìvo	o lùngo sap	e lùnga sapa
kas?	O Akuzatìvo	e lungone sapes	e lungone sopen
kasqo?	O Genitìvo	e lungone sapesqo	e lungone sopenqo
kasqi?		e lungone sapesqi	e lungone sopenqi
kasqe?		e lungone sapesqe	e lungone sopenqe
kasqe?		e lungone sapesqe	e lungone sopenqe
kasqe?	O Datìvo	e lungone sapesqe	e lungone sopenqe
kasθe?	O Lokatìvo	e lungone sapesθe	e lungone sopenθe
kasθar?	O Ablatìvo	e lungone sapesθar	e lungone sopenθar
kaça?	O Soc.-Instr.	e lungone sapesça	e lungone sopença
-	O Vokatìvo	lung(e)!a sap(e)!a	lunga!len sap(e)!len

4. Artíkulo + gazíkano adžektìvo duje agorimatença + muršíkano abstràkto substantìvo

O pučhipen	O kèzo	Jekhipen	Butipen
so?	O Nominatìvo	o generàlo pučhipen	e generàla pučhimata
so?	O Akuzatìvo	o generàlo pučhipen	e generàla pučhimata
sosqo?	O Genitìvo	e generalone pučhipnasqo	e generalone pučhimatenqo
sosqi?		e generalone pučhipnasqi	e generalone pučhimatenqi
sosqe?		e generalone pučhipnasqe	e generalone pučhimatenqe
sosqe?		e generalone pučhipnasqe	e generalone pučhimatenqe
sosqe?	O Datìvo	e generalone pučhipnasqe	e generalonepučhimatenqe
sosθe?	O Lokatìvo	e generalone pučhipnasθe	e generalone pučhimatenθe
sosθar?	O Ablatìvo	e generalone pučhipnasθar	e generalone pučhimatenθar
soça?	O Soc.-Instr.	e generalone pučhipnaça	e generalone pučhimatença
-	O Vokatìvo	-	-

2. TE LIAS GODĂŦE!

- E **muršíkane substantìvură** ka-o jekhipen xuden i desinënca **–es** kajθar o akuzatìvo, te si zivdisarde, thaj kajθar o genitive, te na si zivdisarde; ka-o butipen xuden i desinënca **–en** kajθar o akuzatìvo te si zivdisarde thaj kajθar o genitìvo te na si zivdisarde. E muršíkane substantìvură line avere čhibănθar save agorisaren pen anθ-o **–o(s)** xuden i desinënca **–os** kajθar o akuzatìvo, te si zivdisarde, thaj kajθar o genitìvo, te na si zivdisarde; ka-o butipen xuden i desinënca **–ă[n]** [**–en**] kajθar o akuzatìvo te si zivdisarde thaj kajθar o genitìvo te na si zivdisarde.
- Kana bešen pašal jekh muršíkano substantìvo, e **rromane adžektìvură štare agorimatençă** xuden i vokàla **–e** kaθar o akuzatìvo tele vaš e zivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: e lače siklövnes / e lače siklövnen, Genitìvo: e lače siklövnesqo / e lače siklövnenqo) thaj kaθar o genitìvo tele vaš e bizivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: o lačo dïves / e lače dïvesa, Genitìvo: e lače dïvesesqo / e lače dïvesenqo).
- Kana bešen pašal jekh muršíkano substantìvo, e **invariàbilo rromane adžektìvură** xuden i vokàla **–e** kajθar o akuzatìvo tele vaš e zivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: e šukare rromes / e šukare rromen, Genitìvo: e šukare rromesqo / e šukare rromenqo) thaj kajθar o genitìvo tele vaš e bizivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: o šukar gad / e šukar gada, Genitìvo: e šukare gadesqo / e šukare gadenqo). Aver adžektìvură save phiraven pen sakadă si: nasul, tang, but, kuć th.a.
- Kana bešen pašal jekh muršíkano substantìvo, e **gazíkane adžektìvură duje agorimatençă** xuden o agoripen **–ne** kajθar o akuzatìvo tele vaš e zivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: e lungone sapes / e lungone sapan, Genitìvo: e lungone sapesqo / e lungone sapanqo) thaj kajθar o genitìvo tele vaš e bizivdisarde substantìvură (Akuzatìvo: o lüngo drom / e lünga drama, Genitìvo: e lungone dromesqo / e lungone dromenqo). Aver adžektìvură save phiraven pen sakadă si: dïlgo, žïlto, zèleno, gàlbeno, generàlo th.a. Kana thol pes o agoripen **–ne**, na maj thol pes o akcènto: *lungone* xramosarel pes biakcentosqe.

3. I PARAMÏCI - I NOVËLA - O ROMÀNO

I paramïci si jekh literàro kreàcia prozaþe, savi si la jekh sado subjèkto vi buxlàrimata maj tikne sar si kaj o romàno.

I novèla si jekh literàro éhand e epikane lingosqo maj bari sar i tikni nuvèla / i skìca kaj si la jekh sadi àkcia, kerdi jekhe planosþe thaj o akcènto si thovdo p-o érutne personàzosqo phiravipen thaj na p-i àkcia.

O romàno si jekh literàro éhand e epikane lingosqo buxle dimensiënça, komplèkso akciaça, kerdi maj bute planurånþe, anderårindoj / sikavindoj verver zivipnasqe dikhimata, zorale konflikturnã (avrutne thaj anþrutne), anþ-e savo si jekh baro personàžurenqo gin.

Klasaqe butã

1. Thon e avutne sintàgme savorre kezurenþe: o parno grast, o kalo muj, o nasul éhavo, o tang drom, o zèleno vurdon.

2. Pheren e paradìgme:

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo		e nasul alosarimata	o tikno fòros	
Akuzatìvo	o nasul alosaripen			e tikne fòrurã
Genitìvo	e nasule alosaripnasqi			
			e tikne forosqe	
		e nasule alosarimatenqe		
Datìvo				e tikne forurenqe
Lokatìvo	e nasule alosaripnasþe			
Ablatìvo		e nasule alosarimatenþar	e tikne forosþe	
Soc. – Instr.				
Vokatìvo				

O kèzo	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen	Jekhipen	Butipen
Nominatìvo	mirro phral			tire kaka		lesqe gone
Akuzatìvo		mirre phralen	tire kakos			
Genitìvo	mirre phralesqo					lesqe gonenqo
				tire kakenqi		
Datìvo						
Lokatìvo		mirre phralenθe				
Ablatìvo			tire kakosθar		lesqe gonesθar	
Soc. – Instr.						
Vokatìvo	mirre!a phral!a		-			

3. Keren sintàgme save te anderären muršikane substantivură thaj jekh maškar e avutne adžektivură: *uço, terno, gâlbene, šukar, dîlgo, tang, kalo, užo, baxtalo.*

I EVALUÀCIA LE 3ANGLIMATENQI?

A. Literatùra

1. Roden e òpere risparde / liparde anθ-o kadava modùlo ka-e licevosqi bibliòteka, kaj tumaro siklărno rromane čhibăqo, ka-e žudecosqi bibliòteka vaj k-i didaktikani bibliòteka le školutne inspektoratosqi!
2. Roden aj arakhen anθ-e lila (rromane vaj avere čhibăθe) le fragmèntură alosarde aj dine kathe, anθ-o modùlo!
3. Ginaven / drabaren, sastesθe, e òpere dine kadale modulusθe!
4. Zumaven te sikaven kaj maladile tume kasave miazutne òpere (vaj tème, motìvură, personàžură th.a.) anθ-e aver literatùre (rumunikani, magjarikani, francuzikani, rusikani, germanikani, anglikani th. k. m. d.)!
5. Save sine le xarakteristike le kreaciaqe xramosarde kaθar o le autòrură prezentisarde maj opre?
6. Save tème vi motìvură arakhen pen anθ-e pesqe kreàcie?
7. Keren jekh literaturikano esèvo palal o bistaripen !
8. Save xatărimate aj emòcie si tumen kana čitisaren / drabaren kasave kreàcie?
9. Sosθar si kadava título kadale kreaciaqo?
10. Prezentisaren o stìlo, savesθe xramosarel o autòro!
11. Sosθe bešel o andipen kadala operaqo ka-o barăripen e dīvesutne rromane literaturaqo?

12. Roden p-o internëto e biografie vi e butë xramosarde aj kerde le autorurenthar maladile kadale modulushe! Keren jekh xarni prezentacia le neve arakhle butënça save dikhen len!
13. Save neve literaturikane tëme, spëcie, motivurë th. a. arakhle aj siklile anθ-o kadava modùlo? Prezentisaren len!
14. Keren vi aver klasaqe vaj kheresqe butë anθar i literatùra, palal tumaro alosaripen vaj palal le siklärnesqo!

B. Čhib thaj vakäripen

1. Zumaven te dikhen, kotor kotoreça, e poëzie prezentisarde kathe! Cirden avri ververutne ekzèmplurë / misala, k-ašti te aven andine anθ-o vakäripen le savorre siklövnença!
2. Alosaren, anθar e nakhavde poëzie, fragmënturë, ekzèmplurë vaš e “zorale” vi le “bizorale” pùnkturne le amboldipnasqe / le tradukciaqe. Tume, save variante arakhlenas?
3. Roden, anθ-e poëzie, fragmënturë, ekzèmplurë vaš e neve *fonetikane zanglimata* siklile kadale modulushe! Vakären palal lenhe!
4. Arakhen, anθ-e poëzie, fragmënturë, ekzèmplurë anθar e *morfologikane zanglimata* siklile kadale modulushe, vaš e vakäripenasqe riga prezentisarde kathe! Vakären palal lenhe!
5. Keren jekh “baribalval anθ-i godi” (“brejnstörmingo”) savorre kolegurença, kerindoj, ka-i kali phal, jekh xarni skëma le zanglimatenqi anθar e *leksikosqe nõcie* siklile anθ-o kadava modùlo!
6. Keren savorre siklövnença, ka-i kali phal, jekh “baribalval anθ-i godi” (“brejnstörmingo”), kerindoj jekh xarni prezentacia le neve zanglimatenqi anθar e *vakäripenasqe nõcie* siklile anθ-o modùlo!
7. Roden anθ-e dine fragmënturë le rimome fonetikane fôrme thaj ulaven len, khethanes, klasahe, anθar jekh “brejnstörmingo”, anθ-e verver kategorie!
8. Roden, arakhen aj xramosaren savorre maladile *dialektàlo fôrme le lavenqe aj den lenqe*, klasahe, sinonimurë!
9. Roden aj arakhen, anθ-e dine tèksturë, e rromane lava kerdine anθar verver *maškara le barvaläripenasqe le leksikosqe*! Ulaven len p-e kolòne aj phenen o tipo lenqo!
10. Keren vi aver gramatikane klasaqe vaj kheresqe butë, palal tumaro alosaripen vaj le siklärnesqo!

O BUXLÄRIPEN E ZANGLIMATENQO

Sar te keras jekh recënzia jekhe lilesqi?

univ. prof. dr. **Gheorghe Sarău**

I katëdra rromane čhibăqi vi literaturaqi

anθar i Fakultëta le Avrutne Čhibënqi aj Literaturenqi e Bukureštosqi Universitëta – Rumùnia

Bajram Haliti, *Srpsko - romski rečnik, Srbikano-rromano alavari*. Rečnik sa gramatikom. Alavari e gramatikasa, Beograd: Novinsko Informativna Agencija Roma, 2010

Kadala duj bare kontribucie kaj i rromani praktikani lingvistika, generaloshe, kaj i rromologija e saste sundaleshar, save si dine avri kaθar o Bajram Haliti, jekhe rromane xramosarneshar vi poetoshar, e ažutipnaça dino kaθar o Departamënto palal e Orientalistika anθar e Belgradosqi Filologikani Fakulteta vi kaθar i Katëdra palal i rromologija anθar o Belgrado, sa kadja, telal e observacie tradine le but prinzarde recenzenturenhar (sar sine: univ. prof. dr Ian Hancock, univ. prof. dr Rajko Đurić, univ. prof. dr Marcel Courtiade, univ. prof. dr Hristo Kjachukov, univ. prof. dr Santino Spinelì, prof. dr. Dragoljub Acković, prof. dr. Samanta Baranja, drd. Ljatif Demir), tha’ vi avere specialisturenhar vi kulturaqe manušenhar (sar si o politikologo Hedina Sijerčić, e kulturaqe manuša - o Janardhan Pathania thaj o Dev Bhardwaj - anθar i india, o autòro e rromane dikcionarosqo inklisto Kroaciahe, o Veljko Kajtazi) thaj aver specialisturë ververe umalenhe, sar

sine: dr. Milan Šipka, dr. Ranko Bugarski, dr. Danica Andrejević, Milica Lilić, Ljuan Koka, Nedždet Mustafa th.a.

O dikcionaro (o alavari) kerdo kaθar o Bajram Haliti kidel pesqi rromane čhibăqi eksperienca sar vakărno kaθar pesqo biandipen, sar žurnalisto vi redăktoro kadala čhibăqo kaj i televiziya vi ka-o ràdio, pesqo barvalo prinzaripen dikhindoj o rromanipen (kodova bazutno but kuć kotor le valorenqo, le molimatenqo aj le phirimatenqo le rromenqo th.a., inkerdo vi ingerdo sar o maj baro penqo barvalipen e nakhavipnaça le beršenqo historiaθe vi anθ-o zivipen le rromenqo). Avere rigaθe, pesqe but xor zanglimata anθar e dikhipnasqo pùnkto e čhibăqo aven vi anθar pesqo poetosqo vi prozaqo horizònto, kana, zanel pes, le maj purane vi rajikane darrină jekhe čhibăqe inklòn intăl i phuv, si dikhle sar nabutmaladile leksikosqe mirikle. Kadala purane, nabutmaladile, bistarde lava - save si palemarakhle kathe vi andine anglal amaro dikhipen – si but maj importànto te aven line samaθe, kana keras analiza jekhe kasave bare butăqi. O "sanipen" avela e vrjamaça, akana i maj sigutni buti so si keripnasqi si te aven kidine kasave kuć lavenqe barvalimata, te na aven bistarde, ne na xasaven pen. Dikhen sosθar, akana, jekhtone ediciaθe, o maj vastno valo, profito, si te aven "putarde", mekhle "veste" te aven prinzarde kadala leksikàlo "arakhimata" le maj bute manušenθar, le maj bute vakernenθar rromane čhibăqe.

Dikhindoj o "užipen" e leksikalone formenqo, va, dikhel pes sar o autòro kerdăs le trebutne liparimata/biçalimata karing le "legitimo" fòrme, karing kodolenθe, save nana-i "rimome", nana-i "azbanile" ververe fonetikane procesurenθar, kaj rimon e regulàro čhibăqe fòrme, sar avenas kasave fonetikane akcidèntură: i apokòpa, i aferèza, i sinkòpa, i metatèza, i elizia, i protèza, o butvaralo paruvipen le konsonantenqo, o butvaralo nakhavipen le vokalenqo, o kasukăripen vi o zorăripen le konsonantenqo, o kovlăripen thaj but aver. Vi kana nana-i kerde kasave biçalimata o lingvistikano materiàlo ačhel but kuć, kodolesθar ke si po vastno – kadala etapaθe – te avel kidino o sasto leksikalo fòndo: vi purane lava, vi neve lava (po but anθar o akanutno internacionàlo lèksiko, tha' vi zenutne kreàcie), vi nabutmaladile lava, vi thanutne lava th. k. m. d.

Anθ-o *Dikcionaro* inklòn, sa kadja, lava avile rromane čhibăθe anθar e *avrutne barvalipnasqe čhibăqe maškara* (e lava avile avere čhibënθar, lava line vunjilipnasθe), tha' vi lava kerdine anθar e *anθrutne barvalipnasqe čhibăqe maškara* (e sufiksura, e prefiksura, lava kerde anθar i kompozicia).

Dikhindoj i **Rromani gramatika**, si te sikavas ke kadaja prezentisarel e bazutne morfologikane paradigme, vi nominàlo vi kernavutne (verbàlo) flèksie, thaj e savorre vakăripnasqe riga: jekhe rigaθe, o substantivo (i navni), o adžektivo (i pašnavni), o artikulo (i determinàcia), o pronòmbro (i sarnavni), o numeràlo (i ginavni), o vërbo (i kernavni) – *sar paruvale vakăripnasqe riga* – avere rigaθe, i prepozicia (i anglutni), i konzùnkcia (i phandavni), i interžèkcia vi i postpozicia (i palutni) – *sar biparuvale vakăripnasqe riga*, thaj – sar jekh fenomèno, biarakhlo ververe čhibănθe, *jekh pašparuvale vakăripnasqi rig*: o advërbo (i paškernavni).

Anθ-i akanutni europotni situàcia e rromane čhibăqi - kana, palal o berś 1990, but anθar e sas komunistikane phuvă paruvde penqo politikano sistèmo thaj dine vi le rromenqe o xakaj te barăren penqi dajaqi čhib - putardăs pes o siklòvipen e rromane čhibăqo anθ-e škòle bute themenθar (kadja, jekh baro progrèso sas dikhlo anθ-i Rumùnia). Kadale neve kondicienθe, inklisle but školutne vi universitàro lila rromane čhibăθe, dine avri anθ-o oficializisardo xamosaripen ka-o Rromano Kongrèso anθar i Varšava (1990). Sar zanel pes but šukar, anθ-i Sèrbia (generalosθe, anθ-o sas jugoslavikano them) sas line, anθ-i komunistikani èra, le maj lače iniciatìve vaś o barăripen e rromane čhibăqo (o siklòvipen e rromane čhibăqo školenθe, emisie tradine rromanesθe, vi ka-o radio, vi kaj i televiziya, i jekhto milajesqi škòla vaś i rromani čhib, publikàcie – riviste, lila, dikcionàrură – rromane čhibăθe, rromano tăturo th.a.). Kadaja but barvali tradicia (savi thavdelas p-i sas jugoslavikani phuv, palal i jekhto purani rusikani eksperienca anθar berśa '20 – '30) palemavel akana, anθ-i Sèrbia, palutne deşe beršenθe, maj zorali, maj barvali. Dikhen sosθar, si te inklòn kasave but ažukărde lila le siklărnenθar, e siklòvnenθar, le studenturenθar, e žurnalisturenθar thaj, na palutne širdesθe, kaθar o buxlo pùbliko, rromano vi gazikano. But baxt vi sastipen savorrenqe!

Gheorghe Sarău Bukurèsti, 13 àugusto 2010

O IX-to modùlo

Butăqo modùlo

Kadava modùlo si jekh **butăqo modùlo** e șkolutne lilesqo, jekh praktikano aj metodogikano kotor lesqo.

Ame das kathe, *jekhe rigaþe* - vaș o ùzo / istemalipen le rromane siklărnenqo - o ander le literaturikane kotorenqo, xramosarde le autorurenþar, save sas thovdine anþ-e șkolutne lila rromane čhibăqe vi literaturaqe, inkliste Rumuniaþe, *kaþar i III-to zi ka-i IX-to klasa*. Kadava òpiso sas kerdo kaþar o **Ionel** vi i **Noemi Cordovan** thaj o **Gheorghe Sarău**.

Sa kada, si dini jekh lista le akanutne șkolutne lilença romane čhibăqe vi literaturaqe, tha' vi o șkolutno lil palal i istòria le rromenqi vi lenqe ačara aj tradičie.

Avere rigaþe, prezentisaras jekh kotor le amboldimatença kerde anþar e poèzie xramosarde e **Papušaþar** – anþ-i jekh “vesto” didaktikano amboldipen kerdo kaþar o raj **Marcel Courthiade**.

Tume, si te keren vi tumari vèrsia le poezienqi xramosarde laþar thaj te keren komparăcia mașkar lenþe, dikhindoj opral savorre aspèktură save inkeren kaþar o amboldipen, kaþar i teòria vi i pràktika e nakhavipnasqi jekhe tekstosqo anþar jekh čhib avere čhibăþe.

Kaj o agor, si dino o **Komunikàto** kaþar i III-to Konfirènca dikhindoj o **Sathemenqo Dives e Rromane Čhibăqo** (5 novèmbro), kaj thavdăs pes ka-o Zàgrebo (i Kroàcia), mașkar 5-7 divesa e novembrosqe, 2010.

I. O ander e literaturikane kotorenqo anθar e školutne lila rromane čhibăqe aj literaturaqe vaš e klàse i III-to – i IX-to inkliste e Rumuniaθe

(bibliogràfia kerdi kaθar: o Ionel Cordovan, i Noemi Cordovan, o Gheorghe Sarău)

A

Adēs biandilo o Xristos, palal o Mantu Stoica, an III, p. 48

Anton Pann, biogràfia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 56

Antoine de Saint – Exupéry, biogràfia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 51

Anθa’ o siklipe’, palal o Anton Pann, rinčhibăripen rromanes: kaθar o Sorin-Aurel Sandu, an IV, p. 81

Anθar o siklōvipen, palal o Anton Pann; o amboldipen kerdo rromane čhibăθe kaθar o Sorin Sandu Aurel, an IX, p. 57-58.

Anθar e svàtură le godăver phuresqe, palal o Anto Pann, o rromano nakhavipen si kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p. 79

Anθ-e kasaqi sàla, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 16

Anθ-i bar e školaqi, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 9

Astrid Lindgren, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 44-45.

Auschwitz, palal o Santino Spinelli, an IX, p. 150

B

Bitínav tumenqe mire asva, palal o Mateo Maximòff, an III, p. 75; an IX, p. 9

Bogdan – Petriceicu Hasdeu, biografia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 84-85

C

Charles Perrault, biogràfia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 76

Ć

Ći kamav te dikhav tut, Europ!e, palal O Vasile Ionescu; amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, 163-167

D

Dade, kin manqe grastorres!, Pala’ Lèksa Manuś, an III, p. 23

Dade!a, kaθar o Mihai Năstase Mițan, an V, p. 96

Dadea, amarea!, o amboldipen: Gheorghe Sarău, an IV, p. 30

Droma, kaθar i Delia Grigore, an VIII, p. 42

Duj amala, palal o Jupter Borcoi, an III, p. 51

Duj čhave, i adaptàcia kerdi kaθar o Borcoi Jupter, an III, p. 60

Duj žambe, kaθar i Gabriela-Monica Moise vi i Margareta Jimba, an VII, p. 69

Dukhalipen, palal o Lăkatoś Mărius, an IX, p. 10-11 (o amboldipen: o Gheorghe Sarău)

E

E càle e romenqe, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 111

E čhajaqe kriss, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 73

E čhavesqe xakaja, lini thaj adaptisardi anθar i rivista Rromane érxenōrră, an VI, p.57

E čhona, kaθar o Eslam Drudak, an IV, p. 50

E dajaqe jakha, palal o Răjko Djurić, an III, p. 39

E došale love, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 67

E xarakteristike la butăqe xramosardi kaθar o Valerikă Stănèsku, an IX, p. 26; i autōra: i Elena Motaș

E xuxura, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 18

E ivendesqe baredivesa, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 52

E ivesqe luludă, palal o Mantu Stoica, p. 48
E kermusesqi pori, kaθar i Estera Mărcuș, adaptisardi kaθar i Olga Mărcuș, an V, p. 66
E lelekaço éhavo, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 87
E mamăço dīves, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 90
E meripnaça anθ-e jakha (I), kaθar o Valerică Stănescu, an V, p. 24
E meripnaça anθ-e jakha (II), kaθar o Valerică Stănescu, an V, p. 28
E Pippi lel pe' anθ-e škòla, palal i Astrid Lindgren, an IX, p. 45 - 50
E phurikane dūme, kaθar i Camelia Kalo, an V, p. 114
E rroma, palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 66
E rroma e Rumuniaθar, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 103
E ruvesqo dromorro, palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 39

F

Fòrme [Darrină], kaθar o Ion Micuță, o rromano amboldipen o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 86

G

Gili, kaθar i Ina Radu, o rromano amboldipen o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 79

H

Hej, rromalen, așunen!, palal o Gheorghe Sarău, an II, p. 51

X

Xoli, kaθar o Bajram Haliti, an VIII, p. 103

I

I àrta le Antonosqi le Pannesqo, palal o George Călinescu, an IX, p. 58
I balval, kaθar i Lăcătuș Marinela, an V, p. 80
I baxt thaj i godĭ, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 55
I buzni thaj le trin buznorre, amboldipen: Gheorghe Sarău, an III, p. 77
I buzni thaj le trin buznorre, i rumunikani adaptàcia si kerdi kaθar i Elena Nuică; o rromano amboldipen si kerdo kaθar o Octavian Bonculescu, an VI, p. 18
I cìviko aj i maškarkulturalikani edukàcia, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 34
I éhej Praxalòrri, palal o Charles Perrault, o rromano amboldipen kerdo kaθar i Nàda Jovanović anθar o Novi Sad, an IX, p. 76-81
I éhib rromani, palal i Nicoleta Ciuraru, an VI, p. 24
I đĭli xastrajlās man, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p.78
I doś, palal o Jupter Borcoi, an III, p. 54
I duti, kaθar o Jupter Borcoi, an V, p. 52
I famĭlia, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 88
I fotografia – i oxtoto àrta, palal o Gheorghe Sarău, an IX, 182-183
I godĭ thaj i baxt, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 55
I Isabèla Bănikă, biogràfia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 124
I Isabèla Bănikă, *Mothovdimata anθar murro zivipen*, an IX, p. 125-127
I kakaraška thaj o kalo sap, i adaptàcia thaj o amboldipen kerde kaθar o Marcel Courthiade palal jekh paramìci anθar o indikano purano lil *Panz Tantra*, an IV, p. 45
I kaθarĭna Tàikon, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 115-116
I Katĭtzi, kaθar i kaθarina Taikon, o rromano amboldipen: i Isabela Bănică, an III, p. 90 vi an IX p. 117-120; xarni prezentàcia rromane éhibăθe: Gheorghe Sarău, IX. P. 116-117
I Kătälĭna Ùlrikh, *I Katĭtzi – po but sar jekh drabaripnasqo kotor, jekh siklăripnasqi situàcia*, an IX, p. 120-123; nakhavipen rromane éhibăθe: kaθar o Gheorghe Sarău

I Luminica Mihaj Čoabă, i biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 151-1522
I maj gudli pherr, palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 63
I Mihaela Mudure, palal O Matèo Maksimòff: *O pokinipen le vestipnasqo*, an IX, p. 112-113 (amboldipen kerdo kaθar o Gheorghe Sarău);
I paramiçi la molăqi, purani grekikani paramiçi amboldini thaj lačhardi kaθar o Gheorghe Sarău, an III, p. 29
I profèsia, kaθar i Cristina Barna, adaptisardi kaθar i Olga Mărcuş, an V, p. 60
I rromani čhib. Savo si o drom amare čhibăqo?, adaptàcia kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p. 59
I rromani thaj i rumunikani čhib, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 11
I sasuj trine borănça, palal o Ion Creangă; amboldipen kerdo rromanesθe kaθar i Lìdia Ūrsu, an IX, p.27 - 31
I sazenenqi čhib, palal o Ràjko Djurić, an IV, p. 60
I Svùnta Sàra, kaθar o Gheorghe Sarău, an III, p. 82
I Svùnta Sàra, varianta 2, kaθar o Gheorghe Sarău an IV, p. 73
I zor thaj i godí, palal o Jupter Borcoi, an III, p. 12
I žamba, kaθar i Olga Mărcuş, an V, p. 49
Ion Creangă, biogràfia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p.27
Ivendesqe kolinde, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 47

J

Jekh godăver rromni, amboldipen kaθar o Marcel Courthiade, an IV, p. 53
Jekh šoşoj... aver šoşoj..., palal o Umberto Eco, i adaptàcia thaj i rromani vèrsia sas kerdine kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p.76

K

Kadă gudli, palal o Mihai Eminescu, amboldipen kerdo kerdo rromanesθe kaθar o Sorin Sandu Aurel, an IX, 75
Kajsan, palal o anθrè Barthèlèmy, an IV, p. 62
Kamav te aresav siklărno!, palal i Noemi Palfi-Tamaş, an VI, p. 14
Kidipen, kidini kaθar i Mariana Cozma thaj amboldini kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 74
Kolinda, palal o Costică Băţălan, an VI, p. 52
Koncèrto vaş violin vi štar mulenqe moxtona, kaθar o Gheorghe Păun Ialomiteanu, an V, p. 97; o rromano amboldipen: Gheorghe Sarău.
Koripen, kaθar i Delia Grigore, an VIII, p. 42
K-o abăv, kaθar o Jupter Borcoi, an VIII, p. 44
K-o Betleèmo tele, palal o Mantu Stoica, an III, p. 47
Kuć Krećuno, kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 57

L

Làkatoş Mărius, an IX, p. 9-10 (biogràfia palal: o Gheorghe Sarău)
Lav lekhlo thaj lav phendo, kaθar o Sorin Sàndu Aurel palal pesqi aktorosqi profèsia, an IX, p. 192-194
Le krisa le rromenqe, palal o Valerikă Stănèsku, o amboldipen kerdo kaθar i Kamèlia Stănèsku thaj, an IX, p.14-21.
Le krisa le rromenqe, prezentàcia kerdi kaθar i Dèlia Grigòre; o amboldipen si kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 21-24.
Le muleça p-o grast(I), palal o Costică Băţălan, an VI, 86
Le muleça p-o grast(II), palal o Costică Băţălan, an VI, 91
Lil Indiaθar, adaptàcia palal o J.S.Pathania, an IV, p.19
Lil kaθar o dr. Rajko Djurić e Loredanaqe le Mihaly-osqi, palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 100
Lil kaθar o dr. Rajko Djurić le rajesqe le Sarau-esqe, palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 102

Lilorre k-ël amala, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 77
Loli phabaj, i adaptàcia palal o Gheorghe Sarău, an VI, p. 71

M

Me xramosarav jekh lil, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 106
Mihai Eminescu, biografia kerdi rromaneshe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 74-75
Mirri čerxen, lini thaj adaptisardi anθar i rivista *Rromane čerxenōrră*, an VI, p. 54
Mirri daj, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 60
Mirri mămî, i drabarni!, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 90
Mirro o maj lačo amal, palal o Marius Căldăraru, an VII, p. 95
Mirro baro školaço jekhtutno dės, palal o Grigore Băjenaru, o amboldipen kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 12
Me sem rrom, palal o Marius Căldăraru, an VII, p. 82
Morojànu Simòna, palal *Dukhalipen*, autòro: o Lăkatoş Mărius, an IX, p. 11-12 (o amboldipen: Gheorghe Sarău)
Morre phraslesqe, e Georgesqe le Sarauesqe, palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 102
Murre dad!esqe, palal o Ròmka Demèter, an III, p. 69

N

Na bîstër tő anaw sa-rro romenço, palal i Luminica Mihàj Čoàbă, an IX, p. 154
Nane còxa, i adaptàcia palal o Gheorghe Sarău, an VI, p. 71

O

O anglomilaj, palal o Gheorghe Sarău, an II, p. 43
O bakro, adaptàcia palal jekh paramìci kaθar le kăldărără anθar i Frànca, an III, p. 71
O Baro Svùnto Geòrge, amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an V, p. 38
O bašavno (pròza), palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 34
O bašavno (poezia), palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 25
O berś, e čhona, o kurko, e đivesa, palal o Gheorghe Sarău, an IV, p. 49
O biamalipen, palal o Jupter Borcoi, an V, p. 93
O bićajlo rrom, o amboldipen si kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, palal o lil *Poveşti şi legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, an IV, p. 69
O brišind, palal Nina Vinkova, an III, p. 73; an IX, p. 51.
O cem, o hasardo, palal i Luminica Mihàj Čoàbă, an IX, p. 156-160
O Čenušòtka, palal i Nadia Gazsi, an VII, p. 32
O córro rrom thaj o barvalo gažo, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 28
O dinipen, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 63
O Dòna Dumìtru Siminikă, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 195-196
O drabarno, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 94
O durărdo milaj, kaθar I Noemi Palfi-Tamaş, an VI, p. 5
O Eugen Raportoru, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 184.
O filmo "I šàtra"/ o rromano taboro, dokumentàro kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 82-83
O Gèorge Sarău, i prezentàcia e operaqi xramosardi kaθar i Isabèla Bănikă, *Mothovdimata anθar murro zivipen*, an IX, p. 128
O Gèorge Sarău, *O Euzèn Sàndu Raportòru, rromano rangărno – pìkto-ro jekhe bare artistikane phurdipnasqo*, an IX, p. 185-187; o amboldipen: i Isabela Bănikă vi o Gheorghe Sarău
O gilavno, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 51
O godăver čhavorro, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 21
O gonorro duje lovença, i dramatizàcia versurenθe: i Elena Nuică, o rromano nakhavipen o Octavian Bonculescu, an III, p. 80

O **gonorro duje lovença**, i rumunikani adaptàcia si kerdi kaθar i Elena Nuicǎ; o rromano amboldipen si kerdo kaθar o Octavian Bonculescu, o Gheorghe Sarǎu vi i Isabela Bǎnicǎ, an VI, p. 78

O **xanzvalipen**, kidini kaθar i Mariana Cozma thaj amboldini kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. ò

O **ivend**, palal o Gheorghe Sarǎu, an III, p. 42

O **ivend**, kaθar i Olga Mǎrcuș, an VII, p. 53

O **jekhto školaço dǐves**, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 6

O **jertisaripen**, kaθar i Nina Vinkòva, an IX, p. 149

O **Jòno, o godǎver**, palal o Nicolae Pandelicǎ, an VII, p. 7

O **Kalo, murro amal**, kaθar o Jupter Borcoi, an VIII, p. 37

O **kamipen**, palal o Jupter Borcoi, an VI, p. 82

O **kaštari thaj pesqo suno**, kaθar o Jupter Borcoi, an VIII, p. 33

O **kermuso**, anθar o lil: Rosztás György, *Cigány bölcsòdal*, an III, p.27

O **khandino čhavo**, kaθar o Jupter Borcoi, an V, p. 46

O **Krǎcùno, o phuro**, kaθar o Costicǎ Bǎțǎlan, an V, p. 57

O **kurko**, lini anθar i rivista *Rromane čerxenòrrǎ* vi adaptisardi, an VI, p. 48

O **Lačhipen thaj o Nasulipen**, palal o Esòp, i rromani vèrsia kerdini kaθar o dr. Marcel Courthiade, an III, p. 17

O **lačho amal**, palal o Jupter Borcoi, an III, p. 57

O **lùrdo**, palal Jupter Borcoi, an VIII, p. 80

O **manuș thaj le duj pesqe čhaja**, kidini kaθar o Gheorghe Sarǎu le kǎldǎrarìcko rromenθar anθar i Rumùnia, an III, p. 63

O **manuș thaj pesqe korposqe riga**, palal o Gheorghe Sarǎu, an V, p. 12

O **Marcel Courthiade palal i kreàcia le xramosarnesqi le Charles-osqi le Perrault-osqo**, an IX, p. 81-82

O **Mǎrko**, o rromano amboldipen kaθar o Gheorghe Sarǎu, an VIII, p. 104

O **Marconi Rupa**, bibliografìa kerdi kaθar o Gheorghe Sarǎu, an IX, 183-184

O **Matèo Maksimòff**, an IX, p. 6-7 (biografìa palal: o Gheorghe Sarǎu)

O **Matèo Maksimòff: O pokinipen le vestipnasqo**, an IX, p. 110-112 (amboldipen kerdo kaθar o Gheorghe Sarǎu)

O **nevo rrom**, kaθar i Olga Mǎrcuș, an VII, p. 38

O **pašmilaj**, palal o Gheorghe Sarǎu, an III, p. 85

O **Pètre Mariàn**, i biografìa e skulptorosqi kerdi kaθar o Gheorghe Sarǎu, an IX, p. 187-188

O **pokinipen le vestipnasqo**, kaθar o Matèo Maksimòff: an IX, p. 113-115 (prezentàcia vi amboldipen kerde kaθar o Gheorghe Sarǎu)

O **pučhipen k-e duj droma**, purani grekikani paramìci, an III, p. 25

O **phakhvazvalo thaj i kurung**, palal o Esop, an VI, p. 44

O **Phuro Kraçùno**, kaθar o Costicǎ Bǎțǎlan, an IV, p. 38

O **Phuro parne balença**, palal o Mantu Stoica, an III, p. 49

O **phuro siklòvno savo gelo školaθe**, palal o Ionel Cordovan, an VI, p. 75

O **raj Quijote vi o Sancho**, o amboldipen kaθar o Gheorghe Sarǎu, an V, p. 116

O **Ràjko Djurić**, biografìa kerdi kaθar o Gheorghe Sarǎu, an IX, p. 146- 147

O **Ràjko Djurić, Me sem Yad Vashem**, an IX, p.147-148

O **Rǎzvan thaj i Vidra**, palal o Bogdan – Petriceicu Hasdeu; amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarǎu, an IX, p. 85 – 91

O **ričhinorro Vini zal k-o šoșoj**, palal o lil le A.A. Milnesqo, o amboldipen kerdo kaθar o Marcel Courthiade, an IV, p. 34

O **rikonorro**, adaptàcia palal i Helena Horvathova, an III, p. 20

O **rrom, e ambrola thaj o ričhino**, palal o Nicolae Pandelicǎ, an VII, p. 62

O **rrom mardo**, palal o Andrè Barthèlèmy, an V, p. 64

O **rrom, o phuro thaj le duj pirǎ**, purani paramìci anθar o Balkàni, an IV, p. 11

O rrom thaj i astarni le ruvenqi, amboldipen kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, palal o lil *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, an IV, p. 5

O rrom thaj i balval, palal o Karsai Ervin thaj o Rosztás Farkas, *Cigány magyar képes olvasókönyv*, an III, p. 32

O rrom thaj o čhavo sikavdo, palal o Nicolae Pandelică, an VII, p. 46

O rromano them, palem vakăripen kaθar o Jupter Borcoi palal o xramosaripen “O xasardo them” e Luminicaço e Čoabaqi, an VIII, p. 10

O Santino Spinelli, biografia kerdi kaθar o Ràjko Djurić aj amboldini kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 150

O Santino Spinelli, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 151

O sastrări, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 48

O Sorin – Săndu Aurèl, biografia kerdi kaθar o Gheorghe Sarău, p. 189-190

O sumnakutno lil vaś o kisorro, kaθar i Olga Mărcuș, an V, p. 57

O sutno e kakosqo Angel, palal o Anghel Năstase vi i Noemi Năsturaș, an V, p. 20

O Ștefan Răzvân, o baro raj la Moldoviaço, palal o Petre Petcuț, i adaptăcia thaj o rromano amboldipen kaθar o Gheorghe Sarău, an IV, p. 66

O śagar, kaθar o Jupter Borcoi, an V, p. 76

O terno, le love thaj o phuro, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 84

O tikno thagarorro, palal o Antoine de Saint – Exupéry, o amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 52 – 55; p. 55-56: palal o xramosaripen: Gheorghe Sarău

O Uštăvipen le Isusosqo, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 87

O Vasile Ionescu, i biografia kerdi rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, 161-162

O veśorro, palal o Jupter Borcoi, an VIII, p. 16

O vurdon anθar mirro ilo, kaθar o Mircea Lăcătuș, o rromano amboldipen: Lucian Cherata, an VIII, p. 43

O zidări, palal i rumunikani balàda o Măjstori Manuilă, an IV, p. 41

O zukel, o rikono vaj i mùca?, palal o Gheorghe Sarău, an III, p. 20

O Žuvalo, o Piśomalo thaj o Xer, palal o Andrè Barthèlèmy, an V, p. 70

O Yul Brinner, biografia kerdi aj amboldini rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 194-195

P

Palem ka-i škòla!, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 5

Patív, kaθar i Delia Grigore, an VIII, p. 42

Pě-l droma, kaθar o Matèo Maksimòff, an V, p. 42; an IX, p. 7-8.

Phen tu manqe, čhavorro!, kaθar o Lèksa Manuś, an IV, p. 23

Purani rromani kolinda, palal o Borca Florin, kidini kaθar i Margareta Iancu thaj lačhardi kaθar i Olga Mărcuș

R

Rodipen, kaθar o Octavian Bonculescu, an III, p. 92

Rr

Rrom san, kaθar o Doruci Jòzsef Choli, an V, p. 102

Rromane ìngerea, palal i Luminica Mihăj Čoàbă, an IX, p. 152-153

Rromane personalitètură, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 40

S

Sa mança, palal o lil *Te sityovas romanes!*, kerdino kaθar o Karsai-Ervin thaj o Ròstas Farkas György, an III, p. 25

Sar dikhel o phirno skulptoro, o Mariàn Pètre o godorvalipen / o responsabilitèto le artistasqo karing o Devel, an IX, p. 188-189; o rromano amboldipen: kaθar o Gheorghe Sarău

Sar keres, kadja arakhes, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 70

Sar xramosarel i Luminica Mihaj Čoabă, palal o Ràjko Djurić, an IX, p. 154

Sar xramosarel i Luminica Mihaj Čoabă, palal o Ioan Holban, an IX, p. 154-156; 161

Sar o sošoj mudardăs le ruves, adaptacia thaj amboldipen kerdini kaθar o Marcel Courthiade, palal jekh paramiçi anθar o indikano purano lil “Panž Tantra”, an IV, p. 26

Sar sas mança?, kaθar Sorin Săndu Aurel palal pesqo zivipen, an IX, p. 190-192

Sar si o nasulipen, palal o Jupiter Borcoi, an III, p. 36

Sar i čik kerdili manro, kidini aj tradini kaθar le kăldăraricko rroma anθar i Frànca, an III, p. 66

Sar sas i istòria kadale xramosaripnasqi? [*Le kriza le rromenqe*, palal o Valerikă Stănèsku]; rromano tèksto xramosardo kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 25-26.

Save moràlo xarakteristike si le šerutne personažes?, amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 93

Savo si o literaturikano dikhipen palal o Răzvan Vòdă, amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 92 - 93

Savorrenqe [le rromane lautarenqe kaθar o restaurànto Zărištea], palal o Rajko Djurić, an VIII, p. 102

So ingeren e kanzurke pumare dumesθe?, an IV, p. 15

So kerel o lav?, kaθar o Ràjko Djurić, an IV, p. 57

So phenel i història palal o Răzvan thaj i Vîdra, palal o Petre Petcuț; amboldipen kerdo rromanesθe kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p. 92

So žanas anθar amaro folklòro?, palal o Gheorghe Sarău, an V, p. 30

So žanav?, kaθar o Ràjko Djurić, an IV, p. 8

Stănèsku Valerikă, biogrăfia kerdi kaθar i Kamèlia Stănèsku thaj amoldini kaθar o Gheorghe Sarău, an IX, p.12-13.

Sunesqi răt, amboldini kaθar i Gabriela-Monica Moise, an VII, p. 61

Suno fală man, palal o Nicolae Pandelică, an VIII, p. 30

T

Te avelas man grastorro parno!, palal o Ròmka Demèter, an III, p. 15

Thaj so šukar nevipen, palal o Mantu Stoica, an III, p. 48

Traden le rrom, an V, p. 84, palal o Dragan Jevremović.

Tu siklărdăn man, palal i Izabela Tiberiade, o rromano amboldipen o Gheorghe Sarău, an VIII, p. 89

3

Žav vi me školaθe!, palal o Margareta Jimba, an VIII, p. 87

1939, kaθar o Doróczy József Choli, an V, p. 110

II. I lista le akanutne školutne lilença romane čhibăqe vi literaturaqe (tha' vi o školutno lil palal i istòria le rromenqi vi lenqe ačara aj tradicie)

i I-to klăsa

Gheorghe Sarău 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa I*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš i jekhto klăsa, București: Editura Sigma, 64 p.

i II-to klăsa

Gheorghe Sarău 2005, Camelia Stănescu, *Limba și literatura rromani: manual pentru clasa a II-a*. I rromani čhib thaj i literatūra vaš i dujto klăsa, București: Editura Sigma, 64 p.

Olga Mărcuș 2005, *Limba și literatura rromani. Manual clasa a II-a*. I rromani čhib vaš o dujto berš, București: Editura Es Print '98, 64 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*]

Olga Mărcuș 2005, *Limba și literatura rromani. Caietul elevului clasa a II-a*. I rromani čhib vaš o duijto berš, București: Editura Es Print '98, 72 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*]

i III-to klàsa

Gheorghe Sarău 2005, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a III-a*. I rromani čhib thaj i literatùra vaš i trinto klàsa, București: Editura Sigma, 104 p.

i IV-to klàsa

Gheorghe Sarău 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IV-a*. I rromani čhib thaj i literatùra (vaš i štarto klàsa), București: Editura Sigma, 104 p.

Elena Nuică, Ionica Duroi, Mantu Stoica 2006, I rromani čhib thaj literatùra vaš i IV-to klàsa. *Manual de limba și literatura rromani pentru clasa a IV-a*, București: Editura Didactică și Pedagogică, R.A., 160 p. [Redactor și referent pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*]

i V-to klàsa

Gheorghe Sarău 2007, *Limba și literatura rromani pentru anul V de studiu*. I rromani čhib thaj i literatùra vaš o panžto siklòvipnasqo berš), București: Editura Alpha MDN, 118 p.

i VI-to klàsa

Ionel Cordovan și Noemi Palfi - Tamaș 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VI-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p. [referent și redactor pentru limba rromani: *Gheorghe Sarău*].

Petre Petcuț, Delia Grigore, Mariana Sandu 2005, *Istoria și tradițiile minorității rromani: manual pentru clasele aVI-a – aVII-a*, București: Editura Sigma, 104 p.

i VII-to klàsa

Gheorghe Sarău, Gabriela Moise, Marius Căldăraru, 2008, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VII-a*, București: Editura Vanemonde, 104 p.

i VIII-to klàsa

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, 2009, *Manual de limba și literatura rromani, clasa a VIII-a*, București: Editura Vanemonde, 114 p.

i IX-to klàsa

Gheorghe Sarău 2006, *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a IX-a*. I rromani čhib thaj i literatùra (vaš i enăto klàsa), București: Editura Sigma, 120 p.

i X-to klàsa

Gheorghe Sarău, Ionel Cordovan 2010, I rromani čhib thaj i literatùra (vaš i dešto klàsa). *Limba și literatura rromani. Manual pentru clasa a X-a*. București: Editura Vanemonde, 120 p.

III. Ekzèmplură le amboldimatença anθar i kreàcia la Papušaqi kerde - anθ-i jekh “vesto” didaktikano amboldipen - kaθar o dr. Marcel Courthiade

CÎNTECUL PĂDURII

Ah, pădurile mele!

Nu vă voi schimba pentru nimic
în această lume mare și neagră,

Nici chiar pentru aur

Sau pietre prețioase;

Pietrele prețioase

Luminează ca stelele

și pe oameni nespuse de mult îi
bucură.

Mi-s dragi munții mei de piatră

Unde izvorăște cea mai bună
apă,

Rocile îmi sunt mai scumpe
decât bijuteriile

Care lumineză ca focurile.

în pădurea mea, când noaptea
se lasă

Luna ne bucură cu a ei lumină
tandră

încât și pietrele prețioase pe
care boierii le poartă

încep cu mult farmec să
strălucească.

Ah, pădurile mele iubite,

Copaci și balsam de sănătate,

Numai câți copii rromi voi ați
crescut

De parcă ar fi proprii voștri fii.

Vântul ne atinge sufletele

Care, ca și frunzele, nu se teme
de nimic.

Copiii romi cântă și dansează

Chiar dacă le e foame sau sete,
Ei continuă să se distreze.

Iar pădurea îi învață multe și de
toate

Le dă sfaturi și îi protejează.

IATĂ CĂ A VENIT ȘI IARNA ALBĂ

Iată că a venit și iarna albă,
Zăpada a acoperit întreg
pământul
A îmbrăcat brazii în straie
argintii
Aducând cu sine lumină și
bucurie.
Calul negru aruncă zăpada cu
ale lui patru copite.
Inima îmi este copleșită
Ca crengile poleite ale brazilor
verzi.
în crâng stă o bufniță, sub
crengi - păsărele
Zăpada albă ca un cort rrom le
acoperă pe ele.
Copacii, asemeni marilor
înțelepți,
Nu cântă împreună cu
vânturile.
Focuri mici ca niște stele de
gheață
Strălucesc frumos și se văd de
departe.
Astăzi pasărea doarme în tufiș
sub zăpadă
Asemeni unui sărac copil rrom,
Astăzi în casa caldă el este voinic
și fericit.
Păsăruica se apropie și ezită
sub fereastră
înghețată toată, ea ar vrea
cu câteva fărâmituri să se
hrănească.
Ah, prietenul meu din pădure!
Am crescut împreună în această
pădure neagră.
îi voi da cea mai bună pâine pe
care o am
Vino la mine,
Sărmana mea păsăruică!
îl vom ruga pe Dumnezeu ca să
ne dea soare!
Acum zăpada a acoperit întreg
pământul
Păsăruica mea, se va găsi
neapărat cineva

Care să-ți facă o căsuță,
Ca să nu îngheți tu sub tufișuri
și să nu răcești din cauza
zăpezii,
Astfel vei dormi în liniște.

TRECĂTOR

După mulți ani,
Sau peste ceva timp,
Măinile tale vor aduna
cântecele mele.
Ce este aceasta? Oare eu visez?
îți vei aminti și vei cugeta - E
legendă sau adevăr?
și din nou tu vei uita
Poemele și cântecele mele.

TĂIAT ÎN STEPĂ

Tăiat în stepă
Vântul leagănă iarba verde
Copacul tânăr s-a înclinat spre
altul.
Foaia povestește, sufletul tânăr
moare repede.
Alături de el plânge un corb
negru.
Sumbrou, pământul tace,
Pădurea mare, plină de jale
cântă.
Tânărul rrom nu vrea să moară,
El trimite mamei sale calul său
alb-sur
și ochii lui negri se închid
încetșor.
Calul meu, dragul meu căluț,
Nu sta cu mine în această mare
stepă
Nu te întrista din cauza mea.
Vezi tu această cărărușă lungă,
Ea te va duce la casa mea
părintească
Du-te de spune mamei și tatălui
meu
Că am fost tăiat în stepă
și că am rămas aici.
Du-i mamei acest șal alb
Ca să mă vadă în visele ei
frumoase.

PE CALEA CEA BUNĂ

Mergând pe calea cea mai bună
Noi am mulțumit pe marii
noștri domni.
în special, am adus sincere
mulțumiri
Capului de aur, Jerzy Ficowski,
Tatăl rrom!
Anume el ne-a chemat în
marele oraș
și ne-a prezentat mulțimii de
oameni.
Mergând pe calea cea mai bună
Noi am făcut tot ce ei au zis.
Dorim să avem o viață
sedentară,
Încât copiii noștri
Să poată să meargă la școală.
Ne vom izbăvi de această
ignorantă
Ne vom purifica sufletele.
și vom trăi astfel
Ca și toți "alți" oameni.
și rromii bătrâni vor plânge,
Ei vor evoca timpul care trece,
Pădurile, râurile,
Munții și focurile.
Rromii bătrâni au suflete ca
piatra,
Ei au crescut în sânul pădurii,
Iată de ce au devenit pietre.
în acele timpuri, oamenii bogați
I-au învățat pe rromi
Să se obișnuiască la toate
acestea.
Astfel departe, foarte departe
de ei
Ei i-au urmărit în păduri pe
sărmanii rromi,
încât aceștia s-au transformat în
pietre
și oamenii îi tratează
ca pe niște hoți și câini.

PRIVESC AICI, PRIVESC ÎN DEPĂRTARE

Privesc aici, privesc în
depărtare
Totul tremură, lumea râde.

Pe cer, stelele vorbesc,
Se îngrozesc și se-nfioară toată
noaptea,
Stelele micuțe.
Acel care le înțelege,
Nu are de gând să doarmă,
El privește calea lactee;
Acest drum de fericire
Conduce oamenii
La o viață mai bună.
Privesc aici, privesc în
depărtare
Cum luna de argint se scaldă în
ape
Ca fetele de la marginea pădurii.
Ce se întâmplă? Totul tremură.
Lumea râde!

NU DORIM BOGĂȚII

Nu dorim bogății.
Noi vrem să trăim!
Ploaia, vântul și lacrimile,
Exprimă adevărata fericirea
rromă
Deoarece cu ele
Sufletul s-a unit cu gândul,
Doar adevărata comunitate
rromă,
știe de lacrimi și răs.
Voi, păsărelele mele, mi-aș dori
să vă sărut ciocurile!
Îmi sunteți atât de dragi când
cântați,
și sufletul mi-l umpleți de
bucurie,
Frumoasele mele păsărele!
Cine vă va asculta
Când nu vor mai fi rromi în
pădure?
Cine o să vă hrănească?
Păsărelele mele mici și mari!
Veniți toate lângă mine
și cântați-mi ceva duios
Voi - pentru mine, eu - pentru
voi,
Pentru ca să cântați și pentru
alții.

¹Constelația Pleiadei

²Ursa mare

Am cutreierat pădurea întreagă
Dar nu am găsit această urmă.
Am găsit doar un foc mic
La care se încălzea o femeie
rromă,
O femeie săracă și nenorocită,
Acesta este semnul rrom!

CÂNTEC RROM COMPUS DE PAPUȘA

Am crescut în pădure ca un
tufar de aur,
Apoi în tabăra rromă ca o
adevărată ciupercă.
Iubesc focul ca propria-mi
sufflare.
Vânturile puternice ca brizele
Au legănat-o pe mica fetiță
rromă
și au dus-o prin lumea
întreagă...
Ploile mi-au spălat lacrimile,
Soarele - acest tată rrom de aur
Mi-a încălzit mădularele
și mi-a înnegrit sufletul de-a
binelea.
Izvorul limpede nu mi-a dat
mari puteri,
în apele lui eu mi-am spălat
doar fața.
Ursul rătăcește în pădure
Ca luna de argint.
Lupul se teme de foc
El nu îi mușcă pe rromi;
Tânăra rromiță merge departe
în pădure
Calul bărbatului rrom nechează
El îi trezește pe oameni
El bucură inima femeii rrome.
O veriță mică mănâncă alune
în tabăra rromă
O, cât e de bine să trăiești
Ca să auzi toate acestea!
O, cât e de bine
Să privești toate acestea!
O, cât e de bine
Să alegi sa plângi
Având lacrimi rrome!
O, cât e de bine să trăiești

Ca să ascuți cântecul păsărilor
la căderea nopții!
O, cât e de bine în pădure,
Mai ales lângă o șatră rromă!
Copila fredonează un cântec,
focul mare încălzește,
O, cât e de bine să ascuți
departe,
în sânul pădurii cântecul
păsărilor,
Să plângi împreună cu copiii,
Să cânti și să dansezi
Cu flăcăii și fetele!
O, cât e de bine să trăiești
și să mergi noaptea de-a lungul
râului
Să atingi cu mâna peștii reci ca
apa înghețată!
O, cât e de bine să strângi
ciuperci
și să mănânci cartofi de pe
jăritic...
Calul bărbatului rrom așteaptă
pe iarbă
Ca să fie înhămat la mașină.
O, cum să dormi
și să nu vezi pe cer
Cloșca cu puii¹
Carul rrom²
Care îți arată viitorul.
Luna de argint
E mama strămoșilor Indiei.
Ea ne bucură cu lumină,
Iar în șatra rromă
Ea își ocrotește copii.
Ea luminează tot neamul rrom
pentru care este gata să coboare
de pe cer.
O, cât e de bine să privești norii
și să le umpli inima de culori!
O, cât e de bine
Să săruți niște ochi negri, o
gură și o față neagră...
O, ce plăcut e zgomotul
pădurii!
Acest cântec este anume pentru
noi.
O, cât de armonios curg apele
Iar inima îmi cântă de bucurie.

Cât e de bine să cercetezi
profunzimile apei
și să-i mărturisești multe și de
toate...

Nimeni nu mă înțelege
în afară de păduri și izvoare.
Tot ce eu vă povestesc
S-a întâmplat de mult timp.
Iar anii au adus cu sine
Amintiri plăcute și suspine!

CERCEI DIN FRUNZE

Fetele rrome din păduri,
nevoiașele,
Frumoase ca murele negre
coapte
Vor să poarte cercei de aur.
Dar de unde să-i ia?
Ele nu au de unde să cumpere
aur.
Acuma, nu e nicidecum posibil
De a face cumva rost
De anumiți cercei de aur
prețioși.
Sărmanele fete rrome
Frumoase ca murele negre
coapte
Cu dinți albi ca niște perle
Cu ochi frumoși ca stelele;
Unde sunt cerceii, unde s-au
pierdut?
Femeile roagă pe bărbații lor
Să facă cercei pentru fete.
Dar aceștia nu doresc
Să uneltească cercei rromi.
Femeile în vârstă împreună cu
fetele
S-au dus în pădure ca să strângă
vreascuri.
Nu departe de râu ele au făcut
un foc mare
și au început să cânte despre
cerceii rromi
- Cerceluși mici și drăguți,
Voi mă veți face frumoasă
Pentru că splendoarea voastră
Ne va face viața luminoasă.
Cerceluși frumoși, cerceluși
prețioși

Unde vă ascundeți?
Ochii noștri negri
Vă caută neîncetat
Cu speranța de a găsi ceva de
neuitat.
Focul le încălzește pe femei
Dar tinerele plâng cu jale.
Nu se știe de unde și cum,
Dar vântul suflă rece și nemilos
Fără să știe de al nostru vis
frumos.
Tu, vântule, nu fi atât de dur!
Lasă-ne să ne întoarcem
sănătoși acasă!
Astfel, femeile și fetele
dansatoare
Au încetat pe loc a lor cântare.
Vântul a stins îndată focul,
Izvorul a ascultat cântecul rrom
și l-a dus departe, încet, încet.
Nu se știe cum de sa-ntâmplat
Dar o frunză din copacul de
stejar
A căzut la picioarele fetelor
Din care ele repede și-au făcut
Splendizi cerceluși.
Frunzele cădeau fără încetare
La picioarele fetelor
fermecătoare.
Din ele noi vom face cu mult
drag
Cercei prețioși pentru întregul
nostru neam.
Cerceluși din frunze verzi
Cât de drăguți sunteți!
Aceste frunze de stejar
seamănă atât de mult
Cu adevărate pietre scumpe!
Aurul s-a ascuns în pământ
Copacul și-a dat frunza
Ca să nu plângă, ci să se bucure
și să cânte
Frumoasele rromițe
Poartă cercei din frunze
și le stă destul de bine.
Sărmană fată rromă,
Grațioasă ca o mură neagră,
Cu dinții albi ca perlele
Cu ochi frumoși ca stelele,

și cu cercei din frunze de stejar
Ea ne fascinează cu al ei
dumnezeiesc dar.

SUNT O FEMEIE RROMĂ NEVOIAȘĂ

Sunt o femeie rromă săracă
Nu am noroc, nu am nimic.
Trăiesc în sărăcie,
Nu știu nici să citesc și nici să
scriu.
O, pe atunci eram tânără,
Aveam talent și suflet.
O, cât de mult mi-aș dori să învăț,
Să avansez și să scriu,
O, cât de mult mi-aș dori
Să fredonez un cântec rrom:
- Dragul meu căluț de lângă
caravană,
Ne așteaptă un drum lung.
Aveam dorința de a cunoaște,
De a scrie versuri rrome,
Despre viața rromă.
Ei nu ne lasă să trăim
și ne tratează ca pe niște câini.
Marii rromi săraci!
Cum să trăiești în această lume
Fără să știi să citești și să scrii?
Toți rromii vor dispărea, vor muri
și nu vor lăsa nimic după ei.
Pe moment scriu așa cum pot
Ca să las după mine ceva
Pentru ca lumea să vorbească
despre mine
Că era o dată o femeie rromă
Săracă și nenorocită,
Ea vroia să citească și să scrie,
Să recite versuri rrome:
- Dragul meu căluț,
Ne așteaptă un drum lung.
Du-mă la fratele meu mai mic,
Ca să mă învețe să citesc
și să scriu
înainte de moarte.
Ascultă deci, frate, ce vreau
să-ți spun,
Voi lăsa cântece și poeme
pentru tine,
în memoria ta,

Precum că era o dată o femeie
rromă
Săracă și nenorocită,
Care își trăia viața cu greu.
Despre toate astea tu vei scrie
și vei evoca această tânără
femeie rromă
Care a crescut într-un leagăn
rrom
Lăsând amintiri pentru urmașii
săi.

EU NU VOI MERGE PE DRUMURILE STRĂBĂTUTE DE RROMII DE ALTĂDATĂ

Ah, prietenii mei,
Doriți să aflați tot adevărul
rrom?
Știu ca nu puteți să-mi dați
crezare,
Dar aș vrea să ascultați această
cântare
Ce evocă viața rromilor.
“Cine zice” cum trăia o dată
O mamă săracă cu copiii ei?
Credeți-mă, eu vă jur
Că nu voi merge în aceste negre
păduri.
Ale căror drumuri duc
Spre rromii de altădată.
Pe aceste locuri blestemate
A crescut o biată copilă.
Eu vă voi spune unde eram.
Acolo m-am născut, am
crescut,
Am devenit femeie
și am învățat să gândesc.
Nu mă voi întoarce pe aceste
drumuri
Unde noaptea rromii aduceau
copii
Ca să asculte cântecul bufnițelor.
Drumuri, cărări și poteci!
Păduri întunecoase,
Dragi prietenii,
îmi e atât de greu să vă zic
Cât de bine e să trăiești în
pădure
Sub cerul înstelat.

Fie ca drumurile de altă dată
Să fie uitate pentru totdeauna,
Anume ele ne adunau de
pretutindeni
Acolo unde băteau vânturile.
Rromii se temeau
Copiii lor de frig să nu moară.
Cum să te întorci pe aceste
drumuri
Parcurse o dată de rromi.
Credeți-mă, viața noastră era
surprinzătoare
rromul, nu ar fi vrut să se
schimbe cu gadjo.
Au trecut mulți ani de când
Rromii trăiesc în păduri,
Iar drumurile spre ei erau mari
și mici.
Caii negri sau albi-gri
Loveau din copite pietrele
Producând sunete vesele.
Copiii cu picioarele goale au
lăsat mai mult decât o urmă.
Pe de o parte eram mizerabili,
Iar pe de altă parte - fericiți
Ca păsările din frunziș
Sub soarele verde de mai.
Ah, viața noastră de altădată!
Rromii au multe caravane,
Roțile acestora se învârtesc,
Caii nechează, iar câinii legați
Latră pe sub ele.
Pădurea sărăcește când vântul
încetează,
Gajeii încuie ușile caselor
Urmărindu-i de departe pe rromi.
Copiii cerșesc puțină pâine
Acolo, pe o mică cărărușă, într-
un mic sătuc
Am cerșit și noi pâine.
Fie ca Domnul să ne dea o
noapte neagră
Ca să facem o marmită de
carne.
Fie ca Domnul să înceteze
ploaia,
Cortul meu este ruinat deja.
Nici apă, nici pâine, doar
pădure și cer obscur.

Drum nu este
Nici la dreapta și nici la stânga,
Pe unde va merge săracul rrom
Când gajeuțul îl va căuta?
Blestemate să fie aceste
drumuri,
Iubesc pădurea și cântecele
Iar mai cu seamă lumea cu ale
ei minuni.

PĂMÎNTUL MEU, EU SÎNT FIICA TA

Pământule, pădurilor, eu sunt
fiica voastră,
Pădurile cântă, pământul cântă,
Eu împreună cu apa,
Compunem melodia unui
cântec rrom.
Voi merge prin munți,
Munți înalți,
îmi voi pune din nou rochia albă
Bogat brodată cu flori,
și voi chema din toată puterea
țara mea polonă, roșie și albă!
Pământule, nimeni nu te va
atinge,
Pământ cu păduri obscure și
suflete blânde,
Eu sunt fiica voastră.
Pământule, eu cred mult în tine,
Iubesc tot ce ține de ale tale
bogății.
Pământule, binecuvântat ești de
Cel de Sus,
împreună cu pădurile imense,
Tu ești mama mea și a tuturor,
Frumoasă, mândră și bogată!
Cântarea voastră mă uimește,
și sufletul mi-l răscolește.
Pământule, câmpurile tale pline
de grâne
Lucesc ca aurul la lumina
soarelui.
Pământule, acolo unde vântul
bate, vine furtuna
Ca un cântec și-mi învăluie
sufletul.
Ciocanul lovește piatra
și astfel apare focul.

Pământule, tu ești atât de frumos!
 Noaptea negre din plin te admiră,
 Iar stelele din cer se miră
 și discută cu multă înflăcărare
 Noaptea la rând, ca niște fete
 rome.
 Pământule, plângeai neîncetat
 Fiind străpuns de durere,
 Pământule, plângeai în vis
 Ca un copil rrom.
 Pământule, îți cer iertare
 Pentru versurile mele proaste,
 Pentru urmele rome,
 și atunci când voi muri
 Să mă primești în ale tale
 împărății.
 Voi străbate munții,
 Munții cei mai înalți.
 Eu voi striga din răspuțeri,
 Voi îmbrăca rochia cea roșie
 și voi cânta rromanes.

O să-mi dau sufletul meu negru
 Pentru pământul și țara mea
 scumpă!
 Pământule și voi, păduri negre,
 Sunteți atât de generoși cu noi!
 Soarele fiind a cerului crăiasă,
 Se consideră a fi a pământului
 mireasă.
 Ea îl îmbrățișează tandru,
 îl sărută grațios
 și așteaptă cu nerăbdare
 Ziua în care va fi mamă.
 Pământule, împreună cu focurile,
 Tu fugi departe în lume,
 și faci lucruri mărețe cu timpul.
 Cântecul meu zboară spre tine
 Precum sufletul spre logodnică.
 Pământ cu păduri negre,
 Aici eu am crescut
 și în a ta inimă m-am născut,
 Tot aici am învățat primele
 versuri.

Pământule, tu cu lacrimile și
 cântecele tale
 M-ai legănat cu tandrețe.
 Pământule, tu m-ai învățat ce e
 bine și ce e rău,
 Ce trebuie de aruncat în foc
 și ce trebuie de lăsat să crească.
 Tu, pământule cu păduri negre
 și câmpuri fertile,
 Simți de departe prospețimea
 ierbii.
 Focurile cântă și tu cânti cu ele
 Ca o tânără rromă.
 Pământule, eu în tine am
 încredere,
 Pot să-mi dau viața pentru tine,
 Nu orișicine poate să te ia de la
 mine
 și nici eu nu te voi da la nimeni.

IV. O sathemenqo dīves e rromane čhibăqo

Sundalesqo simpoziũmo rromane čhibăqo (03-05 Novẽmbro 2010)

Komunikãto

Dikhindoj i Decizia palal i rromani čhib lini kaθar o 4-to Maškarthemutno Rromano Kongrẽso (Warszawa, Aprĩlo 1990) vi i Rekomendãcia o gin 4/2000 b., dini kaθar e Europaqo Konsilo, dikhindoj i školarizãcia le rromenqi, e konklũzie kaθar o Sarajevo, Murska Sobota, Beograd 2010 b. dine kaθar e Regionãlo Butãqi Grũpa palal i rromani čhib

Ame, e participãnturã ka-o Sathemenqo Dīves e Rromane Čhibăqo, reslãm ka-e kadala rekomendãcie:

- I. I polĩtika e rromane čhibăqi;
- II. O mexanizmo palal i implementãcia e politikaqi e rromane čhibăqi;
- III. O lingvistikano pluralizmo thaj i normalizãcia/standardizãcia rromane čhibăqi;
- IV. O Sathemenqo Dīves e Rromane čhibăqo te ovel les maškarthemutno prinzaripen.

I. I polĩtika e rromane čhibăqi

Arakhindoj ke pãnda si but pharimata ververe themenθe palal o barãripen e rromane čhibăqo, dikhindoj ke i rromani čhib nana-i anθ-e but thema prinzardi vi zorãrdi, patãs ke si te ovel kerdo efektivno politikano lãbi anθ-e institũcie e Europaqe Uniaqe (EU), ka-e Europaqo Konsilo (CoE), ka-o Rromano Edukaciaqo Fõndo (REF), ka-o UNESCO, o UNICEF thaj OSCE, kaj e Kidine Nãcie (UN), ka-i Dekãda le Rromenqi;

Kasavi efektivno politikani intervẽncia si te avel kerdi vi kaθar e rromane organizãcie, sar avenas: I Maškarthemutni Rromani Ũnia (IRU), e Europaqo Fõrumo le Rromenqo vi le Phirutnenqo (ERTF), kaθar e themutne rromane organizãcie, vi kaθar e govẽrnurã svakone themenqe.

II. O mexanizmo palal i implementàcia e politikaqi e rromane čhibăqi

Anθ-o umal e mexanizmosqo palal i implementàcia e rromane čhibăqi, mangas e themenθar te den vast vaš i elementàro vi universitàro edukàcia rromane čhibăqi, kaj te avel kerdi ka-o thanutno, regionàlo, themutno vi maškarthemutno nivèlo.

Anθar kodoja ke e rroma bešen bute themenθe anθ-o sasto sundal, mangas ke – kaj savorre kadala nivèlură – te avel kerdi jekh drakhin e eksperturenqi e rromane lingvistikaqe.

E komisie le eksperturenqi si te roden IT solùcie (informatikani tehnològia), k-ašti te lokhàrel o ùzo le elektronikane materialosqo vi le programurenqo p-i rromani čhib.

III. O lingvistikano pluralizmo thaj i normalizàcia / standardizàcia rromane čhibăqi

O pučhipen palal i politika e rromane čhibăqi vi o mexanizmo dikhindoj laqi implementàcia sikavde vi akana ke si trebutni jekh rromani čhibăqi planifikàcia vi laqo pluralizmo, savo si sovnakutno barvalipen e rromane čhibăqo. Kadala na ačhaven o procèso savo thavdel anθ-i standardizàcia e rromane čhibăqi.

Anθ-o kàdro e simpoziumosqo sas putardo o drom vi kodole lektenqe, save si vakàrdine anθ-i Hispània i Frància, i Bari Britània, i Finlàndia th.a., e vakàrne anθar e maj anglal liparde thema dena vast lenqe k-ašti te keren i rekuperàcia vi o prinzaripen e rromane čhibăqo.

IV. O Sathemenqo Dives e Rromane čhibăqo te ovel les maškarthemutno prinzaripen

E participàtură anθar 19 thema mangel ke o Sathemenqo Dives e Rromane Čhibăqo te ovel les maškarthemutno prinzaripen thaj svakone beršesθe, ka-o 5-to Novèmbro, te ovel o Barodives e Rromane Čhibăqo.

Zàgrebo, ka-o 5-to Novèmbro 2010 berš.

E telxramosarimata le participanturenqe:

The image shows a collection of handwritten signatures and names in Romani script, arranged in two columns. The names include:
Left column:
- *Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
Right column:
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*
- *Stjepan Stjepan*

ANDER

O rromano hìmmo. <i>Gelem, gelem</i>	4
O I-to modùlo. <i>O Ali Krasnić</i>	5
O II-to modùlo. <i>I Papùsa (Bronisława Wajs)</i>	18
O III-to modùlo. <i>O Ion Krängä</i>	33
O IV-to modùlo. <i>O Sorin - Kristian Mojsesko</i>	45
O V-to modùlo. <i>O Geòrge Pàun Ialomicănu</i>	54
O VI-to modùlo. <i>Rromane aktòrură arakhle vi sar xramosarne thaj amboldàră</i>	63
O VII-to modùlo. <i>Le maj prinzarde prozatòrură thaj poètură e rromane literaturaqe e Rumuniaθar</i>	78
O VIII-to modùlo. <i>E poète vi poètură anθar i Rumùnia. Kaθar le maj terne, zi kaj le maj nakhavde beršenθar</i>	85
O IX-to modùlo. <i>Butăqo modùlo</i>	99

București, 2011
Editura **VANEMONDE**

Lucrare realizată și tipărită în 3.000 de exemplare cu sprijinul
Reprezentanței UNICEF în România, cu fonduri oferite cu
generozitate de către Comitetul Național UNICEF din Germania.

ISBN: 978-973-1733-23-4
Editura **VANEMONDE**